
TRANSILVANIA

Organul societății culturale „Astra“.

Centenarul școalelor din Beiuș.

Când scriem aceste rânduri lumea românească se pregătește de drum, să ia parte la centenarul școalelor din Beiuș.

Intemeiat la 1828, liceul din Beiuș poartă numele intemeietorului și marelui Mecenate: Samuil Vulcan. Era a doua școală secundară românească în cuprinsul Ardealului și al fostei Ungarii, locuit de Români, după cea din Blaj (1754). Puternicul curent de regenerare națională, pornit de dascălii din Blaj, ajunsese și la periferia nord-estică a Românilor din Ungaria, ca și la Bucureștii, ce se deșteptau din jugul și oprimarea fanariotă. E o legătură directă între Blaj—București și Beiuș, tocmai în decada a doua și a treia a veacului al XIX-lea.

La Blaj lucrurile au mers mai ușor, căci școalele se deschid nu prea târziu, după unirea cu Roma, când cei-ce hrăneau alte gânduri de soarta acestor școli, nu-și dedeau seama, că socotelile lor nu se vor potrivi *întocmai* cu acele ale dascălilor luminați și cari aveau să fixeze menirea școalelor, după cea mai bună a lor conștiință, trecută prin proba de foc a științei și a credinței, fără să mai recurgă la îndrumări de prisos.

Lumea din Maramurăș până în Banat și malul Tisei trăia însă într'o altă țară, par'că Principatul Ardealului, în declin, mai păstra aparențe de autonomie, și mișcările revoluționare de aici marcau, alături de renașterea culturală, și tendințe spre libertate și emancipare, cari puteau fi sufocate temporar, dar continuau să ardă, tot mai stăruitor, sub cenușă.

Dincolo de limitele vechiului Ardeal, partea estică a Munților Apuseni era destul de aproape de pusta Ungariei și sbuciumul Românilor din Ardeal nu putea răsbate, decât cu mare greu și mari întârzieri, peste Piatra-Craiovei...

Nemuritorul episcop al Orăzii, Samuil Vulcan, originar de lângă Blaj (Veza), aprinde, cel dintâiu, facla culturii, pe aceste meleaguri, ce dormitau în întunerecul morții.

După cel dintăiu instituit pentru educația tinerimei române — *Pro excolenda natione Valachica* — ridicat la Oradea de episcopul Darabant, — episcopia e înființată la 1777 de Maria Terezia — înființarea școlilor din Beiuș era o etapă, ce nu mai putea întârzia.

Episcopul Dragoș obține încă la 1781, dela împăratul Iosif II. domeniul dela Beiuș, având ca succesor la 1807 pe Samuil Vulcan, care făcuse mai înainte studii teologice la universitatea din Viena.

La 1828 episcopul Vulcan înființează gimnaziul inferior, cu patru clase din Beiuș „Pedagogium seu Gymnasium minus”, cu cheltuiala sa. Dela 1835 s'a complectat la șase clase, iar dela 1851 — după programa în vigoare a școalelor secundare — la opt clase.

În actul de deschidere, păstrat în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” (Brașov, 1870 pag. 241)*) se spune:

Noi vedem că toate națiile, cari se țin mai luminate, numai prin purtarea pruncilor la școală au scăpat de sălbătăcie și de întunerecul neștiinței. Deci de cumva aceleași neamuri nu ar avea atâta grijă și râvnă de a-și procopsi pre fiii săi întru învățături și acuma ar zăcea în rătăcire și în prostime; numai singură procopsirea ce se capătă dela învățături e cu adevărat una mijlocire și cale, prin care poate spori neamul mergerea înainte, în luminare și deșteptare din întuneric.

Pentru aceia, ca și neamul românesc mai curând să poată simți dulceața care din învățături izvorește, de care toate neamurile luminate sunt îmbogățite, de lipsă iaste ca din toate puterile și cu toată râvna să-și diaie pruncii la învățatură.

Episcopul Ioan Bob aduce și el, printr'un circular, la cunoștința clerului și poporului român din Ardeal, deschiderea gimnaziului din Beiuș.

Iată ce cetim în protocolul prezidial din 1829**):

Și iarăș: Acelaș înălțat (guvern) în 31 Iulie a. c. nrul 6873 poruncește a se vesti: Pre cum prin Măria Sa Prea Cinstitul și Prea Sfințitul Domn Episcop Samuil Vulcan la Beiuș s'au ridicat Școale latinești, Gymnasium, prin Înălțatul Impărat, unde fieștecare își poate da pruncii la învățatură, cu aceeaș rânduială care se poștește și în celelalte școale Gymnasialicești.

Episcopul Samuil Vulcan, după pilda episcopului Petru Pavel Aron din Blaj, avea să povadă pe pruncii școlilor sale, cu „cărți, hârtie, unelte de scris, lumină, căldură și pâine”.

* * *

Sprijinul dat dela Blaj era foarte bine venit, căci marinimia Mecenatului dela Oradea avea să întâmpine obstacole neprevăzute.

*) Cf. articolul d-lui Dr. C. Pavel „Soc. de mâine” V. pag. 168.

**) Cf. „Unirea” din Blaj, XXXVIII. nr. 21.

Trebuia *injghebat*, înainte de toate corpul profesoral.

E angajat ca director Ioan Erdeli dela Blaj, „om cu oarecari experiențe pedagogice”. Apoi preoți mai tineri.

Apoi nepotul episcopului Ioan Trifu din Bucerdea (citește: *Ioan Maiorescu*) e trimis la seminarul central din Budapesta, dar soarta îi rânduse o altă menire, pentru școala românească din Oltenia.

Un alt obstacol erau chiar elevii. Anul școlar 1828—29 începe în clasa a II, cu 25 elevi, din cari numai zece sunt români.) Românii din Bihor, săracii, nu puteau ști, în cătunele lor din regiunile muntoase, cari erau binefacerile culturii. Instinctiv se fereau de ea.

Mecenatele trimit atunci o „Carte de dojană credincioșilor, preoți și mireni”, ca să îndemne poporul și cu *cuvântul și cu fapta*, să-și trimită copiii la școala din Beiuș.

Rezultatul întârzie și acum.

Un nou ordin trimit pe profesori și directori, să meargă în toate cătunele, și să aducă băieți la școale.

Era sfortărea din urmă al unui suflet mare, dornic de cultivarea masselor populare.

Profesorii plecau, cu căruțele, în Dumineci și sărbători, prin cele afundături din văgăunile Munților, înapoiindu-se apoi, cu trăsurile încărcate de copii, aduși la învățătură.

Hașdeu spunea, mai târziu, un adevăr: *Popoarelor, ca și copiilor, trebuie să le faci binele cu de-a sila.*

În actul de fondare se spune între altele „și deoarece institutul acesta s'a întemeiat cu preferință pentru națiunea română, să se pună fond special pe *ortografia reducendă la literile antice*, pe gramatica și literatura valahică”.

Pentru interpretarea cuvintelor subliniate, reproducem un pasagiu din citatul articol al d-lui Dr. C. Pavel, bănuind că este un fragment din lucrarea *Istoria școalelor din Beiuș*, pe care ziarele au anunțat-o, fără să o avem la îndemână când scriem aceste rânduri: „Avertismentul lui Vulcan privitor la *ortografia reducendă la literile antice* este cel dintâiu gest și îndemn oficial în istoria culturii române, pentru scoaterea alfabetului slavon din scrisul românesc. Și aproape întreg hrisovul de întemeiere este un ecou din prefața și cunoscutul dialog pentru începutul limbei române între nepot și unchiu, din lexiconul românesc, latinesc, unguresc, nemțesc, al lui *Petru Maior* — Buda 1825 — *scris și acesta* „din porunca și cu toate spesele Prealuminatului și preacinstiului Domn Samuil Vulcan, Episcop greco-catolic al Orăzii-Mari”.

* * *

*) Dr. C. Pavel ibid.

Din hrisoavele vechi, e ușor să înțelegem paralelismul renașterii naționale, în trei sau patru centre culturale : Blaj-București-Iași-Beiuș.

Rețeaua aceasta s'a extins, mai târziu, după timp și împrejurări, asupra întregului teritor locuit de Români.

Imprejurările au fost mai puțin favorabile pentru Românii ciscarpatini, dar cărarea era indicată, și nu s'a abătut nimeni dela ea, nici în vremile cele mai grele.

Liceul din Beiuș a susținut *singur* lupta, pe un teritor ce-i întrecea puterile.

A fost singura școală secundară românească, dincolo de granițele vechiului Ardeal, ocrotind mii și mii de elevi, și făcând educație națională pentru trei generații de intelectuali români.

După o sută de ani, liceul din Beiuș, are azi vreo 500 elevi, ocrotind jumătate din ei în internatul întemeiat și susținut din munificența episcopilor succesori, în special episcopul *Pavel*.

După întregirea neamului, avem numeroase licee și pe teritorul Ungariei vechi, până la nouile hotară, dar metropola *aborigină*, rămâne tot liceul din Beiuș, care a redeșteptat, pe aceste plaiuri sentimentul național, și a fâlfăit cu îndârjire facla culturii românești, pe vremuri grele, cu ochii ațintiți spre un ideal abea întrezărit, pe atunci.

Aducem omagiile noastre Arhierilor mari, cari au susținut din sărăcia sau prisosul lor aceste școli, și tuturor *dascălilor fără nume* — vii sau morți — cari au știut să muncească în tăcere, pentru o țintă sublimă, ce trece *dincolo* de limita bieteii noastre vieți pământene!

Al. Ciura.

Șoapte de adorare...

Ca tot atâția mielușei cruzi și priori,
Râd pomii 'ncărcați de culori,
De mirezme și de mii de comori...!

Cu ochii mari, cu sufletul flămând
Le pipăiu, le privesc pe toate în rând
Și printre netezii, proaspeții trunchi,
Ca un mag, mă prăbușesc în genunchi,
Brațele-mi le mlădiu ca un pom în vânt,
Inima-mi e una cu cea din pământ,
Mă leagăn, mă frâng în petale, cânt,
M'aprind, mă 'ndoesc, suspin,
Jăruiesc imnuri, mă frământ, mă 'nchin...!

TEODOR MURĂȘANU.

Un Francez romanofil.

Dr. Dominic Atanasie Guilleaume

(1815—1820)

I.

Autorul.

Interesantul Francez, despre care până acum nu s'a luat notă la noi, era: Doctor în drept, consilier minier c. r., inspector suprem al pădurilor în marele principat al Ardealului, membru al mai multor societăți științifice.

Din *Bibliotheca Carpatica* (Iglo, 1880, p. 67) aflu că a mai scris în revista *Hesperus* (redactată de André) din Praga, în anii 1817—1818, trei articole, dintre care unul ne-ar interesa mai mult: Descripție fragmentară a marelui principat al Ardealului, ziar de zi despre o călătorie dela Reghinul săsesc la Cluj, în anul 1815. Din alt izvor știu despre o critică a geografiei Ardealului de Neugeboren.

Articolul ce-l traduc aici a apărut în *Archiv*-ul pentru geografie al lui Hormayr, din Viena, în anul 1817. Arhivul acela apărea, bogat, dela anul 1810. În 1817, la 28 și 30 Mai, se publică articolul *Nachrichten über das Grossfürstentum Siebenbürgen*.

Introducerea cuprinde o privire asupra istoriei ardelenesti (*Kurzer Überblick der siebenbürgischen Geschichte*). Privirea începe (la pagina 258) simpatic: „Șed pe ruinele Sarmisegetusei și ale Ulpiei, pe ruinele duor metropole, care odinioară înfruntau vecinicia, iar acum zac în țărână. *Vanitas vanitatum*“. Urmează o schiță poetică a istoriei Daciei, ale cărei rămășițe i se par încă splendide (*prächtig*), în care, însă, Romanii n'au dus cultură, ci numai sclăvie și exploatare. Scurt se vorbește despre cucerirea ungară și despre soarta țării cucerite. Se pare, însă, că redacția *Archiv*-ului nu ținea prea mult la acel articol, care se continuă

abia în nr.-ul dela 18 și 21 Iulie 1817, aici începând cu anul 1466 și sfârșind cu anul 1699. Articolul este datat: Ardeal, în Ianuarie 1817.

Interesant devine pentru noi articolul al treilea, din nr.-ul 125 și 126 (17 și 20 Octomvrie 1817), p. 511. Titlul este: *Știri despre Ardeal. A doua știre. Valahul ardelean privit în sufletul său.**)

G. BOGDAN-DUICĂ.

II.

Traducere și, pe-allocurea, prescurtare.

A fost odată un mare domn, căruia-i plăcea să colinde lumea, incognito, sub un titlu foarte modest. Toată lumea știa cine era; și el i-ar fi luat în nume de rău, dacă 1. nu ar fi știut și 2. nu s'ar fi prefăcut că nu știe; deoarece respectul cuvenit Alteței se cerea, dar pronunțarea titlului de Alteță era de obicei semnalul unui număr de lovituri. Intr'o zi Alteța sa binevoi a pleca la plimbare, în trăsură. Pe marginea unei șosele se opri un țăran cu carul său. Alteța sa afirmă că el îi stă în drum; țăranul, care făcea parte din puținele excepții dela regulă și luă incognitul *ad litteram*, perdu cuvenitul respect și afirmă că el nu-i stă în drum. Alteța sa scobori din trăsură și-l imblăti pe țăran; țăranul îi smuci, însă, trestia din mâni și-l imblăti, ca pe note. Straja alergă și arestă pe țăran. Însă Alteța putea să turbeze cât poftia; bătaia-i rămase pe toată viața. Lumea 'l socotia nebun, fiindcă-i oferia adevărate pozne de nebun. Cine-l vedea prin locuri publice, era de aceeași părere cu lumea; și totuși — nu era nebun.

O întâmplare aduse pe acest domn în casa mea părintească. Și se simți bine în cercul nostru intim; și vastele cunoștințe ale tatălui meu îi tihniră atât de mult, încât începu a veni zilnic și a rămânea câteva ceasuri. Aici el se desbrăca de principatul său și se infățișa ca om de erudiție, ca cugetător adânc, ca om de stat luminat și ca judecător drept. Ce auziam dela el, ce vedeam din el, era demn de un Socrate. Pentru patriotismul lui, întemeiat pe fapte publice, îl cinstiau și ceice altfel nu-l cunoșteau.

Tinere, care intri în viața socială, pe om nu-l judeca pe ulițe, în clafenele și la baluri; așteaptă până ai prilejuri să-l observi în cercul iber al familiei, căci omul numai aici este într'adevăr aceea ce este!

Când eu mi-am început al meu *Tour d'Europe*, tătucul Hütner și Büsching, aceste quintesențe ale tuturor geografiilor, topografiilor și descrierilor de călătorii, erau bine pachetați. La intrarea în țară nouă, volumul referitor ieșia la iveală. Dar și alte scrieri specifice...

*) In seinem innern Menschen.

(Urmează o apreciere a Spaniei. Apoi continuarea din 22 și 24 Octomvrie)

Dintre sute de mii câți oameni vor fi, care — dela creștinism și până la islamism — să poarte 'n cap și în inimă religia lor atât de curată precum a ieșit din gura intemeietorului ei? De bună seamă foarte puțini; deoarece omul nu poate să nu desfigureze tot ce ajunge în atingere cu el. Obiecția aceasta lovește și pe Austriac, și pe *Valah*, cu deosebirea că acelaia-i stau la dispoziție toate mijloacele de a se instrui, de a deosebi falsul de adevăr, de a-și îndrepta greșelile, dar acestuia, nu-i stau.

Privitor la religie Valahul este sau *unit* sau *neunit*.

Cei dintâi își au preoții lor, cu siluetă catolică; printre ei, și bărbați cu frica lui Dumnezeu, demni; — dar și instruiți, religios-luminați, capete limpezi, libere de superstiții și fanfaronadă? Aceasta este o întrebare, la care nu îndrăznesc să o decid. *Nu cunosc niciunul de-acest fel*; dar eu cunosc puțini. Dealtfel, față cu ceilalți, numărul lor este mic; și dacă eu vorbesc despre Valahii ardeleni, *înțeleg mai ales pe neuniți*. Aceștia-și au preoții lor; dar ce oameni! Țărani ca și parohienii lor; barba, surtucul; când sunt în ornate și un fel de dulcegărie, ce și-o deprind în vorbă, fac toată deosebirea dintre ei. Dealtfel, afară de ceva cetire și scriere, aceiași crasă ignoranță, aceleași prejudeții, aceiași superstiție, ș. a. Preotul execută toate lucrările țărănești, merge după plug, taie lemne în pădure, încarcă gunoiu, muncește cu ziua și face ce face cel mai comun țaran; ca și acesta își capătă și loviturile sale *ad posteriora* ș. a. Episcopul este un om foarte demn, însă dorințele sale naufragiază lovindu-se de lipsa de *nervi rerum gerendarum*. Unde nu există nici-un fond și unde nația-i prea săracă, pentru a putea crea fonduri, acolo cum să se poată cultiva preotul? Și cum să se poată nădăjdui ca un incult să împrăștie cultura religioasă?

În religiunea Românului există, așadar, numai curata cunoaștere a unui Dumnezeu unic, adevărat, atotputernic, atotștiutor. În dogma despre sfânta trinitate el amestecă lucruri heterogene. Istoria sfinților este o Cochemiadă și, totuși, cu ceva mai mult gust, și mai puțin primejdioasă decât raționalismul lui Voltaire, tatăl Marașilor, Robespierre-lor și Ankerström-ilor.

Rândurile acestea le scriu într'o cărbunărie de munte, unde zăpada și viforele mă țin prins. În jurul meu sunt Valahii. Printre ei se află un bătrân venerabil, de-ale cărui vorbe toți ceilalți atârnă, îndată ce deschide gura.

Acum câteva zile se aflau mai mulți laolaltă, plângându-se între ei de vremurile cele rele și de *greutatea de a se hrăni*, rugându-se lui Dumnezeu să le ajute. „Aha!”, le strigă bătrânul, „acum chemați într'ajutor pe Dumnezeu, fiindcă singuri nu vă

mai știți ajuta; pe când vă mergea bine, vă gândeați prea puțin la Dumnezeu". „Așa este! Așa este!", mărturisiau toți, pocăindu-se. „Ascultați", continuă bătrânul, „că am să vă povestesc ceva". Când Isus umbla pe pământ, unul dintre tovarăși era Petru. Isus îl trimise 'n lume și-i porunci să lipsească numai trei zile. Dar Petru lipsi trei ani. „Unde-ai rămas atâta vreme?", l-întrebă Isus. „Ei, Doamne, mie mi-a mers foarte bine; pretutindenii oamenii m'au tratat bine. Pretutindenii am ospătat, am ris, am chiuuit și mi-a trecut timpul de n'am prins de veste cum trece." „Și trăind vesel te-ai gândit vreodată la mine?" „Ba, de loc, Doamne!" Isus întinse asupra lumii varga sa pedepsitoare; porunci lui Petru să plece iarăși, și să lipsească trei ani. Dar în trei zile Petru se întoarse. „Pentru ce te întorci așa de vreme?" „Ah!, Doamne, oamenilor le merge așa de rău, de te-apucă mila. Este mare lipsă printre ei". „Și 'n lipsa lor se gândesc la mine?" „Zi și noapte! Toate bisericile sunt pline de suspinele lor cătră Tine și de cereri de-ajutor".

Și oratorul apostrofă acum pe ascultători: „Vedeți voi, așa este și cu noi. Uitând de Domnul am fost vrednici de tot amarul ce-l suferim; și pedeapsa noastră deaceea este atât de lungă, ca să cugetăm la ea și în zilele cele bune".

Această parabolă, în ciuda cronologiei sale heterodoxe, a cărei aplicare s'ar potrivi și la Viena, Paris sau Londra foarte bine, pentru Român nu este numai un adevăr moral potrivit, ci și un adevăr istoric, sigur; și el s'ar supăra, dacă cineva i-ar calcula greșala cronologică.

Astfel sentimentul Românului pentru Dumnezeu este tare și intim. Sceptice, dute între ei, în zori de zi, desfăte din brațele somnului și observă-i pe ei! Atunci vei vedea, că Românul, se scoală rugându-se, se îmbracă rugându-se, se spală și se piaptână rugându-se. În sfârșit este gata și-acum...

O, heruvimilor și serafimilor, și îngerilor, care petreceți fericiți în raiu, priviți la vale asupra acestui om desprețuit de oameni. Priviți-l, colo el se ivește în fața soarelui, care-i pentru el simbolul tronului strălucitor al lui Dumnezeu. El înalță mâinile încrucișate, continuându-și rugăciunea cătră Domnul; pe fața lui se odihnește necontestat înălțarea inimei sale cătră creatorul său. Tot sufletul său este rugăciune. În sfârșit el se aruncă în țărână și adoară.... Heruvimi, serafimi, primiți-i rugăciunea și duceți-i-o înaintea Vecinicului.

Ce națiune se mai roagă astfelu?

I-am văzut rugându-se, i-am văzut adeseori, i-am văzut în Iulie, August și Septembrie, în anul trecut, în toate zilele. La privirea lor inima mi-se ridică spre Domnul; mă rugam împreună

cu ei. Dar ah! acești Valahi, cari stau așa de adânc sub mine, erau — simțiam aceasta — erau mai buni, decât mine.

Dacă voiți să aveți o măsură cu care să măsurați numai religia unui om, băgați de seamă în ce fel se ține de poruncile bisericeii sale și cum își cinstește preoții. Dacă pe acelea le tratează *en bagatelle* și dacă desconsideră pe aceștia, este om fără orice religie. În reposata convenție națională-franceză un orator se laudă că el este ateu. „Asta nu are a face”, îi strigă altul, „pentru că ești om cinstit”. Este ciudat cât de diferite sunt părerile în lume; eu aș fi conchis altfel; eu i-aș fi strigat: „Atunci ieși de-aci, pentru că ești un pungaș”.

De oamenii fără religie eu mă țin cât pot mai departe; și dacă, fără să vreau, mă apropiu de ei, îmi păzesc bine buzunarele. Românul se ține de poruncile bisericeii sale în strictă exactitate; și cinstește pe popa mai presus de orice. El se supune unor posturi deosebit de grele, așa de grele, încât n'ar fi mirare, dacă și-ar ieși din minți și-ar zice: „Acum nu mai pot, nu mai vreau”. Dar astfel de pilde nu există. El nu jighește niciodată postul prescris.

Cine crede că o națiune, este rea, sau însuși nu-i de nici-o treabă sau este vre-un laș. La orice popor suma binelui este mai mare decât a răului; deci nici-o națiune nu este rea. Vițiul aparține individului; națiunea nu poate fi vițioasă. Să nu mi se citeze națiunea franceză: Celor ce numai au cetit istoria revoluției ei, la depărtare de o mie de mile, din gazete, acelora li se îngăduie să creadă așa ceva. Dar celce a fost în mijlocul evenimentelor, ca mine, celce a văzut revoluția arzând sub spuză, izbucnind și crescând, celce a cunoscut personal pe Mirabeau și Condorcet și a aruncat o privire în clubul lui Holbach, știe mai bine. Tot astfel să nu mi se citeze cruzimile lui Horia și Cloșca. Grozăviile comise de acești doi păcătoși se mărginesc la un district foarte mic din Ardeal; și au fost săvârșite de foarte puțini Români, pe care trebuie să-i socotim drojdia națiunii. O dovadă vorbitoare că națiunea n'a fost de acord este că acești conducători ai unei bande de bandiți desprețuiți au fost prinși și predați colonelului Kray. Națiunea românească își are nevolnicii săi, ca orice nație. Aceasta-i tot.

Din Viena încă mi s'a vorbit de precauțiuni necesare la excursiile mele din Transilvania. Aici admonierele s'au sporit; și mi s'au povestit o mulțime de istorii despre hoți și ucigași. Așadar în primul timp eu călătoriam înarmat *jusqu'aux dents*.

O întâmplare fatală făcu să fiu alarmat dela întâia mea călătorie. Într'o noapte zăceam cu trei tovarăși pe paie, în cârciuma unui sat. Mă trezi un șgomot; la ușe și la ferestre se ciocănea. Vânătorul meu sărise în picioare, dar comise imprudența

de-a deschide ușa. Abia deschisese, și căpătă o lovitură, care, însă, nu-l împiedecă de-a pune mâna pe om și de-al arunca, de pe mica scară, în drum. „Pentru Dumnezeu, o bandă de hoți!”, strigă un tovarăș, un Sas din Ardeal. Eu mă năpustii în uliță, cu pistolul în mână. Dar a trebuit să izbucnesc în răs. Toată banda de hoți erau doi bețivi, cari clătînându-se spre casă, au voit să mai facă și o glumă, pe deasupra nu erau Români, dintre care unul țipa în pumnii vânătorului, iar altul fugia mâncând pământul.

Treptat experiențe mă învață că aceasta le-a fost și rostul acelor povești despre hoți și ucigași, adecă rost de povești despre spirite, de care trebuie să râzi: Un munte însărcinat, care, oricât s'ar screme, naște la urmă numai un șoarece ridicol.

Int'r'adevăr nu este de n'țeles de ce nu se părește prejudițiul că Românii sunt primejdioși. Prejudițiul este de o parte atât de îndărătnic și de altă parte atât de puțin întemeiat încât nu știi ce să mai cugești despre el. Eu cred că pot spune că nici un Ardelean nu cunoaște pe Români mai deaproape decât mine, deoarece viața mea eu mi-o petrec între ei, deoarece cu ei îmi execut toate lucrările de forestier. Trăiesc între ei, cu ei, fără să întrebuițez față de ei nici cea mai mică precauție. Viața mea, averea mea este 'n puterea lor. În orice minută m'ar putea fura sau omori. Se va zice: aceasta nu-i prudent; odată socoteala îți va ieși rău. Dar eu zic *nu* și eu sunt sigur, deoarece siguranța mea eu o razim pe sufletul Românului, care mi-i deplin cunoscut, și pe modul meu de a-l trata; și deși uneori sunt silit să fiu foarte sever, sunt între ei sigur, ca 'n sânul lui Avraam. Cu atât mai ridicole trebuie să-mi pară fricoasele măsuri de precauție, de care se servesc funcționarii locali Ardeleni, pentru a se asigura contra atacurilor lor, dacă câteodată trebuie să petreacă câte o noapte printre ei, *ex officio*. Nu va fi fără interes să ilustrez această stare cu câteva exemple.

În anul 1812 sosesc la niște cărbunari, însoțit de mai mulți funcționari locali. Cărbunarii din cărbunăria principală îmi fuseră descriși în colori grozave: Că ar fi bandiți grațiați de mai multeori, că între ei ar fi chiar și mai mulți harambașa (căpitani de bandiți) din Turcia; scurt, că între ei nu ești sigur de viață. Eu râdeam, fiindcă eu cunoșteam aceste exagerări. Ajunseserăm; luaiu casa pădurarului în stăpânire și singura odae o împărțiiu cu funcționarul superior care mă însoția. Era seara, nu mai făcui nimic, ci mă culcai de vreme. Peste noapte mă sculaiu, să ies afară; nici-o lumină nu mai ardea. Și mă împiedecaiu de un om care zăcea la pământ.

Cine zace aici?

Haiducul!

De ce zaci?

Ca să nu intre nimeni.

Așaa!

Apoi deschiseiu ușa și ieșii în tindă. La primul pas dădui de alt om.

Cine-i aici?

Haiducul!

De ce zaci aici?

Ca să nu intre nimeni în casă.

Așaa!

Eșii din ușe; și văzuiu o mulțime de oameni zăcând, șezând, stând, umblând prin curte:

Cine sunteți voi? Ce faceți aici?

Stăm de pază, ca să nu intre cineva în casă.

Așaa!

După aceea am aflat că nu erau mai puțin de 80 de oameni; întâmplarea aceasta mă supără așa de mult, încât toată noaptea nu mai dormii; deoarece era cu totul contrară intențiilor mele.

Eu știam foarte bine că printre cărbunarii domnia o nemulțămire generală. Pentru ca să-i găsec cauza aveam nevoie de încrederea lor. Dar cum era să mi-o asigur, dacă dela întâia-mi apariție tratam pe acești oameni de pungăși? In ziua următoare, după ce am interzis arlechinada, intraiu în gloata cărbunariilor strânși în fața casei. Deodată am fost înconjurat. Li priveam în cerc: figuri grozave, dar splendide! Bărbați în tot înțelesul cuvântului. Stăteau întunecați, provocători. Din ochii lor sfredelitori flăcăra o hotărîre. Era ca și cum ar fi gândit: Trebuie să se schimbe, ori... Vedeam, cetiam aceasta lămurit pe fețele lor și, într'adevăr, cine-ar fi fost în locul meu fără să aibă o conștiență curată 'n privința lor, și-ar fi simțit inima bătând. Am întrebat despre împrejurările lor...; nici un răspuns. „Sunteți mulți și dați așa puțini cărbuni”. Nici un răspuns. Dar într'unele fețe aflaiu mânia; văzuiu și mișcări crispate în pumni.

Să vie judele!

Judele intră în cerc.

Zi!

Domnule, de opt luni n'am primit din simbrie nici un creițar; noi trebuie să muncim cu ziua, ca să ne putem hrăni; atunci cum să mai facem cărbuni?

Oameni buni, nu spuneți minciuni?

Mai mulți urlară: E adevărat.

Dați-mi drumul, dar stați pe loc, ca acum.

Eșii din cerc, *ut auditor et altera pars*. Era, vai, adevărat. M'am întors grăbit; cercul se închise iarăși.

„Copii, mi-ați spus adevărul. Vă dau cuvântul meu, că 'n 14 zile veți primi simbria neplătită; și în viitor veți fi plătiți din 14 în 14 zile. Iar acum plecați la lucru!”

Ca prin farmec întunecarea și mânia dispărură de pe toate fețele; și deodată avuiu alți oameni în fața mea. Paza fusese și rămase de prisos.

În anul trecut avuiu de executat lucrări idraulice importante; dar nu găsim muncitori; și eram în primejdie să stau în loc. În această perplexitate călăriam într'o zi pe o creastă de munte, ca să privesc de sus o pădure ce doriaam să o cumpăr. Tovarășii mei nu-mi puteau lămuri bine cine sunt proprietarii pădurei, dar adăogeau că *Marianii* vor fi știind. Bine, să călărim spre *Maria*.*) Ajunserăm în fața satului. Ordinul provocase o tăcere generală. Satul *Maria* era de mult cunoscut ca un cuib de tâlhari și hoți; și ca spaima întregului ținut; și oricât de exagerat ar fi ce se spune despre sat, chiar fără orice motiv nu se spune. Acest fel de excese particulare se pun apoi în cărca națiunei întregi. De-aceea, acea tăcere, a cărei importanță o pricepui. Din timpuri uitate nimeni nu mai îndrăznise să se apropie de acești oameni. Într'aceea poruncii gornicului, ce călăria înainte, să cotească spre sat. În drum mă gândiam, cum ar fi dacă aș putea îndupleca pe acești oameni să primească a face lucrările mele și încet-încet să fac din ei cetățeni liniștiți, pacinici, folositori? La intrarea în sat ne primiră doi giganți, în costum de piele de oaie, groaznici la vedere. Eu intrai călare în prima curte; și repede sării de pe cal.

„Dumnezeu să Vă alduască, oameni buni“.

Nici o vorbă de mulțumire, nici un răspuns la salutarea mea, nici o plecăciune „preasupusă“, cum altfel se obicinuește la Români. Și căciulele rămăseseră nemișcate. Aceasta-mi era lucru nou, dar eu gândii: Vom vedea! Eu sunt cutare și cutare; și am venit să aflu a cui este pădurea aceea. Gurile se deschiseră largi; și convorbirea continuă. Până să încheiem, adunarea se sporise binișor. Curtea, unde mă aflam, era totodată grădină și în parte plantată cu crumpene.

După ce îndreptaiu vorba spre intențiile mele, ajunsei, printr'o trecere firească, la întrebarea: Dar pentru iarnă ați adunat de-ale mâncărei? — O, nu; avem numai puținele crumpene ce le-am sămănat; altceva nimic. Atunci din ce veți trăi la iarnă? Bărbații mișcară din umeri; o femeie strigă: Atunci murim de foame. De foame? Oameni buni, dar nu vă este rușine de-așa vorbă? Lucrați, și atunci nu veți flămânzi. — Da, lucrați, lucrați; dar cine le dă de lucru Marianilor? — Eu! — Știe Dumnezeu ce va fi fost în vorba *Eu*, pentru că în acelaș moment pe nici un cap nu mai era nici o căciulă. Eu continuai: Ca să trăești, trebuie să lucrezi sau să furi. Dacă lucrați, aveți pâine; dacă furați, rar aveți pâine; dar vă și spânzură. Ce alegeți acum: pâine cu ori fără furci? — Domnule, dă-ne de lucru. Vorbiți înadins? Da,

*) Sat în Hunedoara (plasa Demșuș).

da; când să ne apucăm? Măine, azi, în clipa aceasta. — Venim mâine. — Mă pot încrede? — Da! Da! — Cine-i chezaș? — Eu, răspuse un colos, căruia — așa se părea — ceilalți îi atribuiau oarecare autoritate; și-mi întinse mâna sa enormă, pe care, însă, o retrase imediat, ca și cum ar fi fost comis o îndrăzneală. Dar eu îi întinsei mâna și contractul fu încheiat. Oamenii s'au ținut de vorbă și se bucură că s'au ținut de vorbă.

Sufletul — despre caracter nu vorbesc, căci națiunile ce trăesc sub jug nu-l au — sufletul românului este senin, vesel, râzător, de-aceea și înclină spre băuturi spirtoase. *Laetificat cor hominis*. Dar Românul nu se oprește la atâta, dacă are. Inșă, în această privință, timpurile scumpetei de față îl vor îndrepta. De aceea și pasiunea lui pentru muzică și joc. De-aceea chiar și vorbăria' lui.

Din cele spuse reese ușor că eu nu-s de loc supărat pe acest popor; ceeace nu mă împiedecă să vorbesc și despre vițiile sale.

Valahul este predat unui vițiu care în ochii unui judecător aspru îl pune 'n lumină foarte nefavorabilă — minciunei. În de acestea el este atât de deprins, că nu-i cu puțință să-l surprinzi sau să-l aduci în perplexitate. La orice întrebare răspunsul lui este prompt; și dacă ai dat de prima minciună, pe loc el știe să lege de ea altele, zece, care toate se înșiră așa de frumos, încât dintre zece nouă sunt prostiri: fără cercetare eu nu-i cred Valahului nimic. El nu are idee că a minți este un rău.

Nu este de lăudat nici inclinarea Valahului spre a face datorii și antipatia sa de-a le plăti. El are un dor pasionat după avere, chiar și când nu-i prea trebuiește. Orice credit, orice împrumut îi este binevenit, la orice oră. El primește bani ori valori cu îndatorire de-a plăti la timp fixat și admite ca timpul plătitorei să fie așa de apropiat precum vrea debitorul. El primește, în clipa când primește se și gândește că nu va plăti, și nici că-și bate capul că terminul de plată trece. Dacă i se cere socoteala, dela 'nceput se face că nu-și aduce aminte. Dacă-l strângi mai tare, nu tăgăduște; dar nici nu se prepătește să plătească; numai cu mijloace silnice îl poți face să plătească.

Cu greu se poate explica antipatia Valahului contra milităriei. Această antipatie este așa de tare, încât produce scârbă. Nu există neplăcere să nu o sufere; el nu se sliștește nici de mutilare, numai să scape de miliție. Indată ce nația simte că se apropie recrutarea, tinerii fug în pădure. Pe acest drum am văzut eu alcătuindu-se, în anul 1814, singura bandă de hoți a căror existență nu era fabulă. Dar niçi ea nu s'ar fi născut, dacă doi

desertori n'ar fi adunat pe fugari și nu i-ar fi sedus la câteva excese neînsemnate. Cei doi conducători au fost împușcați de vânători și banda se disolvă. *)

Deși istoricul este dator a înscrie și lauda și dojana, să-mi fie îngăduit să sfârșesc acest paragraf așa: O virtute, care înalță sus de tot pe Român, este nemărginitul său respect de Majestatea Sa împăratul. Expresia: *Impăratul a poruncit*, are efectul unui farmec. Ea suspendă orice obiecțiuni; pune capăt și celei mai violente discuții. Toți tac și se supun. Chiar Horia cinstea vulturul dublu și proprietatea erarului!

Spune-mi, tinere, cum se face că tu ești mai puțin dur? Pentrucă ai fost născut și crescut de oameni culți și între oameni culți; pentrucă părinții tăi au fost culți și ți-au dat o educație urmărind cultura ta; pentrucă ai primit o instrucție. Fiindcă filosofia ce-ai studiat-o te-a învățat a concluda logic și a te purta cu înțelepciune, și a distinge bunul de rău, frumosul de urât, nobilul de josnic. Despre toate acestea Valahul nu știe nimic. Foloasele unei astfel de culturi îi sunt tot așa de puțin cunoscute ca și desavantajele neculturii sale. Din naștere omul nu-i nimic. El se naște cu simburii binelui și răului; dar pe ai binelui trebuie să-i desvolte educația, pe ai răului să-i inbotnițeze. Dacă, însă, omul nu primește nici o educație, atunci e de văzut unde-l duc drumurile sale, exemplul rău și exemplul bun, societatea bună sau cea rea. Fii așa de bun, amice, și adu-ți aminte de timpul când stăteaai sub vargă. Nu era de nevoie ca uneori binele și frumosul să-ți fie însemnat pe piele? Nu s'a întâmplat ca uneori să dorești ca cultura să plece pe cele pustii? Ei, vezi! Dacă, pentru a te cultiva, a fost nevoie de oarecare forță, unde-i meritul tău pentru tine?, și ce dojană poate izbi într'o națiune dură, de-a cărei cultură nici un suflet nu a îngrijit? Mâna pe conștiință: Dacă ar fi trebuit să trăiești fără nici o educație, ai fi mai bun?, n'ai fi poate mai rău decât acest Valah? Dacă tu faci o greșală,

*) Fuga Românilui de cătănie o explică, din apropiere de timp, *Amicul poporului* din 1848 (Pesta), p. 29. În 1847, după legea din 1847, toți cei de 18—26 ani au trebuit să tragă sorți, ca s'alegă câteva mii (4000). Din acest incident gazeta explică:

„Eu tot așa cuget cumcă feciorul român nu de cătănie se teme, ci de viața cătănească, care e mai rea decât prinsoarea; se teme de lenevia ce în timpul de pace e împreună cu viața cătănească; se teme de șilbocu și de străpația cea multă, caria feciorii sunt supuși ziua și noaptea; se teme de prifontul cel nesărat, cu care întru una sau altă țară se îngrașe; se teme în sfârșit de ofițirii cei mulți nemțești, și de grobianitate căplărilor; și ce știu eu de ce încă nu se mai teme; de toate se teme, numai de război nu se teme. Feciorul de Român nu-i așa de mămăligă, cât să se lase ca să-i taie cineva lemne pe spate. Feciorul de Român nu poate răbda neincetata bătăie. Deci încât poate incunjură viața cătănească. Însă să nu cugete cineva că și de primejdie așa tare se ferește. Primejdia o caută el și acasă...”

ai la îndemână un prieten, ai o carte sau propria morală, care să-ți convingă mintea despre urâtenia defectului tău. Și 'n viitor îl eviți, fiindcă este un defect. Dacă Valahul comite o greșală, el capătă porția sa de ciomage, fără nici o altă lămurire; și dacă 'n viitor nu mai repetează eroarea, aceasta nu se întâmplă, fiindcă el crede că a greșit, ci numai ca să evite un *da capo* de ciomage. Cât de puțin îi lipsește Românilui talentul firesc de a *deveni* o dovedesc: dispoziția sa veselă, gluma sa nesecată și înclinarea spre sarcasmuri mușcătoare. El, de pildă, nu numește pe nimeni cu numele propriu, ci-i dă fiecăruia o poreclă, care o abstrage din figură, din gesturi, din felul de a acționa. Tot astfel și numirile obiectelor moarte sunt luate din câte o calitate a lor.

(Dupăce arată ce greu îi fusese să lucreze cu țărani dela munte, din Stiria și Austria, autorul continuă)

„Cu Românii încă nici o încercare nu mi-a dat așa greș. În primul moment, când i se ofere ceva neobicit, sau când el crede că i se face nedreptate, se involbură și, la aparență, este grozav. Dar dupăce-i vezi adunați în comună, lărmuind, sgomotând, gesticulând amenințător în aer, deoarece valahul vorbește și cu picioarele și cu mâinile, iar apoi dupăce subit îi vezi pornind și, ca o furtună, fiecare înarmat cu securea sa, pleacă spre careva; de ești slab, te-apucă frica și temerile, de ești tare zici: Acum este — acum! Dar, nu-i nimic. Dacă ei văd, că te opui fără frică și că ești bărbat, orcanul începe a se potoli. Vorbitorul expune obiecțiile comunei în destulă ordine, dar în ton hotărît de refuz. Inceputul și sfârșitul cuvântării este că: *e cu neputință*. Cine-i ia vorba *ad litteram* a pierdut jocul. Dar la de-acestea nu trebuie să te oprești; ci chestia trebuie să o prezinți încă odată, popular și *ad captum*, obiecțiile le combați cu argumente raționale; și nu trebuie să te superi, dacă trebuie să le repețești de câtevaori; așa ești sigur de învingere.

Va fi interesant să dau și aici câteva exemple.

Intr'un domeniu, în care există lucrători cari consumă mulți cărbuni, cărbunii se micșoraseră așa de mult, încât numai cu ajutorul lunilor de vară nu se putea procura cantitatea necesară. Trebuia să mă gândesc la cărbunăritul de iarnă. Dar acesta a fost declarat de imposibil; și eu știam că va fi greu. Din bune motive tăcui, însă, și fără de veste apărui într'o zi la cărbunăria principală, sigur că, dacă-i vom convinge pe cei de-aici, vor urma și ceilalți. Adunai mulțimea și-i arătai dorința mea. Ea fu refuzată cu un sbieret unanim. Nu va merge, zise unul dintre funcționarii mei. Știam eu asta, zise altul. Punct! — zise al treilea. Dar din punct eu făcui virgulă; expusei din nou propoziția mea, cu noi argumente și cerui contraargumente dela ceice n'o primiseră. Le ascultai; combaterea lor nu a fost grea. Le-am dove-

dit, că iarna cărbunele se obține mai ușor decât vara; că cel de iarnă este mai bun decât cel vărat; că deocamdată ei alt câștig n'au; și că, dacă vreau să dea iarna femeilor și copiilor vieața, ei trebuie să lucreze. Deoarece negriții mei vedeau că obiecțiile lor nu mă supără, disputarăm energic. De câte zeceori s'au repetit aceleași lucruri, dar cu alte flori retorice. De zeceori discutară singuri, la o parte; de nouăori refuzară; a zeceaoră primiră! Înainte ca doamna lună de pe cer să ne fi înștiințat că este 12, contractul fu gata, încheiat, irevocabil, și mâinile mele tot așa de negre ca și ale cărbunariilor — căci la astfel de prilejuri străngerile de mână sunt pecețile Românilor. Unii clătinau încă puternic din cap și ziceau că-i prea mare nebunie; dar deputații cari iscăliseră le strigau amenințatori: Ticăloșilor! Noi am dat mâna cu Măria-Sa; și veți fi cărbunari, ori sunteți niște c... N'a trecut o lună și toți spuneau că Măria-Sa avusese dreptate. Cu ceilalți cărbunari lucrul merse acum ușor.

În contracte cărbunarii puseseră condiția că vor fi ajutat cu anticipațiuni de hrană și bani, dacă împrejurări neprevăzute vor pricini o întrerupere momentană a cărbunării de iarnă. *A trebuit să primesc.* Speram că nu se va ivi acest caz; dar am greșit, s'a ivit. În Martie zăpada ajunsese la o înălțime așa de enormă, cum, excepția anului 1809, nu se mai întâmplase de cincizeci de ani; stânenii de lemne treptat-treptat deveniră invizibile, nu mai știam pe unde să-i căutăm. În astfel de împrejurări trebuia să suspendez lucrul. Pentruca lucrătorii să nu fie lăsați fără câștig și pentru a evita avansurile odioase, le găsi altă muncă. Ei veniră, dar unul observă: Ce nevoie este ca să se lucreze? Să mă țin de contract, care mă obligă să le dau avansuri! Obiecția-i izbi pe toți, ca o scânteie electrică și declarară unanim că ei nu se apucă de alt lucru. Pădurarul care-i adusese sta să-și iasă din fire; dar ei stăruiau. Din fericire eram pe aproape. Eu le dovedii că este o rușine, să nu lucreze, dacă pot avea de lucru și că și mai păgubitor este a face datorii, nimicind astfel din îndărătnicie o avere, când prilej este să o adaogi, necum s'o susții numai. Măria Sa are dreptate, strigă unul; are dreptate, suspinară ceilalți. S'au pus pe lucru, și au lucrat înainte, până ce au putut să se întoarcă în cărbunăriile lor.

O vară am petrecut-o la un domeniu cameral. Săptămână de săptămână Valahii se plâneau de un funcționar. De douăzeci de ori am cercetat și de fiecare dată am găsit că plângerea nu era întemeiată. Dar aceasta n'a împiedecat a 21-a plângere! Ce mi-am zis: Ia stați, că o să vă dau eu de gol. Ascultați, zisei cătră pârători, ați acuzat pe acest funcționar prea de multeori; v'am ascultat cu răbdare; tot așa voi cerceta și acum. Dacă funcționarul este vinovat, va fi pedepsit; dar dacă voi nu ați spus

adevărul, o să luați câte 25... Primiți? — Nu, nu, strigară toți și plecară rizând.

Dar aceasta este o ușurință extraordinară; acest popor să lasă condus de cea dintâi impresie, fără nici o cercetare.

Ceeace spui, este adevărat. Dar nu ai dreptul de-a spune în ton de imputare. Tonul acesta ți-l vei retrage, dacă-ți spun că aici ai în fața ta istoria fiecărei plebe neștiutoare; și că, desigur, chiar față de unele națiuni culte, Valahul are marele merit de-a nu lucra contra convingerei sale. El, care nici nu știe ce este o convingere, de unde să-și ia logica necesară pentru a-și procura convingeri sau pentru a face cercetări?

Tinere, privește spre Apus. Acolo vezi o națiune care se socotește luminată *par excellence*. În vintrele ei se aprinse un vulcan, de-a cărui primejdie ea era deplin convinsă; dar ea lăsa să ardă și nu mișcă nici un deget, ca să-l stingă. Se iviră răscolitori ai focului; ei sporiră focul; și națiunea, care ar fi putut să-i sdrobească, îi lăsa să răscolească. Spiritul pseudo-filosofiei strigă: guvernul monarhic este o monstruositate; republica, adevărata fericire a popoarelor. Națiunea era convinsă de contrarul; însă își dade fiii, ca să întemeze republica pe sângele lor. Atunci veni un bărbat din Corsica și-i strigă amenințător: Ești o... Monarhia este mai bună decât republica. Se știa că acesta nu se gândia la o monarhie, ci la o despoție; dar ea nu s'a plecat numai, nu a tăcut numai, ci s'a pitit scăunel la picioarele lui. Iată, aici ai o nație într'adevăr vinovată, deoarece ea a lucrat contra convingerii sale. Ea știa că greșește; dar — greși.

În timpul focului mă aflam într'unul din orașele mai mari ale Franței, asistând la un fel de adunare populară, ascultând. Văzând prostiile ce se comiteau, îmi pieri răbdarea și deschisei gura cam larg. Deodată resună strigătul: Un aristocrat! Un aristocrat! — repetiră mai multe voci. La laternă! urlau acum sute de gătlejuri. Vreo câțiva inși mă și prinseseră de guler. Atunci le spusei o vorbă de spirit. Adunarea râse și mă lăsa să plec. Vezi, aici ai pe Valahii mei cari plecară râzând când s'au văzut păcăliți!

Ca și Spaniolului, așa i-se impută și Valahului frica de muncă. Acuza aceasta are temeii numai pentru observatorul superficial, care nicări nu caută temeiiuri. Vioiciunea Românului dovedește suficient că lenea nu zace 'n firea sa. Dar trebuie să deosebim pe Românul care lucrează pentru altul de cel ce lucrează pentru sine.

Domnului, răbota Românul i-o face cât se poate mai rău, fiindcă o socotește drept o sarcină nemeritată; fiindcă nu pricepe cum se poate ca el să lucreze gratuit pentru domn; și nimeni

nu-și dă osteneala să-i lămurească lucrul, să-i spue că această robotă este o datorie moștenită din moși-strămoși, drept care aceștia au căpătat dela domn bunătăți echivalente: de ex. s'a pus sub protecția lui, pentru a-și asigura de bandiți viața și averea; sau va fi primit pământul, obligându-se a face robotă; în sfârșit că este păcat să nu facă robota cinstit, precât îl lasă puterile.

Tot atât de rău lucrează Valahul ca salahor, dacă-l lași de capul său, pentrucă în grobiana-i neștiință el vede numai ce primește, nu și ce trebuie să dea.

Cu totul altfel este Valahul, dacă lucrează pentru sine. Dar, ca să faci observarea aceasta, nu trebuie să ai numai voință, ci și prilej. Adeseori, foarte adeseori, petrecând nopți întregi, între ei, am văzut că țăranul întors seara dela robotă își aducea, noaptea, bucatele dela câmp sau treera toată noaptea, sau lucra altceva și după acest lucru, a doua zi dimineața, pleca iarăși la robotit.

Mai este încă ceva, ce se opune sânguinței Valahului: vorbăria. Pentru el fericire mai mare decât a sta de vorbă nu este; și mulțămît este numai când gura-i meliță. Dacă lucrează pentru sine, lucrează și vorbește. Dacă lucrează pentru alții și bastonul de caporal nu este lângă el, se vorbește lucrând; apoi treptat-treptat instrumentele se opresc și 'n sfârșit fiecare se razimă 'n unealta sa și toți discută în dragă inimă.

Valahul nu-i lipsit nici de industrie, nici de pofta de-a negustori. Din contra, precât i-ajung priceperea și banii el este gata la orice întreprindere; și-atunci se împacă cu orice greutate. Însă, durere, și industria, și negoțul este așa de mărginit, încât nu prea ajunge departe.

*

Tinere, ai văzut acum de-aproape națiunea aceasta? Sunt curios să-ți aud acum părerea. Spune-mi ce crezi despre sufletul Valahilor? Că nu este atât de bun precum ar trebui, dar și că este atât de bun cât putea să fie în împrejurările vieții lor".

Copilul și infecțiunea tuberculoasă

de Dr. L. Daniello,
secretarul secției medicale a Astreii.

Pentru a-și justifica alegerea subiectului celei dintâi comunicări făcute în ședința plenară a secțiilor științifice-literare a Astreii, secția medicală și biopolitică ar putea invoca două motive.

Întâiul este marea însemnătate practică, interesul real pe care publicul îl are de-a cunoaște cât mai exact problema rezumată prin titlul: Copilul și infecțiunea tuberculoasă;

Al doilea este dat prin împrejurarea că acest subiect constituind una dintre principalele preocupări ale secției noastre, expunându-l oferim auditorului — și îndeosebi onoraților membrii ai celorlalte secțiuni — prilejul să întrevadă la lumina unui exemplu practic o parte din sfera de activitate a acelei biopolitici în jurul utilității și însemnătății căreia s'a produs atâta discuție.

Deși limitele pe cari titlul ales le trasează comunicării mele nu sunt prea largi, voi fi totuși silit să renunț la pretenția de a epuiza subiectul în cele 15 minute ce-mi stau la dispoziție, cu atât mai mult cu cât complexul de fapte ce urmează să le examinăm, ține atât de domeniul tuberculozei, cât și de cel al protecțiunii infantile și nu voi putea evita de-a face mici incursiuni atât într'unul cât și în celălalt.

Întrebările principale căreia voiu căuta să răspund, vor fi: *când are loc cel dintâi contact între om și bacilul tuberculos, cum se întâmplă această întâlnire numită în termen propriu infecțiune, cari sunt urmările ei imediate sau tardive pentru cel infectat, ce rol joacă ea în viața unei colectivități sau popor și dacă joacă vre-un rol, cum trebuie să se comporte acea colectivitate față de ea pentru a nu-și primejdui capitalul biologic?*

Origina infecțiunii tuberculoase interesează întotdeauna pe cei-ce au avut de a face direct sau indirect cu boala. Dvoastră

cunoașteți părerea și astăzi aproape general admisă în publicul dela noi, că această origină trebuie căutată în ereditate, într'o ereditate „încărcată” cum se obicinuește să se spună. Această credință care nu-i altceva decât vechea formulă ippocratică „un ftizic naște dintr'un ftizic” merită să-i acordăm un moment de atențiune pentru că influința ei asupra modului cum reacționează oamenii față de boală este dintre cele mai principale. Cei ce au avut neșansa să se îmbolnăvească, crezând în ea, se cred victime nevinovate a unei sorți nedrepte, predestinați pieirii și dacă nu cad jertfă celei mai crâncene desperări, faptul se datorește numai autoamăgirii sau grijei pe care și-o dau cei din jur ca să-i amăgească. Cu timpul ei însă totuși ajung să bănuiască că sunt bacilari și atunci se aruncă în brațele fatalismului care-i transformă pe unii în melancolici resignați pe alții în hedoniști fără rezerve ce într'o goană febrilă după plăceri își epuizează forțele pe cari dacă n'ar fi desechilibrați sufletește le-ar putea foarte ușor utiliza în scopuri mai bune.

Pentru societate acești indivizi, chiar având o capacitate de muncă fizică păstrată sunt, prin nihilismul lor, niște inutili. Sunt chiar mai rău decât atât, îi sunt primejdioși, căci neluând nici o măsură de precauțiune, transmit celor din jurul lor boala.

Atâta vreme cât aceștia din urmă se găesc ei înșiși sub influința aceleiași idei fataliste, contribue și ei la răspândirea tuberculozei căci dacă se știu născuți din părinți sănătoși, socotesc că nu este necesar să se ferească sau să-și ferească copiii, iar dacă sunt bolnavi și au copii, cred că-i de prisos și prea târziu să mai încerce a-i apăra.

Această resignare generală, această atitudine de „laisser aller” în fața cazurilor de tuberculoze și mai ales de tuberculoze familiare este foarte frecvent întâlnită în practica de toate zilele și cred că nu mai e necesar să insist asupra dezastroaselor ei efecte.

O reacțiune energică împotriva ei, o eșire din această nefastă pasivitate se impune cu atât mai mult cu cât idea care-o întretine este greșită.

Să vedem deci cum stau lucrurile cu ereditatea tuberculoasă, cel dintâi contact al omului cu baccilul lui Koch, se petrece el înainte de naștere în sinul matern, sau poate mai curând în momentul concepțiunii?

Cercetările științifice ale ultimelor decenii ne permit să răspundem acestei întrebări și intrucât ea interesează practica vieții, să răspundem cu un categoric nu. *Tuberculoza este o boală care în absoluta majoritate a cazurilor nu se moștenește.* Nu v'om căuta să ascundem nici că din punct de vedere riguros științific posibilitatea transmiterii baccilozei dela mamă la făt, între anumite

împrejurări excepționale, extrem de rar date, a fost demonstrată. Țin chiar să amintesc că în ultimii 3—4 ani cheștiunea a redevenit pentru scurtă vreme de actualitate prin descoperirea unei forme noi a bacilului tuberculos, invizibile la microscop, capabile să traverseze filtre de porcelan și uneori și placenta, acest filtru viu pe care natura l'a întrepus între circulația sanghină a mamei și a fătului. Nici această constatare n'a putut însă sdruncita dogma astăzi dominantă în medicină că tuberculoza nu-i o boală ereditară, căci ea se sprijină pe o dovadă ce nu poate fi contestată. Această dovadă iată-o :

Observația riguroasă în instituții speciale a multor mii de copii născuți din mame tuberculoase, chiar grav tuberculoase, arată că acești copii se nasc cu o greutate a corpului normală, că dezvoltarea lor este deasemenea normală și că nici unul nu moare de tuberculoză dacă ei sunt separați din momentul nașterii de mama lor cât și de orice altă persoană bolnavă. Durata observației acestor copii este destul de lungă pentru ca să permită concluziuni, primele generații de copii astfel observați fiind astăzi adulți.

În ce privește transmisiunea tuberculozei prin actul concepțiunii, nu există nici un singur caz științificește dovedit de asemenea transmisiune.

Rămâne deci stabilit, ereditatea tuberculoasă este o ficțiune primejdioasă societății prin deruta sufletească ce i-a produce, publicul trebuie deci s'o abandoneze și cei ce vreau să-l servească, cum vrea să-l servească, Astra au datoria s'o combată.

Origina tuberculozei umane nu trebuie căutată înainte de naștere, ea trebuie căutată după naștere în *contagiunea externă interumană*. Mecanismul responsabil nu este ereditatea ci infecțiunea. Este important ca această noțiune să fie divulgată și nu mai puțin reprezentarea exactă pe care trebuie să ne-o facem despre ea. Altfel riscăm să cădem într'un alt extrem cunoscut sub termenul de ftizeofobie. Știind că ne putem infecta, dar ne posedând cunoștințe clare despre adevăratul mecanism al infecțiunii, frica de ea ne obsedează la orice moment, riscăm să cădem în ridicol, sau ne infectăm în ciuda fricei cum se infectează acei copii pe cari mamele lor îi opresc de-a pune mâna pe clanța ușii dar îi lasă în grija bunicii pretinse astmatice, în realitate tuberculoase.

Permiteți-mi deci să vă spun pe scurt cum se face infecțiunea tuberculoasă. În termeni generali ea se face prin contactul intim cu o sursă de infecțiune adecă cu un tuberculos, cea mai obicinuită formă a acestui contact fiind *conviețuirea familiară*.

Când se întâmplă această infecțiune? Data ei precisă variază dela un caz la altul, este în funcție de anumite coincidențe, iarși în termeni generali se poate zice, că ea se întâmplă atunci când

omul are pentru întâia dată ocazie să introducă în organismul său bacili tuberculoși. Ținând seamă de cele spuse despre conviețuirea familiară, veți înțelege că această dată poate fi fixată în primele zile după naștere dacă în familia noul-născutului se găsește un tuberculos sau la o dată ulterioară în cazul când în familie își face apariția o sursă de infecțiune, — destul de frecvent sub forma unei servitoare sau doici tuberculoase — sau în fine și mai târziu când copilul deja mărișor iese din familie și găsește un contact cu o sursă de infecțiune extrafamiliară la rude, în internatul școlii sau în alte aglomerații unde petrece.

Se obicinuește să se facă o deosebire între infecțiunile intrafamiliare și cele extrafamiliare întrucât cele dintâi sunt cu mult mai importante. Dacă copilul are sursa în casă el află prilejul să se infecteze repetat și bineînțeles cu atât mai abundent cu cât individul ce-o reprezintă este el însuși mai bolnav sau cu cât contactul dintre persoana infectantă și copil a fost mai apropiat. În această privință rolul de căpetenie îl joacă mama. Dacă o mamă tuberculoasă își îngrijește copilul se poate afirma cu siguranță — statisticele o arată — că ea îi transmite boala. Modul de transmisiune cel mai comun este ploia de picături bacilifere pe cari mama le proiectează când tușește în fața copilului pe care-l ține în brațe și pe cari el le inhalează, sau baciliu aplicați direct prin sărut. Dacă mama scuipă pe jos copilul mai inhalează și baciliu pulverizați și suspendați în atmosfera camerei.

Transmisiunea se poate face și pe cale intestinală, iată un exemplu: mama când tușește duce mâna la gură și-o încarcă cu baciliu și-apoi o pune pe sinul din care-i dă copilului să sugă. Sau șterge gura copilului cu batista de care se servește ea. Transmisiunea prin laptele de mamă n'are însemnătate practică, prea puțină chiar cea prin laptele de vacă nefiert căci la noi nu prea sunt vaci tuberculoase.

Dau câteva cifre împrumutate din statistică pentru ce să ilustrez însemnătatea mamei în transmiterea după naștere a tuberculozei la copil. Dintr'o anchetă amănunțit întreprinsă în 124 familii în care s'au găsit nou născuți tuberculoși în 95 de cazuri sursa de infecțiune era mama în 20 cazuri tatăl, și numai în 3 cazuri rude mai îndepărtate (bunică, unchi, etc).

Abundența sursei de infecție intrafamiliare mai ales materne, lungă durată a contactului cu ea face ca infecțiunile intrafamiliare să fie grave, masive, cum se zice și ele de obicei dau naștere la o îmbolnăvire a copilului.

Infecțiunile extrafamiliare datorite unor contacte de scurtă durată cu surse nu prea abundente, (ocazie practică de asemenea infecțiune citez vizita pe care un copil o face unei persoane bolnave) sunt relativ mai puțin primejdioase, dacă însă împrejurările

între cari copilul trăiește sunt de atare încât realizează contacte dese cu surse extrafamiliare abondente, și ele sunt tot atât de primejdioase.

Considerând totalitate oamenilor infectați cu tuberculoză din punctul de vedere al datei la care s'au infectat s'a descoperit că această infecțiune se face în absolută majoritate a cazurilor în vârsta copilăriei. În așa numita cutireacțiune la tuberculină zisă altfel și reacție Pirquet noi posedăm azi un mijloc prin care ne putem da seamă dacă un organism o fost sau nu infectat cu tuberculoză. Statisticile foarte întinse pe cari le posedăm azi ne arată că în colectivitățile urbane până la vârsta de 14 ani adecă până la finele copilăriei 95 % din totalitatea oamenilor au contractat această infecțiune. Notez imediat că aceasta nu înseamnă că 95 % dintre oameni sunt tuberculoși dat fiind că în materia de tuberculoză infecțiunea încă nu înseamnă îmbolnăvire. Spre norocul nostru organismul uman este astfel alcătuit încât poate învinge infecțiunile ce nu sunt prea masive și mai ales nu sunt repetate, din totalitatea infectaților se îmbolnăvește numai o parte nu putem intra aici în discuția detaliată a acestei chestiuni, ne propunem însă să examinăm de ce se infectează așa de frecvent copilăria ?

Explicația este dată prin faptul că copilul nou născut reprezintă pentru infecțiunea tuberculoasă un teren virgin care dacă n'a moștenit infecțiunea n'a moștenit nici capacități deosebite de-a se apăra de ea, căci nici imunitatea tuberculoasă nu se moștenește. Copilului, ca și popoarelor virgine din interiorul continentului african, le lipsește acea rezistență mărită față cu bacilul tuberculos pe care adultul european și-a câștigat-o tocmai învingând micile infecțiuni la care a fost expus în cursul vieții, infecțiunii probabil extrafamiliare, accidentale, de scurtă durată cari nu l'au îmbolnăvit ci i-au conferit o imunitate relativă.

E destul deci ca copilul să găsească un contact cu o sursă de infecțiune pentru ca infecțiunea să prindă. În cazuri de conviețuire liberă acest contact nu poate fi evitat, cum bacilul tuberculos este astăzi foarte răspândit în aglomerațiile omenești copilul îl găsește și în cazul când în familie nu sunt bacilari aproape totdeauna până la perioada puberă, la sate izolate și necontaminate se întâmplă să nu l' găsească până în vârsta adultă.

Infecțiunea tuberculoasă este deci un fel de lege a copilăriei ale cărei excepții sunt cu atât mai rari cu cât copilul crește în vârstă și cu cât trăiește în contact mai strâns cu semenii săi.

Rămâne să vedem cari sunt urmările infecțiunii căci am văzut că ea încă nu înseamnă îmbolnăvire. De ce anumiți indivizi infectați se îmbolnăvesc fie în copilărie fie mai târziu iar alții rămân în aparență sănătoși ? Există o predispoziție specială a anumitor copii de-a se îmbolnăvi și a altora de-a rezista ?

În momentul când s'a recunoscut eroarea în privința eredității germenilor tuberculoși s'a născut teoria dispoziției moștenite. S'a spus și trebuie s'o recunoaștem sunt mulți, chiar printre medici, cari o spun și astăzi, nu se moștenește boala se moștenește predispoziția pentru boală, în sensul că copilul unui bacilar va face mai ușor o tuberculoză activă în momentul când va lua infecțiunea decât copilul unui părinte sănătos. Iată deci reapărând fantomul mentalității ippocratice și în consecință neofatalismul determinat de conștiința predispoziției moștenite.

Știința s'a grăbit să-l supună analizei sale obiective și până azi nici un fapt concret n'a putut fi adus în favorul acestei teze, cei ce-o susțin se bazează pe impresii greu controlabile în schimb posedăm o serie de argumente cari pledează contrarul.

Frecvența absolut mai mare de îmbolnăviri la copii părinților bacilari decât a celor nebacilari este incontestabilă dar se explică îndeajuns prin cele spuse despre contagiunea intrafamiliară. *Infecțiunea se va transforma în boală cu atât mai ușor cu cât s'a întâmplat la o vârstă mai fragedă, cu cât contactul cu sursa de infecțiune a fost mai prelungit cu cât omul sursă a fost mai grav bolnav și mai ales cu cât reinfecțiunile la intervale scurte au fost mai dese.*

În afară de aceste cauze mai există încă o serie de momente favorizante ale îmbolnăvirii, asupra cărora țin să atrag aici atențiunea: întâiul este mizeria fiziologică, lipsa de îngrijire a copilului, îndeosebi ipoalimentația carența, lipsa de vitamine având un rol principal. Lipsa de îngrijire igienică, neglijarea curățeniei copilului și anturajului. Ea sporește în proporții nebănuite primejdia pe care o sursă apropiată sau îndepărtată de infecțiune o reprezintă pentru copil.

Alte cauze favorizante sunt lipsa de igienă a locuinței, aglomerația, lipsa de aer și soare, necurătenia. Problema locuinței privită din punctul de vedere al rolului ce'l joacă ea în intransmisiunea tuberculozei se pune la noi, unde locuința țărănească știți în ce stare deplorabilă se află, cu o dureroasă acuitate.

O tuberculoză latentă mai poate apoi fi reactivată prin survenirea altor boli infecțioase acute cum sunt bunăoară pojarul, tusa convulsivă, și ori care alta care debilitază organismul și diminuează astfel capacitatea lui generală de rezistență.

Din cele expuse, rețineți deci că o predispoziție ereditară a copiilor pentru a se îmbolnăvi de tuberculoză nu există, că această predispoziție poate fi însă admisă în sens social și atribuită unor condițiuni de trai defavorabile din punct de vedere igienic, în fine că există o predispoziție câștigată datorită altor boli.

S'a zis că tuberculoza copilului este o ecuațiune ca multe necunoscute, căci e foarte greu să stabilești totalitatea factorilor

cari au conlucrat la realizarea îmbolnăvirii, analizând însă fiecare caz în sensul expus mai sus, ajungî aproape întotdeauna să-ți procure o introspecțiune suficientă în mecanismul acestei îmbolnăviri fără să recurgi la superstițiuni sau teorii fanteziste.

Veți fi desigur curioși să cunoașteți care este proporția de îmbolnăviri printre copii infectați. Regret că nu pot să vă furnizez date despre țara noastră, căci știința statisticii e tânără la noi. Iată câteva cifre din străinătate :

În Franța (nord) procentul mortalității de tuberculoză a copiilor până la 1 an variază între 13 și 27^{0/0} din totalitatea deceselor, la Viena este 15^{0/0}, la Praga 28^{0/0}, etc.

Foarte demonstrativă este statistica orașului Nancy. Între copii născuți în familii lipsite de surse de contagiune s'au găsit infectați cu tbc. dela :

0—1 an	—
2—5 "	8 ^{0/0}
5—11 "	31 ^{0/0}
11—15 "	57 ^{0/0}

În familii cu surse de infecțiune :

0—1	53 ^{0/0}
2—5	82 ^{0/0}
5—11	91 ^{0/0}
11—15	93 ^{0/0}

Nu putem avea nici un motiv să credem că situația dela noi ar fi mai favorabilă decât cea din străinătate. Mai degrabă trebuie să presupunem, că ea e mai tristă, dată fiind frecvența enormă a tuberculozei adulților și lipsa de igienă, cel puțin 30^{0/0} din nou-născuții ce mor sunt uciși de tuberculoză și numărul celor ce cad jertfă boalei în vârstă adultă este deasemenea foarte mare. (A fost cifrat la 50,000 la an).

Boala lor se datorește tot infecțiunii contractate în copilărie, rămasă lungă vreme latentă și izbușnită tardiv sub influința factorilor favorizanți amintiți sau a reinfecțiunilor, ea nu este, după cum a spus-o un autor, decât ultimul vers al unui cântec de leagăn.

Aceste cifre ne trec deadreptul în domeniul biopoliticei și a medicinei preventive pe care cea dintâi o implică.

Privită prin prisma de mai sus însemnătatea socială a infecțiunii tuberculoase în copilărie, este enormă, poate fi direct evaluată prin pierderile ce le produce an de an în capitalul nostru biologic. A reacționa împotriva acestui dezastru ce crește în raportul unei progresiuni geometrice, este pentru orice colectivitate conștientă mai mult decât datorie, este chestiune de existență.

Opera de apărare este în întregime edificată pe *protecțiunea copilăriei primejduite*, pe salvarea generațiilor de mâine. În țările înaintate în cultură această operă de salvare este admirabil organizată și dă roade minunate. Ea se întreprinde pe două căi: *prin realizarea unei izolări efective între copil și sursă de contagiune* și în ultimul timp *prin încercări de premunițiune directă prin vaccinări cu vaccinul Calmette* a copiilor primejduiți. Nu pot intra aici în discutarea lor, cei ce se interesează de ele le găsesc în bună parte expuse în Buletinul eugenic și biopolitic. La noi această mișcare de apărare se găsește abia în faza unor timide începuturi, ce-i lipsește, mai ales pentru ca să reușească și ce i-a asigurat în alte țări succesul este *sprijinul efectiv al marelui public*, a societății clarificate asupra primejdiei grave ce o pândeste. Realizarea acestei clarificări și stimularea acestui sprijin nu este ea oare pentru neamul românesc o operă de apărare națională și pentru Astra noastră o nobilă țintă? *)

*) Comunicare făcută în ședința plenară a Secțiilor științifice-literare ale Astrei, ținută la 26 April 1928.

In slujbă nouă.

— IV. Cei din urmă. —

Era seara târziu, în Sâmbăta lăsatului secului de carne, și părintele Dumitru, cu vr'o trei-patru cărți deschise pe masă, își pregătea predica pentru Duminecă. De trei ceasuri se frământă, Aduna citate din scriptură, din sfinții Părinți ai Bisericii, citea pasagii din alte predici, răsfoia tratatele de Dogmatică generală și specială, cu grije mare, să nu se strecoare în predica lui vr'o erezie.

Voia să țină o cuvântare mare, o introducere la toate predicile pe care își propusese să le spună în Duminecile paresimilor. Și, pentru post, era întâia lui încercare. Simțea că e un drum nou, și se străduia să calce cu piciorul drept, chiar dela început. Ce minunate subiecte pentru a mișca inima oamenilor! Li roiau în cap, îi aprindeau inima, îi ardeau obrazii, deși acum, în prima cuvântare, nu avea să dea decât generalități. Dar chiar din pricina acestei exaltări care-l înduioșa, el își luase toate măsurile nu cumva să spună vr'o erezie.

Ușor era în seminar, când pregătea vr'o predică pe care o recita înaintea colegilor și a superiorilor. Înainte de rostire, cuvântarea trecea prin censura prefectului de studii, sau a duhovnicului, amândoi profesori. Era treaba lor să șteargă ceeace, întâmplător, nu era în concordanță cu dreapta mărturisire.

Dar aici, în pustietatea satului, era numai răspunderea lui înaintea Domnului. Și știa din scrisorile sfântului Pavel, ce blestem se punea pe capul celor ce vestiau altă învățătură, chiar dacă ar fi „îngeri din cer“.

Deaceea își făcea notițele cu mare grije, și răsfoia mereu prin dogmatică. Era așa de cufundat în munca lui, încât nu-i

veni să creadă, când îl chemă preoteasa, că a sosit vremea cîinii, și când ea stăruie, Dumitru o rugă să-i pună mîncarea de-oparte.

Tresări speriat când auzi afară tropotit de cizme grele și glasuri groase. Trase cu urechea.

— Se va fi culcat, cum să mai intrăm! Uite, și la bucătărie e stins, se auzi de-afară.

Cănele nu lătrase. Zăpada nu cântă, de două zile, se muiase sub adierea unui vînt călduț dela miază-zi.

— Cine să fie? — se întrebă nedumerit părintele. Și se gândi: Nu mai este vr'unul de spovedit dintre mirii cari se cunună mâine?

Dar își aduse aminte că-i spovedise și pe cei din urmă.

— Bate, mă, odată! Ce mai aștepți — se auzi un glas învăluit, înaintea ușii.

Și, după o ciocănitură domoală, cei de-afară, în liniște grea, auziră glasul lui Dumitru:

— Slobod!

Un suspin de ușurare se auzi.

— Vezi că nu doarme? Domnii nu se culcă odată cu găinile ca noi! Stau la masă și scriu! — Cel care vorbi acum avea un glas mai aspru, mai bărbătesc.

Și patru inși intrară în cancelaria parohială: trei bărbați și o femeie.

— Bună seara!

Dumitru îi privi mirat: înțelese, văzându-i atîția, intrând toți deodată, că vin pentru cununie. Și cum era cu gândul la predică, nu se putu stăpâni:

— Târziu veniți și dumneavoastră! N'ați avut vreme până acum?

— Târziu — zise unul dintre bărbați. Chiar ne temeam că v'ați culcat. Da' dumnealor sunt de vină — și el arată pe femei și pe bărbatul scurt, pociumpoș de lângă ea. Abia i-am urnit de-acasă. Ziceau că și așa, nu se mai împlinesc strigările.

— Nici nu se mai împlinesc! De nu vor voi să se cunune în post — răspunse Dumitru.

— Doamne ferește! Decît în post, mai bine lipsă, doar nu suntem păgâni — zise femeia, și preotul abia acum băgă de seamă că mirii sunt bătrîniori amîndoi, cu obrazii sbîrciți, cu bărbiile ascuțite.

— Vom plăti! Vom plăti strigările — și pociumpașul își duse mîna la șerpar.

Dar unul din martori, un bărbat înalt, cu mustața groasă, abia încărunțită, îi făcu semn să se potolească:

— Cu iertarea părintelui și cu vrerea Sfinții sale, toate se pot.

Dumitru, cu gândul la cuvântare, urmărea o frântură de frază care-i tot scăpa, și-i părea rău după ea că prea era frumoasă.

Nu era bucuros că dădura peste el, chiar acum, oamenii aceștia. Nici nu auzi vorbele lor din urmă. Șezu la masă, luă condeiul și puse pe hârtie fraza ce-i tot scăpa. Voi să adauge alta pe care o simțea venind în urmă, dar aceasta se topi. Și, deodată, capul îi rămase gol.

Necăjit, încrunțat, se ridică și privi la oameni:

— Adică stăruieți?

— Păi, dacă am venit odată!

— Dar vă spun că nu mai iasă strigările. Dumnealor sunt oameni bătrâni, știu rânduiala! Pentruce s'au lăsat pe ziua din urmă? Sunt văduvi, nu-i așa?

— Vădುವă de cincisprezece, măcină bătrâna.

— Dumnealui e holtei, adică, vorba vine! N'o mai fost în-surat — zise martorul cel mustăcios.

— N'am fost, că nu mi-a ars de înșurătoare, că de-mi ardea! — și el făcu un semn cu mâna.

— Afla destule! întări celalalt martor, un bărbat bălan, cu genele aproape albe.

— Bine, bine! Și-acum, ce vă dă zor? — întrebă nerăbdător Dumitru. Dacă ați așteptat atâta, mai puteați aștepta până după Paști. Așa va fi nevoe de dispenză dela strigări, și totul într'o săptămână. Va trebui să meargă cineva cu scrisorile până la Vlădicie, că cu posta nu sosesc într'o vreme atât de scurtă.

Vorbind, Dumitru se gândea: dacă mă țin mult, s'alege nimic de predica mea. Toate gândurile mi se risipesc. Și nădăjduia că-i va înfrica cu drumul la vlădicie.

— Vom merge — zise repede mirele.

— Ba eu mai bine aștept — spuse bătrâna. Cum să pleci până'n așa depărtări.

— Nu trebuie să vii tu, merg singur.

— Are dreptate omul, părinte, nu mai pot aștepta — zise mustăciosul. Dumneaei e de vină că au venit așa de târziu. Tot aștepta să se'mpace cu Anica.

— Ce Anică?

— Nepoată-sa, părinte. A părăsit-o dela sf. Nicolae. Anica stă acum la o mătușe a ei, și nu-i mai calcă pragul până nu-i scrie întreaga avere pe numele ei.

— Să i-o scrie, dacă vrea! — izbucni mânios mirele. Să i-o scrie, și pe urmă să pornească la cerșit.

— Nu i-o scriu! se oțări femeea.

— Dacă nu i-o scrii, ce mai stai pe gânduri și spui că mai aștepti?

— A ei va fi dupăce voiu muri, da' pân'atunci nu! Știu eu cumu-i lumea!

— Dacă ști de ce ai tot amânat, de ce voiai să te întorci dela ușa părintelui: „Ba că-i târziu, ba că s'a culcat“, iar acum „mai bine aștept!“? Ce vorbe-s astea Satto? Dacă nu vrei, eu te silesc? Nu te-ai îmbiat tu, văzându-mă că-s încă harnic la câștig? Iată, vine primăvara: cine-ți ară, cine-ți seamănă? Crezi că Anica mai vine cu plugul mătuși-sa? Te poți șterge pe bot! Și fata are dreptate: de ce să-ți robotească pe de-ajaba? Nu ți-am spus, nu ți-am vorbit deschis? Că mie ce-mi arde de însurat? Da' n'ai stat tu de mine mereu?

— Am stat, nu zic ba.

— Dacă ai stat, acum ce mai încurci?

— Da' nu'ncurc nimic, omule!

— Ba da, că vrând să amâni după Paști crezi încă să te împaci cu nepoată-ta! Da' pe mine nu mă porți pe degete! Dacă ne cununăm, Anica nu mai pupă nimic cât trăești tu. Vii la casa de om, la curte, la moșie, ori la un sărântoc? Că mie ce-mi arde să mă însor acum la bătrânețe? Iată, ți-am spus, și-ți mai spun: Vreau să ar și eu odată cu patru boi. Am și eu o slăbiciune, mărturisesc! Da! După ce mori, nu-mi trebuie averea ta, o dau fetei, cum a mea va rămânea lui frate-meu. Ți-am spus, și văd că tot nu mă crezi.

— Ba te cred!

— Crezi un drac! Chiar și acum te gândești să te împaci cu Anica!

Părintele Dumitru-i asculta distrat. Deși era grăbit cu predica, nu-și dădea seama cum cei doi îi fură vremea. Ba, în urmă, nu-și putu opri un zimbet:

— Și spui că vrei să te însori pentru a putea mâna patru boi? — întrebă el pe mire.

— Așa e, părințele. Am eu o slăbiciune de când eram tinăr. Dar eu n'am fânaț destul, nu pot ținea patru boi. Ea are două lunci, și se face niște fân ca strămătura.

— Nutreț scump, observă mustăciosul.

— Și boii se potrivesc toți patru la trup și la coarne. De-a dragul să ari cu ei, adause martorul cel bălan.

— Dar aceste-s pricini de căsătorie? întrebă Dumitru, iritat din nou. Pentru atâta lucru se 'nsoară oamenii? Nu, cred că glu-miți. Și, trezindu-i-se și glasul conștiinței și năcazul că e reținut

dela pregătirea cuvântării de mâne, părintele începu să le vorbească, tot mai aprins, despre sfințenia căsătoriei, și că nime nu poate să-și bată joc de ea, luându-o în glumă, — pentru ca să poată ara cineva cu patru boi!

— De, or fi ele cu lapte cele ce le spui Sfinția ta, pentru cei tineri! Dar pentru noi! oftă mirele.

— Ba pentru mine-s lucruri sfinte, se grăbi se spună bătrânica.

— Dacă-s sfinte, ce-mi mai bați capul?

— Și-mi aduc aminte că tot așa spunea și popa cel bătrân.

— Va fi spus!

— Da, așa spunea! Tu n'ai de unde ști, că nu te-ai apropiat de patrafir de când te-au botezat. Și pentru aceea ai rămas păgân și vrei să mă desparți de nepoată! Dar' nu pupi! Iată, îți spun în fața părintelui: Nu mă despart de Anica!

Și bătrâna se înalță biruitoare, îl privi cu dispreț pe mire, apoi oftă ușurată:

— Să ne ierți, Sfinția ta, că am venit; da' n'am mai putut scăpa de gura lui, de gura lor — și ea arată și pe martori. S'a supărat Anica, e adevărat. Și a avut dreptate să se supere. Trebuie să-i scriu de-acum jumătate din moșie. Și-i voi scrie. Sărăcuța de ea. — Și mireasa își duse colțul năfrâinii negre la ochi, și obrazii i se umplură de sbârcituri adânci.

— M'am temut eu de asta, zise mustăciosul ieșind.

— Bat'o Precista de muere! adause martorul cel bălan.

— Știam eu ce are'n gușe! D'aia am grăbit-o! Incalte, ne știm de-oparte — zise mirele. Da', boii, drept să spun, s'ar fi potrivit de minune! Și-mi cumpărasem un biciu nou, de curele!

* * *

Părintele Dumitru rămase singur, cu zâmbetul pe față. Privi un restimp în neștire, prin ușa închisă, apoi își duse degetele prin părul negru, respiră ușurat și șezu la masă să-și continue însemnările.

Dar gândurile nu voiau să se adune. Privi prin cărți, la paginile deschise, dar acum îi păreau streine. „Mă gândeam eu că o să-mi strice cuvântarea. Iată, nu mai pot lega nimic!”

— Și începu să recitească însemnările făcute. Le citea și se mira: părea că nu le-a scris el, așa-i păreau de îndepărtate, de streine. Ce predică voia el să țină? Pentru cine o pregătea? Iată aici sunt tot chestiuni subtile, la cari medita, pe vremuri, în seminar!

Și în loc să stăruiască asupra lor, se opri cu zâmbetul la mirii aceștia din urmă, la ceilalți, la toți oamenii pe cari i-a sponedit de când a venit în sat. Se uită apoi la cărțile deschise pe

masă, avu un zimbet trist, le închise una după alta, luă creionul și începu a trage linii groase peste însemnările predicii din Dumineca lăsatului secului de carne.

— Să încercăm a ne cobori pe pământ, frate Dumitre — zise el tare, și luă o filă albă de hârtie. Și începu a se gândi așa:

Voiam să le arăt că lucrul de căpetenie din Paresemi, pe lângă post și înfrânare, este curățirea de păcate prin spovedire și cuminecare... N'ar fi potrivit, în loc de doctrină, să le fac o asemănare la mintea lor? de pildă... De-o pildă să le arăt că primăvara tot gospodarul își greblează grădina și arde buruienile, să nu împiedice vieța nouă care țîșnește, tinără, din pământ. Adună pe ogoare cocenii uscați, și dacă nu-s mai buni de nimic, le dă foc, dupăcum aprinde și iarba bătrână, scăpătă din iarnă fără a putrezii... Ai?... Și s'o întorc apoi la vieța omului: că păcatele sunt pe sufletul omului ca bălăriile cari îneacă iarba tinără, că trebuiesc și ele greblate, adunate și arse, dacă vrei să te primenești sufletește ca primăvara câmpul. Că focul care le arde e părerea de rău și spovedirea... Da, aici pot să citez și din Scriptură: „Căroră le veți ierta păcatele, vor fi iertate, și căroră le veți ținea, vor fi ținute“.

Cu cât medita, cu cât creștea imaginea în fantazia lui, obrazii i se aprindeau, sufletul și-l simțea mișcat, și luând creionul începu să facă însemnări rezezi, cu slove mari, pe hârtie.

Stătu multă vreme aplecat asupra mesei de scris, și mâna lui fugea pe coala albă.

Când se opri respiră din adânc. Răsfoi însemnările: scrisese multe file. Incepu să recitească: nu mai erau însemnări, era o compoziție întreagă.

Și recitind, lucru ciudat, nici o singură dată nu-i trecu prin minte gândul că s'ar fi putut strecura o eresie.

Se ridică, mulțumit și vesel.

Din odaia vecină se auzi glasul neliniștit al Emiliei.

— Bine, omule, nu mai isprăvești? Sunt ceasurile unsprezece.

— Gata — răspunse Dumitru, trecând repede în camera vecină, de unde se auzi vocea lui clară:

— O să-ți placă și ție, Emilio.

I. AGĂRBICEANU.

Monseniorul, abatele M. Zavoral în România

Un oaspete venerat, un oaspete iubit ne-a străbătut țara, timp de o lună de zile: *monseniorul Dr. h. c. Metodiu Zavoral*, dela mănăstirea Strahov din Praga.

A venit cu stălpările păcii între oameni, cu dragoste de seamăn, să ne cunoască, și în orașele și satele noastre, după ce a făcut cunoștință cu mulți dintr'ai noștri, în Cehoslovacia, în decursul războiului.

Tof ce a avut mai bun neamul românesc, instituțiile de seamă, în frunte cu „Academia Română”, cu „Astra”, cu Universitățile, cu „Liga culturală” și soc. „Teatrul” din T. Severin, etc., au ținut să aducă tributul laudei și mulțumirii aceluia, care — în timpuri grele — a arătat toată dragostea Sa românilor din armata austro-ungară, strânși cu ușa, sprijinindu-i cu vorba și cu fapta.

Nu numai Ministerul de externe român, nu numai instituțiile românești, ci întreg neamul românesc l-a serbătorit pe monseniorul Zavoral.

Cu adevărat: dela vlădică până la opincă. Prelații de *amândouă* confesiunile s'au întrecut întru a primi ca pe *un adevărat* frate în Hristos pe starețul mănăstirii Strahov — iar țărâtimea, în Săliște, în Orșova, în Rășinari și aiurea, a sărutat cu toată sfințenia mâna, care a mângâiat atâtea frunți și a alinat atâtea dureri.

Îți cade bine, în ziua de astăzi, auzind și de astfel de fapte înălțătoare și luând parte la ședințe solemne, cari ridică inimele.

Membriu de onoare fusese ales de mai înainte monseniorul Zavoral, la „Academia Română” și la „Astra”, încât societățile cele două aveau să completeze numai această distincțiune printr'o

recepție festivă. „Universitatea” din Cluj a numit pe monseniorul Zavoral, ca pe întâiul ei doctor de onoare, „*doctor honoris causa*” (după cum o făcuse Universitatea din Praga, cu câteva luni mai înainte), orașele Cluj și Ploiești au numit câte o stradă: „Strada Abatele Zavoral”, iar „Societatea scriitorilor români”, „Sindicatul presei române din Ardeal și Banat”, după „Societatea ziariștilor Micei Înțelegeri”, l-au declarat membru de onoare.

„Astra” noastră s'a simțit fericită să poată saluta, în sala festivă a „Muzeului”, în ziua de 15 Mai, pe membrul său de onoare.

După ce a vizitat Rășinari, unde s'a rugat, în fața cavoului Mitropolitului Șaguna, și după ce a văzut și Săliștea, asistând la dansurile naționale și ascultând cântecele noastre populare, monseniorul Zavoral a fost salutat de tot ce Sibiiul are mai de seamă. Corul „Reuniunii de muzică Gh. Dima”, condus de dl N. Oancea, a executat câteva cântece populare, armonizate de dnii: N. Oancea, Tib. Brediceanu, ș. a. Dl vicepreș. *Dr. Oct. Russu* a salutat, în numele comitetului central, pe ilustrul oaspe. *Dna Eug. Tordășianu* a adus salutul femeilor române, într'o avântată cuvântare, predând un prețios și artistic covor românesc. Secretarul literar al „Astrei”, dl *Horia Petra-Petrescu*, a rostit o cuvântare mai lungă, amintind scene din decursul șederii sale în Strahov și schițând activitatea „Institutului cehoslov.-român din Praga, în trecut și viitor.

La cronică dăm o parte din discursul programatic al secretarului nostru literar. (Vorbirea a apărut în broșură, deosebit.)

Monseniorul a fost foarte plăcut atins de manifestațiile acelea multiple de simpatie, arătate de toate păturile sociale românești, și — sosit acasă — a și dat expresie sentimentelor sale, într'un interview din „Prager Presse (V. 1928). A fost un „vis frumos”, exprimă monseniorul starea Sa sufletească din decursul petrecerii Sale în România.

În decursul acestui „vis frumos” a rostit monseniorul multe cuvinte dela inimă, purcese dintr'o adâncă convingere. Ar fi foarte cu cale ca *aceste sfaturi și aceste sentimente* să lăsăm să acționeze asupra noastră, deoarece ele emană dela un suflet nobil.

Ascultați cum își ia rămas bun monseniorul dela frații Săi români:

„Aș fi fericit să știu pe altă cale, că de dragul Abatelui Zavoral, mii și mii de români și-au călcat pe inimă, când a fost să se manifeste prea pătimiși, prea porniți, fiindcă „prietenul românilor” ne-a dat sfatul așa.

„Am văzut, dela umilul mormânt al lui Moldovănuț din Blaj, dela celulele călugărești, până la pompoasa catedrală din Curtea de Argeș, tot ce se poate vedea mai de seamă în Ro-

mânia și sunt mândru și sunt mulțumitor lui Dzeu că mi-a fost dat să văd atâtea comori ale poporului românesc.

„Dacă unele ținuturi anexate acum lasă de dorit, ici-colea, dintr'un punct de vedere, este în urma subjugării sub care au gemut, iar îndreptările ce se fac sunt prea firești. Aceste lucruri pot fi privite cu ochi răi de alții, ele însă trebuie să se realizeze, ca mai apoi țara dv., ca și a noastră, să prospereze, spre binele tuturor cetățenilor.

„Am văzut cu ochii proprii că toate provinciile, toate ținuturile își au instituțiile vrednice de laudă. *È vorba să se cunoască cetățenii* acestei patrii și să se stimeze. Cei buni, din toate ținuturile, *inainte*, spre binele comun!“.

Simon paricidul

de Ion Munteanu.

În noapte s'auzi un scâncet slab de copil. Călătorul întârziat tresări de spaimă. Intunerecul ascunde pretutindeni curse. Voi să fugă și îi fu rușine de el însuși, curiozitatea îl îndemna să-și învingă lașitatea.

S'apropie cu pași șovăitori de locul unde auzise plânsul și întrebă: „Cine-i?” Întrebă de două ori și nu-i răspunseră decât gemete surde. O voce pițigăiată de copil și un țipăt desrădăcinat dintr'un suflet de moșneag.

„Cine sunteți?” întrebă din nou drumețul.

Gemetele se întetiră. Un suflet de copil și o voce de bătrân își împreunau durerea într'o rugăciune aspră a suferinții. „Mamă, mamă! Unde ești tu, mamă?”

La lumina lunei ce s'arăta din nori, călătorul zări un trup ghemuit în mijlocul drumului. Crezu că-i copil și îi văzu părul alb de zăpadă. Îi zări trupul mic și plăpând, dar încovoiat sub greutatea anilor.

Îl ajută să se scoale. Îl prinse de mână și-l privi cu nedumerire în ochii stinși ca de mort. Îl asculta vorbindu-i copil de o mamă pe care o căuta și îl auzea reflectând amar și cinic asupra vieții. (Cu cât îl privea mai mult cu atât îi creștea nedumerirea: găsisse un copil sau un moșneag!)

Și atunci un gând straniu îi trecu prin minte călătorului. Necunoscutul pe care-l ducea de mână, era poate din acea țară minunată din răsărit, unde copii se nasc bătrâni, cu păr alb de argint, cu brazde adânci pe frunte. Dar nu, țara minunată nu putea exista decât în basme.

„Tu cine ești?” îl întrebă pe necunoscut, călătorul mântuitor.

Necunoscutul râse. Își împreună mâinile deasupra pântecelui și hohoti ca un nebun! Se opri apoi brusc, răspunzându-i „Nu

știu! Am uitat. Doar uneori îmi aduc aminte ca să plâng. Și uit din nou de unde viu și pe cine caut”.

Merseră tăcuți. Călătorul cu spaima în suflet, iar ciudatul necunoscut cu moartea alături.

„Și totuși ție îți voi spune cine sunt” — reluă firul conversației necunoscutul. — „Te-am mințit când îți spuneam că am uitat de unde viu și unde merg... Sunt însă mulți ani de când nu mi-am vorbit decât mie însu-mi și acum îmi pare straniu să-i vorbesc unui suflet strein...”

„Sunt Simon paricidul. Povestea mea umblase odată în gura tuturor. Dar poate n'ai auzit-o sau ai uitat-o. Or ai auzit-o schimbată, din gură streină.

Când am început să înțeleg, tata mă duse un an într'un loc pustiu unde îmi descoperi pe Dumnezeu. Îmi vorbi despre bunătatea lui cea mare, despre desăvârșirea celui atotputernic și atotînțelept. Îmi descoperi sufletul și îmi binecuvântă pașii în viață.

Trăiam fericit. Aveam părinți pe cari îi iubeam și cari mă iubeau. Mama, cea mai frumoasă dintre femei, și cea mai bună dintre mame. Tata, cel mai credincios dintre bărbați și cel mai înțelept dintre părinți.

Odată însă, blestemată zi, tata întâlni un sectar. Cucerit de cuvintele acestuia și convertit, își uită cu desăvârșire religia de altădată și, sclav al noului Dumnezeu, căută noi robi culturii strein. Auzindu-l vorbindu-mi cu aceiași înflăcărare de noua religie cum îmi vorbea odată de Dumnezeu cel adevărat, i-am căzut în genunchi, rugându-l să se reîntoarcă la religia strămoșească. M'a lovit, insultându-mă. M'a blestemat pentru că nu voiam să-i urmez pașii pe noul său drum.

Mi-am culcat fruntea pe genunchii mamei și am rugat-o să-mi descopere ea pe Dumnezeu cel adevărat. Mama m'a sărutat pe frunte și mi-a răspuns: „Dumnezeul cel adevărat e acel al strămoșilor noștri. Pe acela să-l urmărim. Tatăl tău, stăpânul nostru, ne-a părăsit pentru o altă lege. Să ne rugăm pentru el”.

Atunci intră tata. Se infurie auzindu-ne vorbind cu dispreț de noul lui cult și se năpusti asupra noastră. Mă lovi și am îndurat. O lovi însă pe ceia ce-i era soție și mie mamă și sângele meu tinăr se revoltă.

L'am ucis. Iar legea cetății mă condamnă la zece ani închisoare.

Eram de cincisprezece ani atunci. Mi-era dor de mama și am încercat să evadez. Am fost din nou judecat. La câți ani nu mai știu. E mult de atunci. Am uitat de mult să mai număr. E mult de când am căzut din carul vremii”.

*
*
*

La revărsatul zorilor cei doi călători se opriră la porțile „Cetății viitorului”. Simon recunoscă ținutul și se umplu de bucurie. Depănând firul amintirilor se opri să se reculeagă în fața locului sfânt al copilăriei.

Tovarășul lui de noapte plecă în cetate după hrană. Simon își cercetă sufletul ca 'n fața judecății de apoi. Locul copilăriei nu trebuia să-l revadă mai nevrednic decât plecase.

— Dumnezeu e tot atât de mare în mine ca 'n ziua când l'am cunoscut — își zise.

Tăcu speriat. Auzi un râs silit de femei. Văzu o bătrână încovoiată târându-se spre el cu o curiozitate nemărginită.

— Pari strein în cetatea noastră. Te-au trădat gândurile.

Simon rămase ținut sub privirea femeii. O putere fără nume îl silea să-i vorbească.

— Sunt strein și viu din adâncul anilor. Sunt un biet călător purtat de un dor de copil... Poate ai auzit povestea lui Simon paricidul...

Femeia tresări. S'apropie cu bucurie de Simon. Il privi cu lăcomie și-i mângâie picioarele:

— Ști oare că ești în fața cetății copilăriei tale și a mamei tale? —

Simon scoase un țipăt de plăcere. Cuprinse mâinile bătrânei într'ale sale, rugând-o: „Vorbește-mi! O cunoști oare?” Și fără să o lase să-i răspundă, continuă cu ardoare. Mama mea. Cea mai frumoasă dintre femei și cea mai bună dintre îngeri. E oare tot atât de albă? Și părul îi este tot atât de negru. Ochii mai strălucesc ca stelele cerului sau i-au secăt de atâta plâns? Căci a trebuit să plângă mult. Și singură printre streini, nu și-a blestemat oare zilele, și fruntea nu i s'a înorat cu cutele grijilor? Mai are oare mersul de porumbiță și râsul sglobiu de altă dată?

Bătrâna îl asculta plângând. Il privea cu compătimire pe moșneagul ce-i vorbea despre o mamă tină și frumoasă și privind-se și pe sine încovoiată până la pământ se scutura sub fiorii morții.

— Te voi conduce la casa mamei tale — îi zise lui Simon și-l luă de mână.

* * *

În cetate, Simon nu înceta să se mire de schimbările ce s'au petrecut în timpul lipsei lui. Doar oamenii au rămas aceiași. Li recunoștea pe toți în straietele lor schimbate. Li se adresa tuturor cu câte un cuvânt de prietinie, amintindu-le de timpul petrecut odinioară împreună. Ei însă nu-l recunoșteau nici unul. Il priveau mirați și surprinși.

— Ți-aduci aminte de nebuniile noastre de demult, micule Alin? — s'adresă Simon unui copilandru de șaptesprezece ani. Acesta izbucni într'un răs sălbatic zicându-i:

— Ai turnat prea mult la măsea, moșnege! — „Nu mă mai cunoști oare” se miră Simon.

Copilandru se postă furios în fața bătrânului, răstindu-se:

— Te întreci cu gluma, bătrâne! Crezi oare că tinerețea mea e un motiv să-ți sufer glumele?

Și-l lovi cu palma peste obraz, răsturnându-l la pământ. Voi să se repeadă din nou să-l lovească, când bătrâna i se puse înaintea să-l oprească. Tânărul nebun, întărit de această intervenție neașteptată, culcă cu o nouă lovitură, pe bătrâna alături. Și apoi mulțumit de ispravă-i plecă chiotind.

Simon se sculă buimăcit. Bătrâna încercă să se scoale și nu putu. Oftă prelung, își duse mâna la inimă și simțind că moare îi zise lui Simon:

— Apleacă-te să-ți vorbesc. E pentru cea din urmă dată. O, dacă moartea ta ar fi mai blândă decât a mea.

Sunt mama ta. Femeia gârbovită din pragul morții a înlocuit-o pe femeia albă de odinioară. Sunt cincizeci de ani de când ne-am despărțit. În celula ta veșnică, precum e moartea, nu s'a scurs însă timpul. Toate au rămas pentru tine cum au fost odată, dar, vai, acum revenit între cei vii, vei trăi într'o singură clipă suferințele unei jumătăți de veac, ce te-a cruțat. Grei, ca un car de plumb, te vor strivi anii și într'o singură clipă îți vor săpa sufletul cu brazdele morții.

* * *

Simon privi în neștire trupul neinsuflit al bătrânei. Își duse mâinile la tâmpile să-și adune gândurile, să-și mântuiască sufletul.

Cincizeci de ani, trăise o umbră într'o celulă. Cincizeci de ani s'au scurs deasupra-i fără să le audă falfăitul aripilor. Rob gândurilor și închipuirilor de copil, rămase același în timp ce sbureau anii. Toate se schimbau și pământul și oamenii, doar el rămânea veșnicul copil, îndrăgostit de o mamă bună și frumoasă. Intotdeauna în celula întunecoasă, neauzind pe nimeni, nevăzând pe nimeni, își clădi o lume a închipuirii, frumoasă, tânără și veșnică, în vreme ce în viață moartea și timpul secerau florile răsului și ale vieții. Singur cu gândurile lui de copil, neauzindu-se decât pe el însuși și nevăzând o altă lume decât aceia din sufletul lui, bună, îndurătoare, timpul nu-i brăzdase decât trupul, dar îi cruță sufletul.

Și acum, ca un munte subminat, se năruia totul în el, cârdul corbilor timpului năvălind ca o oaste flămândă în sufletu-i neintinat.

— Toate s'au schimbat și toate au murit. N'a murit oare atunci și Dumnezeu? Într'o jumătate de veac pot muri chiar zeii.

Ingrozit de acest gând Simon căută mulțimea să afle adevărul...

Întâlni o droaie de copii. Li opri cu un gest timid și le vorbi ca unor bărbați. „Voi cunoașteți pe Dumnezeu?”

Droaia copiilor se tulbură la întrebarea neașteptată. Numele le părea strein. Doar unul mai isteț se mândri să-i răspundă.

„Eu am auzit adesea vorbind de Dumnezeu. A fost un domn puternic, locuind în castelul de marmoră a cărui ruini le vezi și astăzi în marginea de răsărit a cetății. Era crud și răsbunător. Ucidea fără măsură și după bunul său plac. Lovea deopotrivă pe cei buni și răi. Toți aveau în fața lui aceeași valoare. Nu răsplătea decât rareori și pedepsea întotdeauna. Până când cei din cetate se revoltară împotriva jugului îngrozitor. Inchis în castelul lui de marmoră l'au lăsat să moară de foame”.

„Dacă ți-a fost vreo rudenie, păzește-te să le vorbești celor din cetate. Il urăsc și acum. Oricine trecând pe lângă castelul lui de odinioară, aruncă cu pietri”.

Simon fugi uluit prin gloata copiilor. L'au ucis deci pe Dumnezeu. În timp ce el îi ridica noui altare în sufletul său, cei din „Cetatea Viitorului” îl ucideau zi cu zi, clipă cu clipă....

— Toate s'au schimbat și toate au murit. Au dispărut legile și Dumnezeii de demult. S'au schimbat sufletele și oamenii. Și singur printre atâția streini, un singur credincios cu'n singur Dumnezeu, e o nebunie... —

Nu mai recunosc oamenii și nu mă mai recunosc pe mine. Într'o lume de necredință, cu'n Dumnezeu, în suflet, mă simt mai stingher decât singur.

Am trăit o jumătate de veac, în suflet cu amintirea unei mame tinere și frumoase. Am văzut-o într'o singură clipă gârbovită și moartă. De ce oare n'am murit eu înainte de a muri visul?

I-am ridicat o jumătate de veac altare unui Dumnezeu atotputernic. Am revenit cucernic în cetatea lui și-i găsesc altarele ruine. Și sufletul meu e deasemenea ruină. Un stăpân atât de puternic poate trăi oare numai în biata mea inimă? Să nu-lucid și eu, cel din urmă credincios, să-mi scutur povara și asemenea celorlalți să clădesc lăcașuri de bucurie deasupra cioburilor de lumină.

*

În piața cea mare s'adunase o lume de curioși și Simon le vorbi:

„Voi ce l'ați cunoscut pe Dumnezeu, spuneți-mi cum l'ați ucis? Că duh al nimicirii v'a ajutat să-l striviți? Atotputernic și atotvăzător, ce mână puternică v'a ajutat să-i dărâmați împărăția? V'ați unit poate, sutele de mii și mai mulți decât nisipul mărilor, l'ați strivit sub numărul vostru?”

„L'ați ucis zi de zi viața întreagă? Eu sunt singur și Dumnezeu meu e neînchipuit de mare. Cum să mă scap de povara lui?”

Un bătrân se desfăcu din mulțime și zise cu blândețe lui Simon:

— Cum l'am ucis? E greu să-ți povestesc. Cei ce l'au ucis nu l'au cunoscut cu adevărat. Iar cei ce l'au cunoscut au murit cu el împreună.

La marginea cetății mai găsești și astăzi ruinele templului de odinioară. Sub ele l'am ucis pe Dumnezeu. Izbindu-l cu pietri l'am îngropat sub zidurile lăcașului său... Mergi și tu într'acolo. Vei găsi o urmă din ființa lui. Strivește-o sub picioare.

* * *

Simon s'apropie fără suflet de ruinele templului. Privi cu ochii plini de mânie. Zărind o cruce, cel din urmă talisman al unei lumi pierdute, o ridică în brațe și izbind-o de stânci o prefăcu într'o mână de țandări. Se reîntoarce apoi mândru în mijlocul mulțimii și-i zise: „Am ucis cel din urmă Dumnezeu”.

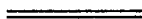
Mulțimea râse ca de o glumă reușită. Il felicitară și-l duseră în mijlocul chiotelor de bucurie.

* * *

Dimineața l'au găsit pe Simon mort. O dâră de sânge i se prelungea din gură. Cu mâna scrisese cuvintele veșnice:

„Dumnezeu — Fără început — Fără sfârșit”.

Era dintr'acei ce cunoscuse cu adevărat pe Dumnezeu și dintr'acei ce mor împreună cu Dumnezeu.

Congresul naturaliştilor români la Cluj.

(18 - 22 Aprilie 1928)

Scopul potopului de congrese organizate în ultimul timp la noi era de regulă consolidarea intereselor materiale ale unei corporaţiuni sau o nouă orientare de aceeaşi esenţă în faţa vre-unor noi aspecte juridice. Departe de a nega utilitatea economică, socială şi chiar culturală a acestor fel de întruniri, ca iubitori ai bunurilor culturale şi ai cercetării ştiinţifice avem datoria să subliniem înalta superioritate etică a unei impozante adunări de intelectuali în vederea unor interese numai sufleteşti. Drept aceea congresul naturaliştilor ținut într'o atmosferă de simpatice idealism trebuie salutat ca un triumf al spiritului.

Acest congres este întâia încercare izbutită de a strânge la un loc şi pe cinci zile pe cercetătorii naturii şi pe ceice se interesează de-aproape de aceste cercetări. De când s'a aprins la 1830 în Iaşi primul opaiţ al acţiunii colective a naturaliştilor — prin întemeierea „Societăţii de Medici şi Naturalişti” — a trecut aproape un veac. Vânturi năpraznice subţiau şi frământau în pâlpăiri de agonie această primă flacără, căreia nu-i lipsea untdelemnul, dar dorinţa de colaborare şi nădejdea roadelor ce nasc totdeauna din o contopire de voinţe şi inteligenţe au aprins-o din nou şi în alte centre ale României actuale de Români, de Saşi, de Unguri. Azi avem multe „asociaţii, societăţi, cercuri, grupuri”, agitate de aceleaşi dorinţe. Unele româneşti, altele minoritare, cu importanţă locală sau pentru ţara întreagă, cu preocupări şi rezultate diferite, de multeori — de ce n'am spune-o, de îndată ce e un fenomen omeneşte inevitabil — cu rivalizări aberate. Deaceea „Societatea Naturaliştilor din România” (întemeiată la 1899) are un întreit motiv de nobilă mândrie pentrucă a reuşit să convoace şi să organizeze acest congres: întâi întrunind la un loc şi pentru prima dată o mare sumă de intelectuali din ţară, reprezentând în cifre şi greutate majoritatea exploratorilor, popu-

larizatorilor și a iubitorilor științelor naturii; înfrățind în al doilea rând pe naturaliștii români și minoritari, în același spirit de colaborare; și îndulcind în fine raporturile pe ici pe colo încordate dintre asociațiile noastre răzlețe de naturaliști, în vederea unei noi și fecunde activități colective.

Nu putem trece cu vederea faptul, că succesul — nebănuit chiar de inițiatori — al congresului acestuia se datorește în o largă măsură alegerii fericite a președintelui și a localității. Profesorul *E. Racoviță* dela universitatea clujană — om de o massivă greutate științifică și de o semeață imparțialitate — a condus în mod unic, socot, desbaterile. Clujul, centru de tinerească hărnicie în ale științei și insulă neutră, lipsită de discordii, a știut să atragă și să adăpostească pe cei 170 de naturaliști oferind în același timp oameni de un superior talent și zel organizator ca prof. *A. Borza*, prof. *I. Popescu-Voitești* etc. Sunt sigur că ori-care participant e convins că a plecat dela cel mai bine organizat congres din România.

Ministerul Instrucțiunii a contribuit mult la reușita congresului luând parte activă la desbateri prin reprezentanții săi și plătind profesorilor secundari naturaliști cheltuielile de transport.

Nu putem face aci o amănunțită și pedantă dare de seamă despre toate desbaterile congresului, dar ne vom opri la faptele de seamă, cari au avut darul să aducă ceva nou și de însemnătate generală în preocupările naturaliștilor.

La ședința de deschidere din aula universității clujene președintele societății inițiatoare, prof. *A. Popovici-Bâznoșanu* (București) a arătat pe scurt toate etapele mișcării naturaliste din țară, așezând evenimentul primului congres general în cadrul istoric ce i se cuvine, iar ministrul Instrucțiunii între altele și-a exprimat bucuria de a vedea, pe lângă răsunetul în afara hotarelor românești al congresului — o impresionantă asigurare de loialitate prin colaborarea largă a naturaliștilor minoritari.

Dintre salutarile sau adevizurile autorităților și ale celorlalte societăți culturale din țară, pomenim — făcând o paranteză pro domo — salutul Astrei, tălmăcit prin rostul președintelui Secției Științelor naturale: Prof. *I. Popescu-Voitești*, care a arătat patronarea sau editarea din partea Astrei a unor însemnate opere din domeniul științelor naturale. Secția Științelor naturale a tipărit de curând în condiții tehnice excelente admirabilul discurs de recepție la Academie al profesorului *Racoviță* „*Speologia*“. Acest prim număr al Bibliotecii Secției Științelor naturale a fost împărțit gratuit congresiștilor ca omagiu din partea Astrei.

Nu ne lasă inima să nu ne oprim mai multă vreme asupra cuvântării din aula a președintelui prof. *E. Racoviță*. Principiile înflorite din o rară înțelepciune și experiență, risipite senin și

răspicat s'au împletit adânc în conștiința ascultătorilor și nu mă indoiesc că ele vor răsări mereu în suflete, cerându-și traducerea în realitate.

Președintele Academiei și al Congresului Naturaliștilor este din tinerețe izbit de contrastul dintre importanța științelor naturale pentru om și societate și între rolul șters, pe care-l au în capitalul de cultură oferit elevilor și studenților. Atât în școli secundare, cât și în universități grupa științelor naturale e mereu silită să renunțe la considerație și zestre ca o „soră mai mică”, în favorul matematicilor „sora cea mare”. În realitate dacă matematica este un genial instrument științific, ea nu este știința însăși, care nu cunoaște axiome invariabile și egalități perfecte.

În afară de asta valoarea educativă a științelor naturale este superioară față de a matematicilor. Și totuș ele sunt neglijate, iar mai nou așezate și mai mult în umbră prin exagerarea studiilor clasice în liceu.

Importanța științelor naturii pentru om ca individ ne-o arată faptul că numai cu ajutorul lor poți să „te cunoști pe tine însu-ți”, cum ne cerea spre a fi mai buni Socrate, iar necunoașterea lor a împiedecat pe oameni să poată privi în intimitatea lor și în cadrele unde sunt sortiți să trăiască.

„Gnothi seauton” nu vrea să zică să cunoști berbant lacurile lui Iupiter, nici pățaniile conjugale ale dumnezeescului ferar Vulcan..

„Gnothi seauton” va să zică să ai cunoștințe elementare dar precise de anatomia, fiziologia și psihologia trupului tău, ca să te ferești să faci cu el cele vătămătoare și să nu cazî pradă eresurilor, vrăjitorilor și înșelătorilor.

Va să zică să știi de unde vii, din ce spiță de vietăți te-ai coborât și să știi cam încotro ai să mergi.

Va să zică să cunoști în trăsături generale lungă și chinuită poveste omenească și mai amănunțit istoria gliei tale băștinașe așa cum ți-au durat-o din vremile cele mai cărunte, cu zilnice sudori și cu mult, cu prea mult sânge, moșii și strămoșii.

Va să zică să ai idee de ce-i pământul de care ți-i legată soarta și să cunoști plaiurile și munții, apele și câmpiile unde ai să trăiești, unde au trăit și s'au prăpădit ceice te-au făcut și au să trăiască și să se prăpădească cei pe care îi faci tu...

Dacă este așa, să tragem și concluzia, care n'a fost trasă de dirigitorii educației.

„... axa învățământului secundar nespecializat trebuie să o constituie știința naturii și a omenirii și mijlocul pentru a ajunge la această educație e cunoștința desăvârșită a limbii naționale...”

Cine se sperie de greutatea acestor științe pentru un elev, să-și aducă aminte de pasiunea cu care copiii urmăresc formele și fenomenele naturii, care a fost doica și educatoarea omenirii. „... Cu legi, cu decrete, cu regulamente nu se șterge o ereditate

dobândită timp de multe milenii..." adaugă vorbitorul la adresa păingenişului birocratic care de regulă încătuşează spontaneitățile fecunde.

Dar cultivarea și asimilarea științelor naturale este imperios necesară pentru omul social. Problema alimentării populației mondiale în continuă creștere, contrastul dintre avântul industriei și primitivitatea în agricultură pretind urgent o explorare științifică a tuturor bunurilor naturii, ceea ce nu se poate face decât prin cunoașterea în pături largi a științelor naturii.

Am ținut să insist asupra acestei cuvântări prezidiale, deoarece ea a anticipat luminos și rezumativ esența însăși a unei bune părți din program și a creat o atmosferă din cele mai potrivite pentru debaterile cari au urmat.

Trei ore înainte de amiază au fost rezervate comunicărilor științifice originale (36 la număr) mult gustate de pricepători; credem că nu este potrivit să le rezumăm aci, fiind cele mai multe de o adâncă specialitate. În orice caz ele constituie o valoroasă contribuție originală românească pentru zoologie, botanică, fiziologie, biologie generală, geologie și mineralogie și ele vor fi publicate în analele congresului. Ele au orientat pe ascultători asupra problemelor, la rezolvirea cărora se muncește în laboratoriile noastre universitare și chiar în sărăcăcioasele „muzee” ale școlilor secundare.

Foarte atent ascultate și viu discutate au fost problemele didactice în legătură cu științele naturale. Raportori speciali au arătat modul cum elevii școlilor noastre ar putea asimila cu maximum de folos materia științelor naturale prin o îmbunătățire a programelor prin înființarea de laboratorii și muzee școlare, prin obligativitatea și înlesnirea oficială a excursiilor, prin crearea de grădini botanice școlare. (Raportorul acestei din urmă chestiuni, prof. A. Borza, a arătat că grădina botanică din Blaj este cea dintâi instituție de acest fel. Grădina botanică a universității din Cluj a oferit în acest scop semințe și instrucții, de cari s'au slujit mai multe școli secundare din țară.)

Desideratele congresului relativ la aceste chestiuni au fost înaintate Ministerului Instrucțiunii.

Din multele probleme științifice de interes național, cari așteaptă patronarea și ratificarea unui congres al tuturor naturaliştilor români a fost pusă și debătută de astădată aceea a protecțiunii naturii în România. Fruntașul mișcării protecționiste dela noi — prof. Al. Borza — a expus congresului istoricul problemei și măsurile urgente, prin cari ea poate fi definitiv realizată. Țara noastră are nebănuite comori naturale, așa vreo 300 de plante endemice (propriei României), animale rare, medii de viață particulare și extrem de variate, frumuseți peisajere vestite, periclităte însă toate în primitivitatea lor de nenumărați dușmani, în frunte cu omul exploator fără cruțare. Disparația sau falsificarea lor

ar însemna o pierdere națională, economică și estetică, dar mai ales științifică, deoarece ele ne permit să studiem forme, condiții și etape de viață fără artificiile, cu cari omul tulbură chipul naturii; ele vor putea — puse sub protecția oficialității — să păstreze pentru posteritate ființe viețuitoare de o celebră raritate, cantonate pe pământul nostru.

După războiu s'a lucrat mult la noi în această direcție și există chiar un proiect de lege uitat prin birourile Ministerului de Agricultură — pentru protecția naturii în România. Avem o serie de rezervațiuni științifice în toate provinciile noastre, cari așteaptă o sancționare legală. În special ne face cinste un „*parc național*“ de o uriașă întindere în Munții Rătezatului, în cuprinsul căruia se găsesc păduri și goluri alpine, cuiburi gigantice de ghețari topiți, iezere de munte, urși, vulturi, capre negre etc. Un imens muzeu viu și sălbatec, încăput acum nu de mult — după delimitarea lui ca monument al naturii — printre darurile electorale, cari știm, că se promet, dar nu se dau, în orice caz însă ele pot fi expuse unui iureș profund destructiv al unor partizani politici. Este dat ca și monumentele naturii să suferă din pricina celei mai înveninate boli, în care tânjim rândul acesta de oameni.

Congresul și-a însușit problema protecțiunii naturii. „Societatea Naturaliștilor din România“ s'a constituit societate de protecție a naturii, făcând apel și la celelalte societăți similare să se agite în acest sens. S'a hotărât să se facă — prin contribuția efectivă a oficialității — educația maselor și mai ales a tinerețului pentru a înțelege mișcarea protecționistă și a o ajuta. Congresul a intervenit energic pe lângă guvern pentru adăpostirea definitivă a monumentelor naturii de primejdia profanărilor politicaniste, precum și pentru trecerea legii de protecție a naturii.

Între ședințe congresiștii au avut prilejul să viziteze mai multe instituții de specialitate din Cluj, iar la biblioteca Universității s'a aranjat o expoziție de publicații și colecții științifice.

În ziua de 23 Aprilie — după terminarea desbaterilor — s'a organizat o excursie la Cheile Turzii și la Turda, unde s'au vizitat ocele și câteva fabrici. Fiecare congresist a primit la sosirea lui o broșură cu programa amănunțită, cu instituțiile culturale ale Clujului (o hartă specială) și cu descrierea Cheilor Turzii, ceea ce a ușurat mult maximul de profit al participanților.

Proxima întrunire de acest fel s'a fixat pentru anul 1930 la Iași, unde obștea naturaliștilor va sărbători cu pioasă aducere aminte a „premergătorilor — o sută de ani dela înființarea primei tovărășii științifice românești: „Societatea de Medici și Naturaliști din Iași“.

EMIL POP
Șef de lucrări univ.

BOABE DE MĂRGELE.

(Cinci poezii.)

Convalescent.

*Mi-e inima o rană 'nsângerată —
Mă arde și mă doare înmîit —
Mi-alini, tu, viers, cu aria-ți cadențată,
Durerea, pansament îmi ești, vrăjit.*

*Imi ești izvorul rece, sfânt, de bine.
In legănarea-ți par convalescent.
Mi-adun ce am mai drag — tribut — ciorchine
Și — sub bagheta ta — mă simt Regent.*

*Las' pe-alții, viers, să calce prin hârtoape,
Să bată câmpii, 'n ritmul desmățat;
Bieți simbriași ai inimii mioape,
Actori funești, cu suflet revoltat!*

*In ritmul tău îmi scald trudita rană
Și-atât de bine — 'mi cade osârdia!
Ești tutore la inima-mi orfană:
La tine n'are loc bătăria...*

Vultur înlănțuit.

*E vulturul cu aripa tăiată —
Doar' ochiul viu spre înălțimi, dârz, cată —
Năvalnic el eteru' 'nalt pretinde,
Dar aripa, murdar dușman, îl vinde...*

*Vrea să se scalde 'n sfântă auroră,
Dar e legat cu lanțuri, strâns, de proră
Și spre 'ntuneric nava-și ia cărare,
Sfidând, neronic, marea-i disperare...*

*Dă țipete de din-adânc purcese,
Chemări pe creștete de munți culese.
Idealul bufniței e-un soare-apune!
... Se prăbușește totul în genune...*

Visat-am căsnicia ideală...

*Visat-am căsnicia ideală —
De nici un nor vremelnice tulburată,
Vecinic cu bunătatea 'ngemănată,
Curată, 'n claritate sculpturală.*

*Cerut-am sărutarea — chintesență
De ce e cast și nobil și cuminte;
Ochi ce se spovedesc făr' de cuvinte,
Când sunt Rațiunea-Inima 'n regență...*

*Mi-a fost sortit recolta : amărăciune,
In loc de-un soare-răsărit, mi-apune,
'Nainte de-a-și fi dat tributul floarea.*

*O, n'am să blestem, sânger numai, știu —
Preafericesc pe norocoși, chiar din sicriu —
Și-mi port cu resemnare închisoarea...*

Lacrima.

*Nu te uita la lacrima din geană !
Nu-i diamant prețios, pentru mezat —
E o idee doar', sfioasă-orfană,
Ce 'n cursul ei s'a împiorogat.*

*E-un gând din creer, în formă cristalină,
Tăria lacrimii, ea e de diamant —
Mi-o prețuiește, mi-o pricepe, vină !
Și să pornim cu lacrima 'n neant!...*

*Ea să ne fie sfetnic, ea lumină —
Prin curăția ei să se răsfângă
Și faptele de-acu', de viață plină —
Chiar soarta de ne-ar da cu mâna stângă...*

Tragi-comedie.

*Le-a spus: „Fiți oameni!” și și-a desvelit
La piept, în dreptul inimii, cămașa —
Răspunsul lor: cuvinte cu cravașa,
Jucând nerușinat, râdeau cumplit.*

*Le-a spus: „Aveți copii!” — le-a arătat
Privirea lor curată și senină.
„De dragul lor în lături ce desbină!
De-aici durați altar spre închinat!”*

*În tact de jazz, cu gesturi ce te 'mbie
La tot ce e murdar — râdea mulțimea:
„E idealist!” — El: „Vai, viitorimea
V'a blăstema!” — Ce tragi-comedie!*

(Sibiu, 1928)

I. MARIN.

Mișcarea culturală.

Idei, oameni, fapte:

Vasile Alecsandri. — *Cu prilejul inaugurării măusoleului dela Mircești.* — „Academia română” în sesiunea generală din anul acesta a comemorat într'o ședință publică, orator festiv fiind dl Oct. Goga, pe bardul dela Mircești, a inaugurat mausoleul poetului, unde i-au fost așezate rămășițele pământești, la 38 ani după moarte. Mausoleul a fost ridicat din inițiativa Academiei și cu ajutorul ministerului cultelor și artelor, pictura fiind terminată numai anul acesta.

Di G. Bogdan-Duică, membru al Academiei, a publicat, din acest prilej, povestirea vieții marelui poet. În 60 pagini de tipar, savantul profesor dela Cluj și istoriograf literar, rezumă în date precise, minuțios controlate, evenimentele și faptele principale din viața poetului, dând scurte caracterizări a operei literare a lui Alecsandri în drumul ei evolutiv, ca și a epocii în care poetul a creiat și a muncit.

Profesorul de literatura română la Universitatea din Cluj e dintre puținii cercetători literari cari nizuiesc să-i facă dreptate bardului dela Mircești, pe care mulți epigoni nu l-au știut prețui deplin, nu l-au știut situa la locul ce i se cuvine în istoria literară, culturală și politică a Țării.

Cu prilejul comemorării poetului socotim potrivit să reproducem aici câteva din aprecierile ce le aflăm în ultima lucrare a dlui G. Bogdan-Duică, asupra lui Alecsandri.

„Viața și opera poetului Vasile Alecsandri” — scrie autorul chiar la începutul lucrării — „a fost din fericire, atât de strâns împletită cu evoluția politică, culturală și literară a neamului, încât, fără de acelea, o parte mare din acestea nici nu s'ar putea explica.

„Câtă mulțime de simțiri civilizatoare și de idei de propășire, ce forme fericite de limbă și de vers, câte îndemnuri la acțiuni spre tot mai înainte s'au produs în viața sa, în scrisul său, toate acestea sunt o bogăție, pentru a cărei desfășurare, în toate legăturile sale cu epoca, ne-ar trebui volume. Odată și odată cineva le va scrie; deoarece în mausoleu vor zăcea numai moaștele sale; din icoane și statue vor vorbi câteva linii simpatice, o formă; însă *nemurirea lui se va alcătui numai din ce a lăsat în sufletul popular, într'un timp în care poporul se renăștea, ca să fie ce încă tot nu este, spre ce Alecsandri îl duce încă*“.

Urmează, an cu an, povestirea vieții poetului, în ce a avut mai caracteristic, dl Bogdan-Duică știind mereu să aleagă esențialul care poate lămuri sufletul și opera poetului. Dsa alege, tot astfel, cu multă înțelegere, citatele lui Alecsandri sau din scrisorile prietenilor, cari caracterizează pe poet, sfârșind cu aceste rânduri de largă înțelegere, pe cari le reproducem în întregime:

„La vrâstă de treizeci de ani, Alecsandri, care nu-și încheiasse tinerețele, care se afla în ajunul epocii sale celei mai bărbătești, după ce multe pățise, simțise și cugetase, din tot derivate filosofia ce i-a scris-o lui N. Bălcescu, pe atunci în Hyères, în Octombrie 1851: „După socotința mea, *cea mai frumoasă parte a vieții se compune din simțirile ce insuflă și primește un om pe pământ*“.

Filosofii vor zice că poetul era un aderent al primatului sentimentului; eu le-aș da dreptate. Dar aici altceva mă oprește în loc; mă oprește *suma simțirilor ce el a dat*, suma de mulțămire, de plăcere ce el a răspândit-o în lume, prin cuvântul său, prin faptele sale.

„Abia întors în țară el zugrăvește o pildă de iubire fidelă într'o novelă; amorul, fidelitatea, voinicia, eroismul, jertfa pentru țară, cavalerismul, apar mereu în doinele sale; apoi abia închide izvorul de iubire și nuanțe din cartea lacrimilor sale pentru o femeie rară, și cu vremurile se întoarce la patriotismul sentinelei romane în Orient, dar și la idolatria moldovencei floricare. El culege ideale, din lumea ce le are încă semănate rar, dar mai mult din inima sa și din bogăția servitoarei acesteia, din fantazia sa! și le aruncă în țară, nu ca un foc de artificii repede stins, ci ca stele, ca luceferi, care se înfig în bolta țării și se văd mereu licurind. Da, nu-i prea mult zis: El întinde deasupra țării sale un cer de stele călăuzitoare. Ferească-l Domnul, pe cel care se puneă în calea razelor lor! Pentru aceștia el puțea să aibă și o sfântă mânie; dacă nu erau conștienți de păcat, îi învălia în glumele comediiilor sale; dacă — rar, — erau îndrăciți în răutate, îi izbia, ca la 1857, în blestemarea trădătorilor. În schimb n'a fost om bun țării, ca în poet să nu se trezească iubire și admirație pentru el: A ridica pe cei buni c'un vers, c'o dedicație, din mul-

țime și a-i arăta ei ca intrupători ai nobleței, ca prototipuri de multiplicat în viitorul țării, era pentru el o faptă instinctivă.

„Idealele sale deveniră astfel bune mijloace de selecțiune morală. Iar când tot poporul său făcu dovadă că ele se află încă adânc înrădăcinate în sine, la 1878, cine a fost mai presus de poet? Se împacă, atunci, deplin cu țara; comedia de hohot, satira cu mărăcini se retrase din opera sa; acum el zugrăvia bucurios frumosul și binele, așezând pe scenă figuri care sunt și măsura spiritului său, nu numai pildă de simțire. Astfel bătrânețele sale semănară perfect cu tinerețele; dela acestea până la acelea el *una* a fost, *un fel* a fost: Om nobil, îndrăgit de frumusețe, de țară, de lume, chemător spre sine, dar chemător și spre o alcătuire a neamului, care este încă *înaintea* noastră, și către care toată opera lui duce încă.

„Oameni ca el pier, dar nu mor. În mausoleu am închis moaște; duhul poetului a rămas afară, în larg, în țara mare, cum a dorit-o din toată inima sa. Pentru acest duh, în țara sa, nu va exista moarte“.

Tr.

Academia română. — *Sesiunea generală din 1928.* — În toate vremile științele și artele au avut nevoie de împrejurări prielnice pentru a se putea desvolta, pentru a putea ajunge la înflorire. Existența talentelor ca și a marilor capacități științifice e, desigur, temeiul înfloririi culturale, dar pentru valorificarea lor a fost totdeauna nevoie de un patron, de-o ocrotire superioară. În vremile noastre cel mai necesar patron se arată a fi, și în acest domeniu al vieții omenești — banul.

Artistul ca și omul de știință are nevoie de răgaz, de meditare, de muncă migăloasă, de încercări îndelung repetate, până poate da întruchipare ideii sau sentimentului, ca și formă adevărului. Este într'adevăr de mirare cum s'a născut legenda universală că poetul se hrănește cu raze de lună... Mi se pare că observarea vieții lui exterioare din partea muritorilor oameni, cari l-au redus pe omul-artist întreg la această exteriorizare a lui de-a trece prin viață fără nici un simț practic... Mulțimea nu și-a dat și nu-și dă seama că această nepăsare de realitate a artistului și a omului de știință e impusă de prea intensă lui viață interioară și nicidecum nu înseamnă că el n'ar avea nevoie de bunurile vieții reale pentru a trăi și crea.

De aceste bunuri au nevoie și societățile cari patronează știința și arta. În vremile noastre tot mai mult se simte nevoia capitalului, a banului, a materiei, pentruca chiar aceste societăți să poată patrona folositor creierea bunurilor imateriale.

Cercetările științifice, cele mai multe, după metodele de azi, nu se mai fac la masa de scris a savantului, sau într'un mic la-

borator; ele pretind mijloacele cele mai perfecționate, eșirea pe teren, investigații la fața locului etc. O publicație științifică, azi, nu mai e la înălțime dacă nu-i însoțită de dovezile materialului cercetat, fotografiile, planșe etc. Scumpirea tiparului și a hârtiei, aparatul savant al lucrării, cere bani și iar bani.

În chipul acesta, anii de după războiu, au ridicat piedici grele nu numai pentru singuraticii scriitori ori bărbați de știință, ci și pentru instituțiile cari, formate din ei, îi patronează.

De lipsa capitalului s'a resimțit mult în anii de după războiu și cea mai înaltă instituție culturală a noastră „Academia română”.

Prin exproprierea averilor ce i-au fost donate pentru scopuri științifice-literare, prin devalorizarea monedei, Academia, ca și alte instituții culturale laice sau bisericești, a ajuns în mari greutăți financiare, micșorându-se posibilitatea nobilelor eforturi.

E o lature de umbră a reformei agrare, una care putea fi înlăturată dacă se avea în vedere adevărul că bunurile spirituale primează în vieța unui popor, și că instituțiile cari le creiază și le patronează nu pot fi tratate ca un simplu cetățean.

* * *

Cu activitatea din anul trecut, despre care dă seama raportul general pregătit pentru sesiunea generală din anul 1928, deschisă la 15 Mai, s'ar părea că *Academia* a început să învingă în parte dificultățile materiale de după războiu. Statul a înțeles, înfărșit, să-i întindă o mână de ajutor, după ce tot el, pentru nevoi naționale, a deposedat-o de izvoarele de venit dinainte de războiu.

Anul trecut, *Academia* a putut publica, pe lângă continuarea Dicționarului limbii, o serie mai bogată de cercetări și lucrări, în secții, decât în anii trecuți: vr'o treizeci și cinci de studii și cercetări, comunicări etc.; lucrările pentru noua clădire, așa de necesară înaltei instituții, înaintează însă greu, ba chiar stau pe loc, tot din lipsa de fonduri. S'a început construcția unuia din cele două mari depozite de cărți, care intră în planul noii clădiri.

Tot noua situație economică financiară împiedică *Academia* de a crește sumele burselor ce dă și ce o face să lupte cu greutate la susținerea celor două școli de agricultură ale sale, școala „Tache D. Anastasiu” dela Țigănești și „Ion C. Agarici” din Vaslui.

Academia română a îndurat, cu neamul întreg, mari pierderi morale în anul trecut. Au trecut la cele vecinice patronul său Regele Ferdinand, membrul său onorar Ion I. C. Brătianu, membrul activ Vasile Pârvan, membrul onorar Valeriu Branisce, membrii corespondenți dr. G. Popovici, Paul Gore, Iustin Frățiman. Apoi, dintre membri onorari și corespondenți străini: Friedrich

Kleinwechter, Robert de Flers, Gustave de Faugères, Heinrich Anton Lorenz, Ernest Nys. — Dela înființarea sa e cel mai îndoliat an al Academiei române.

Indeosebi e plânsă de Academie moartea Regelui protector și a savantului în plină putere a bărbăției *Vasile Pârvan*, secretarul general, „pe a cărui știință, talent și activitate”, scrie venerabilul I. Bianu în raportul general, „Academia pusese temelia unei noi epoci de înălțare în viața neamului nostru și între națiile de veche cultură”.

In sesiunea din anul acesta, pe lângă rapoartele anuale obișnuite, Academia are în programa lucrărilor: alegerea secretarului general pe șapte ani, alegerea unui membru activ în secția istorică, inaugurarea mausoleului dela Mircești a lui Vasile Alecsandri, alegerea de membri onorari și corespondenți.

S'a făcut, în actuale sesiune, cu mare solemnitate pomenirea Regelui Ferdinand, în prezența M. S. Reginei, Principesei mamă, înaltei Regente. Au vorbit președintele Academiei dl prof. S. Racoviță și dl S. Mehedinții. A răspuns Al. S. R. Principele Nicolae, membru în Regență.

Sâmbătă, la 2 Iunie, Academia a comemorat pe poetul V. Alecsandri, discursul festiv fiind ținut de dl Oct. Goga. Tr.

Un nou academician: Silviu Dragomir. — În ședința plenară a „Academiei Române”, ținută la 25 Mai, a fost ales membru activ în secția istorică, în locul de toți regretatului mare savant *Vasile Pârvan*, istoricul ardelean, profesorul dela Universitatea din Cluj, dl dr. *Silviu Dragomir*.

Raportul pentru alegerea dlui S. Dragomir, la propunerea secției istorice, a fost făcută de dl I. Lupaș.

Dl S. Dragomir fusese ales membru corespondent al Academiei în ședința dela 8 Iunie 1916, în urma raportului elogios al regretatului Ion Bogdan, apreciind scrierile tinărului istoric ardelean „ca lucrări de mâna întâia”. Academicianul de azi era atunci profesor la Seminarul Andreian Sibiiu. Dela 1919 dsa obține catedra de istorie sud-est europeană la Universitatea din Cluj.

Dl S. Dragomir este unul dintre cei mai distinși reprezentanți ai actualei generații intelectuale din Ardeal, atrăgând atențiunea istoricilor noștri consacrați cu întâile cercetări și studii istorice. Cunoscător al limbilor slave, făcând studii la Moscova, dsa desgroapă mereu urme ale trecutului românesc și-l reconstruește din documente neutilizate până acum.

Dsa publică monografia „Desrobirea religioasă a românilor ardeleni în s. XVIII”, cercetări despre „Vlahii din Serbia în sec. XII—XV”, „Originea românilor din Istria”, „Câteva urme ale or-

ganizației de Stat slavo-române", „Documente nouă privitoare la relațiile Țării românești cu Sibiiul în sec. XV și XVI" etc. Dl S. Dragomir a colaborat înainte de unire la „Luceafărul", „Transilvania", „Telegraful Român", „Tribuna", „Românul". În vremea războiului conduce, alături de actualul mitropolit I. P. S. dr. N. Bălan, un ziar poporal ce apărea la Sibiiu. După unire își continuă opera istorică și de educație, scriind la „Anuarul de Istorie națională", la „Daco-România" și la diferite reviste. Tot după unire ne-a dat două biografii: Avram Iancu și Ioan Buteanu, bazat pe multe documente nouă de mare valoare istorică.

Noul academician e și azi în plină activitate și distincția pe care i-a dat-o Academia Română e bine meritată.

„Asociațiunea" se bucură de această distincție a membrului său activ din secția istorică și secretar al acestei secțiuni, iar „Transilvania" se mândrește avându-l pe dl S. Dragomir între colaboratorii săi.

„Transilvania".

Premiile naționale.

Înainte cu cinci ani au fost înființate două premii naționale pentru literatură, unul pentru poezie, altul pentru proză, de către ministerul cultelor și artelor, în sumă de câte una sută mii lei. Premiile au menirea să încoroneze activitatea literară a celor mai buni scriitori români. A fost, desigur, o hotărîre justă, a ministerului când s'a gândit la acest act de recunoștință.

Cu devalvarea monetară cele mai multe dintre premiile „Academiei române" — valoroase înainte de războiu — au ajuns prea neînsemnate, și însăși înalta instituție de cultură, pentru stimularea activității literare și științifice a fost nevoită să înființeze, cu sprijinul guvernului, premii mai mari, decât cincizeci mii lei.

Împrejurările de după războiu, cu urcarea vertiginoasă a cheltuelilor de editură, au adus pe scriitorii români în cea mai grea situație, aflând tot mai anevoe editori pentru a da la lumina tiparului operele lor.

S'a scris mult la noi în anii dela unire până azi asupra posibilităților de-a ușura editarea operelor literare, dar s'a realizat până acum prea puțin din propunerile făcute. S'a arătat chiar, cu drept cuvânt, că sprijinul pe care-l dă Statul Teatrului e în vădită disproporție cu acela pe care-l oferă literaturii, deși chiar văzută ca mijloc de propagandă culturală și națională, literatura nu rămâne în urma artei dramatice — mai ales când turneele subvenționate sunt compuse din elemente artistice de mână a treia.

În astfel de împrejurări premiile naționale de poezie și proză nu sunt numai o încoronare a unei activități literare, ci și un

sprijin dat literaturii, mulți dintre cei premiați până acum continuându-și activitatea și în împrejurările grele de azi ale tiparului și desfacerii cărții.

* * *

Dela înființarea premiilor naționale s'a acordat într'un an și un al treilea, pentru critică și istorie literară, dlui G. Bogdan-Duică, și altul pentru compoziția muzicală, dlui T. Brediceanu.

Anul acesta premiul de proză a fost oferit dlui N. Iorga. Desigur dsa, prin munca uriașă culturală pe care o desfășoară de peste treizeci de ani, nu putea fi încununat după merit decât cu un premiu special, creiat anume pentru dsa, iar dacă e să i se ofere numai premiul național, trebuia să-l iea cel dintâi.

Dar poate ceeace nu s'a făcut până azi, se va face în viitor, cu atât mai mult cu cât zecile de volume ale marelui animator al nației întregi, întimpină aceleași greutateți de editare după războiu, de care se izbesc cei mai mulți scriitorii români.

Dl N. Iorga are volume întregi de proză literară, pe lângă uriașa operă istorică, pe lângă activitatea sa dramatică. Cărțile sale de înfățișare a pământului și neamului românesc, din Moldova și Muntenia, din Ardeal, Basarabia și Bucovina, sunt lucrări de cea mai bună proză literară. Notele de drum, însemnările de locuri și oameni, sunt rodul unui mare talent literar. Imaginație bogată, arzătoare, intuiție puternică, vedere limpede, culoare caldă, caracterizare măiastră, mare putere de emotivitate, și atâtea alte însușiri ale scrisului său, dovedesc pe scriitorul de rasă.

Dar nu sunt proză literară și sutele de articole literare, culturale, sociale, naționale, apărute ani de zile în „Sămănătorul” și mai târziu în „Neamul românesc” din vremea războiului pentru întregirea neamului?

Dacă în jurul „Sămănătorul”-ui s'a creiat o întreagă școală literară, fecundă, binefăcătoare, în mare parte se datorește dlui Iorga, care nu era numai un îndrumător ci și un scriitor, descoperind însuș pentru alții, în scrierile sale, atâtea elemente de inspirație. O generație întreagă a citit cu aceeaș plăcere proza literară din articolele dlui Iorga sau din volumele amintite, cu care a citit pe cei mai buni scriitori ai vremii. Și nouțate, înviorarea stilului literar, prin epitetul folosit, prin nervul nou, a încălzit și a captivat în mare măsură prin scrisul dlui Iorga.

Desigur dl Iorga, istoricul, reconstruitorul trecutului, e dublat de artist, de o puternică sensibilitate și de o rară putere de expresiune.

Citiți articolele dsale din „Neamul românesc”, din vremea războiului. Multe sunt adevărate poeme în proză, de-o emotivitate puțin obișnuită. Simțirea e arzătoare în literale negre, sinceritatea ținește vulcanic, și emoția estetică, etică, sau națională —

adevărată dovadă a talentului — din puține scrieri se va fi corborit atât de impetuos în sufletul cititorului.

Socotim o mare pierdere pentru românism, pentru conștiința națională a tuturor provinciilor, că cele mai sugestive din aceste articole ale dlui Iorga nu au fost editate în volume de popularizare, care să fie azi în mâinile tuturor știutorilor de carte. Ce impresionabilă și rodnică ar fi icoana eroismului național și moral de care neamul a dat dovadă, și pe care dl Iorga l-a trecut prin arzătoarea sa simțire!

I. T.

Ion Minulescu. — Premiul național de poezie a fost dat anul acesta, cu votul unanim al comisiei de premiere, dlui *Ion Minulescu*. Dintre poeții cari au scris versuri „moderniste”, cel mai cunoscut și mai apreciat de publicul nostru cititor, este desigur dl I. Minulescu. Poet format încă înainte de războiu, colaborator la multe reviste, d-sa s'a făcut cunoscut prin volumul „Romane pentru mai târziu”. Poet simbolist, dl Minulescu n'a trecut în exagerări, din simplul motiv că inspirația d-sale era sinceră. Poetul avea ceva de spus din propria simțire, așa că imitația poeziei streine a rămas numai la formă — și chiar aceasta a ajuns adeseori foarte personală — pe când fondul era întreg original.

Maestru al formei, I. Minulescu ne-a dat versul muzical, într'o factură, într'un ritm nou, care a plăcut dela început.

Dsa nu aglomerează imagini al căror înțeles trebuie să-l cauți cu luminarea, ca la alți poeți simbolști, nu exagerează, decât arareori, cuvântul nou, căutat, exotic, iar în versurile sale cele mai bune, acesta nici nu se întâlnește.

I. Minulescu a continuat să scrie și după unire, a trecut și la proză și ne-a dat romanul „Roșu, galben și albastru”, precum și o serie întreagă de schițe, pline de observație fină, de sensibilitate, într'o frumoasă și fluentă limbă literară.

Incununarea sa cu premiul național de poezie, a fost primită cu satisfacție de publicul cititor.

I. T.

Jubileul „Tinerimei române”. În zilele dela 16—22 Maiu a. c. au avut loc la București obișnuitele concursuri ale elevilor celor mai distinși dela școlile secundare din toată țara, aranjate de societatea culturală „Tinerimea română”. Cu acest prilej societatea și-a serbat cincizeci de ani de existență și a inaugurat palatul propriu, — o măreață clădire pe Schitu Măgureanu, în apropierea Dâmboviței. (În vecini e sub acoperiș un alt palat cultural, de mari proporții: al „Ligii culturale”). Comemorarea jubilară și inaugurarea noului palat s'a făcut în prezența M. S. Regina Maria, a Dlui Ministru al Instrucțiunii publice, Dr. C. Anghelescu, a comitetului societății în frunte cu venerabilul președinte N. Dumitrescu, director în Ministerul instrucțiunii, a unui public select și a mulțimii de elevi și eleve dela școlile secundare din Țară, îmbrăcați în pitoreștile noastre costume naționale.

Societatea „Tinerimea română”, înființată înainte cu cincizeci de ani, a săvârșit în cursul lungii sale existențe, o operă națională dintre cele mai folosite. Născută din însuflețirea câtorva elevi de liceu, societatea s'a mărginit câțiva ani la concursurile aranjate la București de elevii școalelor primare din țară; în curând ea a aranjat concursuri și pentru școlile secundare, iar decurând și-a extins activitatea și mai departe, aranjând concursuri și între studenții universitari.

Până la unire ardelenii nu au cunoscut mai deaproape aceste concursuri și serbări școlare aranjate an de an la București. Școlile noastre nu erau îngăduit să participe. De nouă ani încă aproape toate școlile noastre secundare își trimit pe elevii cei mai distinși, ca și școlile din celelalte provincii.

Inițiatorii societății au stabilit dela început principiile generale de activitate, cărora s'au conformat în decursul celor cincizeci de ani de existență. Fiecare școală care vrea să participe trimite ca reprezentanți pe elevii cei mai buni; elevi și eleve se prezintă în costumele naționale din regiunea respectivă; teze pentru concurent în scris se dau, an de an, din problemele generale care interesează viața românească de pretutindenea; acordarea de premii, de mențiuni cu laudă celor reușiți la concurs; coruri și producții școlare; aranjarea în fiecare an, a unei excursii la locurile istorice sau pitorești din Țară.

Societatea, având concursul guvernelor de totdeauna, mijlocia pentru elevii veniți la concurs și profesorii, însoțitorii lor, călătorii gratuite pe C. F. R., încuarteruire și întreținere gratuită, sau pe un preț mic, în zilele de petrecere la București.

„Tinerimea română” a urmărit deșteptarea și creșterea conștiinții naționale și a simțului de unitate și solidaritate, în temeiul principiilor: pentru a ne iubi, e nevoie să ne cunoaștem; pentru a ne solidariza e necesară cunoașterea trecutului comun și a idealului din viitor, același pentru întreg neamul; emularea în bine, distingerea celui mai bun, e un principiu de solidă educație; sămânța bună se aruncă, cu mai mulți sorți de a rudi, în brazda proaspătă, în sufletul tinăr.

Întâlnirea anuală a celor mai bine dotați dintre școlarii României, aducând cu toții costumele regiunilor din cari veneau, temperamentul deosebit, atmosfera în care au crescut, măsurarea nobilă a puterilor intelectuale, excursiunile împreună la locurile istorice etc. au contribuit în mare măsură la creșterea conștiinții și a solidarității naționale care ne-a adus la unire.

Societățile culturale particulare, cum e „Astra” la noi, „Liga Culturală”, „Tinerimea română” își vor avea odată pomenirea cu laudă în paginile istoriei naționale, în capitalele unde se va scrie despre pregătirea unirii politice prin creierea mai dinnainte a celei sufletești.

Departate de a-și fi isprăvit chemarea, ele vor fi prețios ajutor statului național și de aici înainte. În adâncimile sufletului național zac încă nedesgropate, multe comori. Oricât de mulți lucrători, nu vor fi nici odată de ajuns.

Dar e nevoie, desigur, de muncitori sinceri, desinteresați și pricepuți. Activitatea culturală și națională nu poate fi paravan pentru nime, pentru a urmări alte intenții. Dealtfel cei nesinceri sunt curând demascați pe acest teren.

„Intreprinderea” lor e efemeră. Numai societățile culturale cu largi temeuri de sinceritate trăesc o jumătate de veac ori mai mult.

„Tinerimea română” desigur că mai are încă mult de lucru. Vieța unui popor e în continuă mișcare, ea pune tot noi probleme de rezolvat. Lumii școlărești din România mare i se pun de pe acum probleme cari înainte nu erau. Cu ele tinerimea trebuie familiarizată, pentru ca ceace nu poate fi săvârșit până la sfârșit de generația matură, să îndeplinească cei tineri ajunși la anii bărbăției.

*
*
*

Din încredințarea președintelui său, Dl *V. Goldiș*, *Asociațiunea* noastră a fost reprezentată la jubileul și inaugurarea palatului „Tinerimei române” de Dl *I. Agârbiceanu*, care a adus omagiul „Astrei” societății surori din fericitul prilej al aniversării alor cincizeci ani de activitate rodnică. Cor.

*

Cronica teatrală.

Cleopatra. *Piesă în 5 acte, de dl prof. N. Iorga.* Și la a patra reprezentare, când am văzut-o, noua lucrare dramatică a dlui prof. N. Iorga, a umplut sala Teatrului național din capitală. Deși pusă pe afiș la sfârșitul stagiunii, „Cleopatra” a reușit să deștepte un viu interes în publicul intelectual bucureștean, realizând un meritat succes, cu aclamări sincere pentru autor.

E socotită de criticii dramatici ca una din cele mai reușite piese ale marului nostru animator național. Subiectul istoric, care a ademenit pe mulți scriitori, a fost văzut de dl Iorga printr’o concepție și interpretare originală, proprie, a vieții sufletești și caracterului mândrei și primejdioasei regine din Alexandria.

Cleopatra în piesa dlui N. Iorga nu mai este prototipul femeii-regine robită de pasiune fulgerătoare, de capriciile acestei pasiuni care coboară adeseori în subtil rafinament, amoralitate sau perversitate; nu e descendenta unui întreg șir de strămoși regali, setoasă de noi, de inedite forme ale iubirii, căreia se dă fără remușcări, ci e prototipul reginei, căreia femeia îi servește numai ca mijloc de păstrare și întărire a regatului. E roaba unei moșteniri mărețe, simbolul monarhiei dinastice, preoteasa unui cult al strămoșilor care se confundă cu cultul divinității însăși.

Alexandru cel Mare invie în mândria vibrătoare din întreaga ființă a Cleopatrei. Dinastia Ptolomeilor trăește măreț în acest ultim vlăstar al ei. Cultul înalt al regilor înaintași o desmaterializează par’că pe Cleopatra, și ea vorbește de sângele regilor ce arde în trupul său, ca de sângele zeilor, — „sânge divin”.

În romani ea vedea mai mult decât pe cuceritorul, ea vede pe păgân, — păgân în primul rând pentru că se atinge de o stăpânie milenară, zeiificată.

„Cleopatra” dlui N. Iorga, pe lângă că e o lucrare de puternic dramatism, e și un imn închinat dinastiei strămoșești. Invocarea Cleopatrei în fața mormântului lui Alexandru cel Mare, e de un lirism pătrunzător.

Mândra regină a Egiptului trăește cu răni mortale în suflet: umilirea ei, descendenta Macedoneanului, pe vremea lui Cesar, — primejdia continuă a independenței patriei sale. Ea e plină de scârbă pentru *omul* Antoniu, pentru căpitanul cuceritor al patriei sale, nu are decât dispreț; Numai întrevederea în

el a *beliducelui* care ar putea să o facă regină a lumii, să infrunte, triumfătoare, Roma ce o umilise, o duce pe regină în brațele marelui căpitan din ultimile zile ale republicii. E calculul diplomatic al unei regine semețe, și nu patima femeii; e dorința arzătoare de-ași înălța dinastia.

Și când Antoniu e biruit de farmecele femeii, nu de planurile reginei, când el din adorator al ei se schimbă în sclav, și iubirea îi paralizază gândurile și voința de mărire, când viitorul împărat Octavian îi amenință oștirea și îndrăgostitul nu mai e capabil de luptă, — pentru Cleopatra el nu mai valorează nimic: e, ceea ce a fost pentru ea totdeauna, desbrăcat de rolul ce-i dăduse ea, — un om din popor, un barbar, un păgân, care a pângărit patul regilor Ptolomei.

Romanul o iubise, și deși biruitor, când află de intenția reginei de-a se sinucide pentru a nu fi din nou umilită, — se aruncă în sabie. Iar când solul noului Cesar biruitor vine s'o ridice, pradă de războiu, sosește și clipa destinului Cleopatrei, a destinului ales, voit de ea: otrava o duce între înaintașii zeificați ai marei dinastii.

Calitățile de stil, scăpărările de cugetare, nobleța atitudinilor, definițiile de esență, sunt lucruri obișnuite în piesele dlui N. Iorga. În Cleopatra, unde se pontifică dela o mare înălțime la altarul dinastiilor regale străvechi, aceste calități se îmbracă într'o solemnitate deosebită.

Đsoara Sorana Țopa, în rolul titular, Al. Ciprian în Antoniu au puternice creații. Desigur „Cleopatra” va intra în repertoriul tuturor teatrelor noastre naționale.

I. Ag.

Cărți.

Poeme de ingeri, de V. Voiculescu. În colecția „Cartea Vremii”, îngrijită de Dl Nichifor Crainic și editată de „Fundăția Principele Carol” din București, au apărut vreo 20 de numere, asupra cărora vom spune pe rând, câteva cuvinte în revista noastră, socotindu-le prețioase și prea puțin cunoscute dincoace de Carpați.

Poeziile Dlui V. Voiculescu, cu titlul de mai sus, dau No. 11 din colecție.

Intâiul volum de versuri a Dlui Voiculescu a apărut în 1916 la București; altul în 1918 la Bărlad, „Din țara zimbrului”, al treilea „Părgă” în 1921 la „Cartea românească”.

Deși e socotit între poeții de după războiu, făcând parte din cercul revistei „Gândirea”, Dsa a început să scrie de mai demult, urmând — dela început —

drumul cel adevărat al tradiției noastre literare: inspirația din viața și mediul românesc, tehnica neferțată de inovații, vocabularul improspătat, îmbogățit cu noi elemente de limbă.

Exotismul nu s'a apropiat de Dsa, nu i-a putut clătina sinceritatea inspirației, nici în anii de după unire, când vedem pe atâția exagerând modernismul, fie în formă, fie în inspirație, — deși publică harnic și azi, și încă dintre cele mai bune bucăți ale sale.

Uneori mi se pare că Dsa continuă firul exact de unde a fost rupt prin moartea lui Șt. O. Iosif și D. Arghel, aducând elemente proaspete de inspirație, delicatete și adeseori vigoare.

În „Poeme cu ingeri” V. Voiculescu atinge mereu, aprofundează uneori, partea de mister din noi, și nizuința spre înălțimi e mereu stabilă.

„Tot mai cu greu, prin somn, mi-aduc
[aminte

De ingerul la porți străjuitor
Și dau, in vis, ocol grădinii sfinte,
M'ating de ziduri, bat cutezător . . .
Dar nu-mi arată poarta, ca 'nainte
Focosul cheruvim flăcăător.

E besnă 'n tot și somnul se lungeste
Trăiesc și mor, dar nu mă mai trezesc
Și 'n van cat poarta, băjbăind orbește,
Nu-i semnul după care s'o găsec,
Arar un foșnet . . . sufletu-mi svăcnește:
E ingerul? Și neclintit pândesc.

Și stând, fățiș, in besna mea haină
L-aștept să 'nalțe brațu-i inarmat
Cu paloșul de fulger și lumină
— Când m'ar trăzni, izbind inviforat
Tot aș putea să-l rog, de jos, din tină:
„Te du și spune-i că m'am inturnat”.

Pentru poetul „Poemelor cu ingeri”,
durerea „e un inger încătușat de pă-
mânt” pe care însă „Domnul a ales-o
dela început”.

„In ochii ei lucește, încă neînțeleasă
Lumina, semnul Lui izbăvitor,
Și-a pus-o mai presus, crăiasă
Și pildă, ingerilor tuturor”.

Autorul e un suflet chinuit de gând,
și se insenină când simte puțința con-
tactului cu Cel nemărginit.

„Sunt porumbelul călător al lumii . .
Svârlit de însăși voia mâinii Tale
Din arca vieții pe tărâmul lumii,
Mă uit și numai ape văd in cale.

Bat vânturi mari pe sus, dar vânturi line
Iubirea băntuie ca la 'nceput . .
Din trist surghiun, din lumi de torturi
[pline,

Îngăduie să mă întorc la Tine
Și făr' de ramura ce mi-ai cerut . .

Am citat din poezia dela sfârșitul
ciclului „Pe drumul de aur”, care e

drumul vieții Mântuitorului: Pe drumul
Sidonului, Botezul, Isus pe ape, Pre-
gătirea de cină, Cina cea de taină.

Autorul dă dovadă de o fină sensi-
bilitate in fața frumuseților naturii in
„Icoanele cerului și ale pământului” un
ciclu de șaisprezece poezii, deschis cu
o adorabilă imagină a ninsorii:

A suflat prin cer un vânt
Răsturnând stupinele
Asvârlite pe pământ
Năpădesc albinele . .

Negri stupi rostogoliți
Tot văzduhu 'ntunecă
Dar din stupii răscoliiți
Roiuri albe lunecă . .

Câteva subiecte istorice sau de le-
gendă inchid volumașul editat de „Fun-
dația Principele Carol”, cu versuri sobre,
care cuprind însă o mare mândrie și o
caldă dragoste de pământul româ-
nesc :

„Pe decindea Dunării, la vale,
Printre triste miriști cu ciulini,
Trece 'n baltă, legănat agale
Un chervan cu coviltir de rogojini.

In tot câmpul nici un fir nu-i verde,
Mișcă vântul albe colilii,
Drumul lung in zări pustii se pierde
Sub un cer de mari melancolii.

Boii mei se lasă pe tânjală
Grebenele roase-i dor
Osiile gem cu 'nctineală
Și slomnesc un fel de doin' a lor.

Omul stă cu capul gol și mână
Infundat in maldărul din car.

Cât un urs întins el dormitează
Peste sarcina de patru piei de oi
Numai ghioaga aprigă 'l veghiază
Ghintuită cu alămuri noi . .

Iată un tablou dintre cele mai frumoase, prins în versuri românești. Volumașul întreg merită să fie citit pentru a se convinge tot mai mulți că izvorul inspirației sincere n'a secat la noi, și că cele mai bune versuri sunt tot cele născute din originalitatea națională.

S. V.

Domnul dela Murano de Stejar Ionescu. Nu ne mai amintim unde am citit mai întâi numele Dlui Stejar Ionescu: în „Viața românească” sau în „Adevărul literar”, dar știm că semna e năvelă de o nouă factură, și că ne-a făcut impresia că D-sa nu poate fi un începător în proza literară.

Volumul „Domnul dela Murano”, apărut la „Viața românească”, cuprinde patru nuvele: întâia care dă și titlul, *Caliușa, Zina Fumului, iubirea lui Dionis*, și o bucată „Intermezzo”.

Nu știm dacă Stejar Ionescu e un pseudonim, și dacă ar fi așa ne-am mira pentru ce nu ni-se face cunoscut la apariția volumului. Pentru că Dsa și-a câștigat un loc în nuvelistica română.

Am putea spune că noutatea pe care o aduce Dsa în proza literară română se compune din două elemente: un suflu tragic care străbate toate cele patru nuvele și o distincție intelectuală în stil. Povestirea e mereu la persoana întâia, ceea ce poate fi o greutate în plus în drumul realizării artistice. Dl Stejar Ionescu biruie însă acest inconvenient, și cititorul abea observă dacă are sub ochi crâmpenele dintr'o autobiografie.

În „Domnul dela Murano” sufletul tragic al povestirii îl coboară doamna necunoscută, întâlnită în treacăt în Italia, revăzută la Paris, și care e hotărâtă să-l urmeze pe călărețul prin lume tocmai în clipa când acesta n'o mai poate primi. Magicul, în mod firesc, e purces din mister, din lucruri pe cari uneori le

putem bănuși cu simțirea, niciodată cu intelectul.

În „Zina Fumului” misterul ce învâluie pe eroină e și mai greu, și sfârșitul tragic e și mai impresionant. Credem că e bucată cea mai reușită din întreg volumul, atât ca stil, cât și compoziție. Remarcabilă delicateța cu care e zugrăvită iubirea Floarei, iubire abea înmugurită, și liniile de fragă a poveștii Marianeii.

În „Iubirea lui Dionis” întâlnim același fatum care pare a urmări pe eroii lui Stejar Ionescu: Dionis nu poate iubi pe o fată cu care a avut legături și prietenie, și aceasta se frânge în des-nădejde, iar când iubește pe alta și e gata să se căsătorească intervine o mare moștenire pentru fată, și Dionis, pleacă în lume, iar fata, bolnăvicioasă și mai înainte, moare.

Volumul Dlui Stejar Ionescu, prin sinceritatea inspirației, impresionează adânc și lasă frământare de gând în suflet. Deși în față tragicului sufletul nostru înghiață, subtilitatea povestirii din volum nu coboară acest sentiment în noi, ci mai mult o duioșie tristă, imaterială, ceva ce pare de esența vieții omenești, atunci când e văzută până în adânc.

A. R.

Poeme simple de Zaharia Stancu

Când am vorbit despre volumul „Răsărit” al Dlui D. Ciorezu am pomenit și numele unui alt poet tânăr, Zaharia Stancu. Volumașul său, cu titlul de mai sus, a apărut în colecția „Cartea vremii”. „Poeme” nu sunt versurile Dlui Stancu. Am admite numele numai pentru cuprinsul întâielor 30 pagini, când ne-ar fi dat c' un singur titlu, iar poeziile de câte opt versuri, tipărite separat, drept strofe ale aceleiași poezii. În realitate este un singur cântec tot ciclul „miniaturilor”, și în el se slăvește, fru-

mos și pur, un subiect nou al poeziei lirice: eleva de școală, fetița abea eșită din copilărie.

E nouă și dragălașe această cântare, și puritatea ei ne face să ne gândim la evlavia cu care privim cu toții creșterea nouilor vieți, a nouilor frumuseți.

Asvârli în colț ghiozdanul supărată
Că azi ai căpătat o notă rea.
Lepezi rochița ta numerotată
Și 'mbraci o iie proaspătă, de nea,
Îmi faci un semn, ne furișem desculți
Spre câmpul plin de mure și de rugi,
De sprinten țărâit de greeri mulți
Și iepuri ce-ți arată cum să fugi.

C'un fir de iarbă degetul mi-l legi
Să am, asemeni ție, un inel.
Ridici sprâncenile și nu 'nțelegi
Ce dor mi-a odrăslit în gând din el.

O măgură ne-a răsărit în drum
Și tu alergi spre ea cu pași mărunți,
Te urci în vârf și eu te bănuie cum
De pe 'nălțimi cauți să mă 'nfrunți;
Și ridicând, aripe svăpăiate,
Mănuțele, rămâi o clipă cruce
Asemeni troiței ce ar vrea s'arate
Pe care drum pribeagul să apuce.

Iată noua cântare. Puritatea sentimentului nici nu află destule cuvinte pentru învesmântarea lui, așa că se repetă prea des comparația cu porumbelii, cu „hulubii”, expresiunile „svelt”, „sprintărară”. Delicateța simțirii înaintea celei ce abea a eșit din copilărie, e prinsă totuși adeseori în tablouri reușite.

Ca ciripiri sfioase vii din lan
Unde-ai găsit un cuib și 'un pui golaș.
Îl porți în palmă, — abia e cât un ban.
Ți-e milă și în iarba crudă-l lași.
În cuibul cald al mânei tale mici
Mi-e sufletul un pui plâpând și mic.

Sau:

Din spice cu țepi lungi cum au aricii
Ți-am pus pe frunte, ca la pension,

Cunună, și din rochia rândunicii
Peste mijloc ți-am impletit cordon, —
Și când am căutat să-ți prind în plete
Un mac rotund, în soare legănat
Din care rouă să sorbim cu sete
Mai roș ca gura-ți, altul n'am aflat.

Citațiile sunt din „miniaturile” cari împreună pot purta titlul unui poem. E de remarcat vecinic cum inspirația sinceră nu are nevoie de cuvinte căutate...

Mai puțin reușite ne par cele câteva rugăciuni, iar din ciclul de „catrene” câteva prind frumoase imagini

„Dac'ai veni 'n grădină ți-aș arăta în
[zori
Albine cum se roagă zorite și se 'nchină,
Pe fiecare dintre selbaticile flori
Ca 'ntr'o bisericuță de rouă și lumină.

Sau:

Pe unde-i fi acuma tu? De-aș pleca
[prin soare
Și m'aș opri în holde cu brațele în vânt
Aș fi luat de oameni drept o sperietoare
Și m'ar ochi ciobanii cu bulgări de pă-
[mânt.

Zaharia Stancu e un poet campestru. Lunca, miriștea, pădurea, izvorul, satul, — mediul în care a crescut, îl urmăresc mereu și el îi îmbie terminii de comparație și când se coboară în lumea sentimentului. De-aici își adună frumusețile, și în ochi și în suflet, pe care stă să le imbie iubitei nematerializate încă, mai mult un vis, o intruchipare voită, pe care o cântă dealtfel în întreg volumul, în catrene, ca și în „scrisorile din câmp”, unde descrierea e numai cadru pentru așezarea demonului străverzior care nu-i dă pace: nizuința după o iubire mai mult dorită decât întrevăzută. Motivul de inspirație e aproape acesta singur în întreg volumașul. Dar e realizat, delicat
I. T.

N. M. Condiescu: *Conu Enake*. Un volum frumos tipărit la editura „Scrisul românesc” din Craiova, [„editură”] despre care am mai scris aici cu prilejul altor dări de seamă și stăruind asupra revistei cu acelaș nume. Ne-ar părea rău dacă s'ar confirma știrea că și revista „Scrisul românesc” și editura ei, ar fi pe cale să înceteze. Ar fi prea repede dezarmarea în fața greutăților de azi ale tiparului...

DL N. M. Condiescu e colaborator statornic la rev. „Gândirea” și proza dsale a aflat dela început destui cititori. Deși nu e o personalitate literară dintre acele cari înnoiesc o literatură, schițele și nuvelele sale sunt lucrate îngrijit, scrise într'o limbă fluentă, uneori prea curentă și aduc psihologii bine prinse.

Nuvela care dă și titlul volumului, „Conu Enake”, umple trei sferturi din carte. A apărut întâi în „Gândirea”, recent după moartea unui om politic. Mulți au voit să vadă o legătură între „Conu Enake” și celalalt. E descrisă, vici, viața unui ministru și om politic imoral, șperțar, îngust la inimă, tiran cu cei mici, lingușitor și umilit cu cei mari, a politicianului român care parvine, se îmbogățește, dominează ori e dominat, și crapă fără să-l plângă zece oameni.

Șase bucăți de „Inscripții pe cristalul de ghiță” sunt din genul poemelor în proză, uzitate altădată și la noi. Stilul aici pare adeseori prea îngrijit.

Ținutul Săcuilor de Sabin Oprean. Dl *Sabin Oprean*, profesor la Academia Comercială din Cluj și membru în Secțiunea geografică a *Astrei*, a publicat, ca un extras aparte din *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, cercetarea sa despre *Ținutul Săcuilor*. E o lucrare de 170 pg. cu 16 figuri în text și 9 planșe, cu 22 de fotografii, editată în format mare, în con-

diții tehnice superioare, care fac cinste Institutului de editură „Ardealul”.

Lucrarea cuprinde prețioase contribuții de geografie umană și etnografie asupra ținutului Săcuilor, și e o continuare, mai amplă și mai sistematică, a altor cercetări făcute de autor asupra aceluiași subiect.

Ungurii au avut o întreagă literatură asupra acestui ținut și a populației de limbă maghiară icuită în nord-estul Ardealului într'o mare de români. Săcuii au fost totdeauna cei mai alintați de regimurile maghiare; în vederea izolării lor de „națiunea alcătuitoare de Stat”, pentru a-i feri de desnaționalizare, cheștiunea săcuiască a devenit o problemă de Stat și națională pentru Budapesta și Cluj. Cercetătorii trecutului, a pământului și a condițiilor de viață a Săcuilor, au fost totdeauna subvenționați de Statul maghiar. Ei au ajuns atât de numeroși încât s'au împărțit în mai multe școli istorice, cari adeseori s'au răsboit una cu alta.

În românește cercetările dlui Sabin Oprean sunt între cele dintâi. Conduc de considerații strict științifice, dl *Oprean* a cutrierat întreg ținutul Săcuilor în cinci drumuri, petrecând șapte luni pentru a aduna date și informații, pentru a face cercetări la fața locului. În lucrarea dsale, pornind dela scopul principal urmărit, acela de a ne da contribuții de geografie umană și etnografie, autorul se ocupă la început cu delimitarea frontului săcuesc, ale cărui hotare au fost fixate până acum în mod deosebit, fără un criteriu anumit. Stăruie apoi asupra *mediului fizic* cu unitățile naturale ale ținutului, formând acestea cadrul geografic în care se desfășoară viața umană.

Atenția deosebită a cercetătorului va fi îndreptată asupra populației, care nu e una omogenă. Influențele reciproce dintre populațiile deosebite ale ținutului se impune ca problemă de *etnografie*.

Cercetarea, în acest domeniu, strict științifică, e cu atât mai necesară cu cât cele mai multe cercetări ungurești ale problemei au alunecat în „speculațiuni de ordin politic și de șovinism național”, cum spune autorul.

Autorul se va imprumuta din domeniul istoriei „cât va fi necesar pentru a explica chestiuni prezente, de etnografie și geografie umană”.

Dl Oprean își oprește apoi îndelungat cercetările asupra așezărilor ome-nești, asupra satelor, gospodăriilor și caselor, folosind un bogat material de cercetări anterioare, datorite scriitorilor unguri, și constatorile sale pe teren.

Concluziile la cari ajunge cercetarea Dlui S. Oprean sunt: populația băștinașe în ținutul Săcuilor a fost, ca a jurului întreg: românească. Săcuii, o populație de origină incertă, maghiarizată în ținutul de dincolo de Dunăre, au fost folosiți de unguri ca paznici de hotare, la diferite frontiere. La frontiera răsăriteană au fost aduși prin s. XII. Mare parte din populația românească s'a săcuizat. Dovezile aduse de autor sunt multe și dintre cele mai categorice. Lucrarea dlui Sabin Oprean e vrednică de-a atrage serioasa atențiune a ori căruia intelectual.

S. V. P.

Const. C. Giurescu: *Niculae Milescu Spătaru'*. În Memoriile secțiunii istorice a „Academiei române”, dl Const. C. Giurescu revine într'un studiu asupra Spătarului Milescu, asupra căruia s'au oprit până acum mulți cercetători români și streini. Tinărul istoric încearcă aici să desvinovățească pe învățatul român de acuza ce i se aduce în lucrarea lui John F. Baddeley: „Rusia, Mongolia, China”, că scrierea lui Milescu asupra Chinei ar fi „o traducere, în general, cuvânt cu cuvânt, după textul Atlasului Chinei, datorit faimosului iesuit

Martini”. Păreră scriitorului englez a fost adaptată și de dl V. C. Panaiteșcu în studiul său asupra lui Milescu, deși Baddeley revine într'o însemnare, spunând: „Oricum, n'am pretenția să pronunț o sentință și dacă unul din prietenii mei ruși e în stare să-l absolve pe Milescu, nime n'o să se bucure mai mult ca mine”.

Dl Const. C. Giurescu arată că Mileșcu a avut o însărcinare *oficială* dată de guvernul rus „să descrie întregul imperiu chinez”; că învățatul român n'a putut cerceta decât o parte a împărăției galbene; că însemnările lui aveau caracterul unui raport oficial care nu era *destinat publicității*; că sunt capitole cu totul noi în descrierea Chinei, cari nu se află la Martini, că unele capitole sunt refăcute; dar mai ales că însuș boierul moldovan, ajuns în slujba Țarilor, *n'a avut pretențiunea* de a da o lucrare originală.

În unul din cele șapte manuscrise pe care le cunoaște Baddeley, ms. Petrovski, se spune în prefață că lucrarea a fost făcută „*în parte și din alte relații*”.

Dar autorul englez, spune dl Giurescu, n'a cunoscut unul din manuscrisele cele mai importante ale „Descrierii Chinei”, acela din biblioteca națională din Paris, *scris lângă Moscova, pe când Milescu trăia și în titlul căruia se spunea limpede că opera e alcătuită „parte din propriile sale cunoștințe, parte și din alte cărți și povestiri*”.

Ce i s'ar putea obiecționa lui Milescu, spune dl Giurescu, „este că n'a spus lămurit din ce anume cărți și relații a luat informații privitoare la China, și cât anume din fiecare. Dar aceasta înseamnă să-i cerem unui învățat oriental din s. XVII-lea concepția de proprietate literară a vremurilor noastre”. Credem că observarea autorului este

justă, ca și concluzia că vestitul învățat român nu poate fi acuzat de plagiat.

Se anexează traducerea în grecește a unor capitole din descrierea Chinei, lucrare care cuprinde întreaga carte a lui Milescu, făcută din ordinul lui Hrisant, nepotul patriarhului Dositei din Ierusalim, de către mai mulți „tineri studioși în Moscova”. Un manuscris l'a aflat dl Giurescu în biblioteca profesorului universitar din București D. Russo.

D.

Buletinul Societății de Geografie.

Tomul XLVI pe anul 1927 aduce în 255 pp. cercetări geografice etnografice datorite dlui *E. Pittard*, în franțuzește: „Indicele nasal la români și repartitia sa geografică în regatul României”. E un studiu de cercetări — în continuare — a savantului profesor, care între cei dintâi s'a ocupat cu această chestiune la noi.

Dl *I. Jordan* publică: Incercare de bibliografie toponimică românească; dl *P. Suci*: Orașele dela Apus de Carpați. *V. Mihăilescu*: O hartă a principalelor tipuri de așezări rurale în România; *St. Manciu*. Infiltrații de populații streine în Banat; *I. Cunea*: Excursia în Dobrogea a misiunii poloneze; *V. Morfei*: Infiltrări românești dintr'o parte în alta a Dunării, peste halta lalomiței. Urmează o bogată cronică geografică.

Studiile cuprinse în buletin sunt prețioase cu material statistic, ca date noi și ca probleme ce se pun în domeniul tot mai vast al geografiei și etnografiei.

Pentru Ardeal și Banat sunt în special de importanță articolele dlor *P. Suci* și *S. Manciu*.

Gândirea (Nr. 2, 3, 4). E una din puținele reviste românești care și-a asigurat, în anul acesta, o apariție regulată, sub directa îngrijire a dlui Nichifor Crainic. No. 2 se deschide cu un eseu

al dlui *Sorin Pavel*, care se continuă și în Nr. 3, 4, indicându-se și aici urmarea: *Krinonis sau Treptele singură-tății*. E un studiu plin de subtilități de gândire și observație, asupra căruia vom reveni după ce va fi terminat.

Dl *V. Ciocâltea* în „Reinviere” a lua strofe de o veritabilă inspirație și o ușurință în exprimarea gândului și a simțirii, cum, de obicei, nu prea întâlnim la poezii mai noi.

Pe ruinele din mine dac' aș vrea
Să-mi clădesc din cioburi sparte suflet
[nou,

Mai nebun aș fi decât de-aș încerca
Din sărămituri de coji să fac un ou,

Stinge lampa amintirii, — apăsarea
Vremei duse e plumbul unei raniți,
Cercul ei subt tâmpla rece'mi dă strân-
[soarea

Greoaie umede din țara fără graniți.

Ritmul se schimbă potrivit stării
sufletești a poetului, fără a trece însă în
disordinea întâlnită la modernști.

Cu baionete lungi spre luncă
Trec iar cocorii în zigzaguri,
Și vestitorii albi aruncă
Semințe noi de grâu în praguri.
Albinele în flori anină
O dragoste de vieață oarbă
Din zbor de aur când se 'nclină
Polenul galben să li-l soarbă;
Și despletindu-și părul 'n soare
Pe câmpuri iarba se revarsă.
Topiți curg fulgii de ninsoare
Pe fruntea-mi netedă și arsă.

Dl *Cezar Petrescu* își continuă năvela „Palace” cu aceeași însemnare amănunțită a stărilor sufletești, și notație colorată a mediului. Dl *V. N. Condiescu* aduce o schiță „Vedenie”, dl *Sandu Tudor* poezia „Stihuri de psalt nou”.

La cronică dl *N. Crainic* se ocupă cu un articol a lui *Ernst Robert Curtius* asupra „Psihologiei înțelegerii germano-

franceze"; dl Al. Busuioceanu scrie despre traducerea în italienește a lui Eminescu, făcută de dl Ramiro Ortiz, și apărută acum la Florența. O interesantă apreciere asupra lui Lucian Blaga, publică dl G. Călinescu. În restul croniciei bogate: Thomas Hardy de Dragoș Protopopescu. Vicente Blasco Ibanez de Al. Marcu. Dări de seamă: Al. Bădăuță „La Grandiflora” de Gib. Mihăescu. Cronică festivă etc. Coperta de Tonitza, reproduceri din Tonitza și Demian.

* * *

Dl Radu Dragnea publică un studiu de critică literară „Trecerea între generații” (Nr. 3), încercând să desvelească, cu mult aparat, deosebirea între proza literară la câțiva scriitori de după războiu (Ionel Teodoreanu, L. Rebreanu, G. Mihăescu) și între aceea a sămănătoristilor. Proza nouă se preocupă tot mai mult de psihologia personajilor, pe când cealaltă era ademenită mai mult de faptul extern, de întâmplare sau de natura incunjurătoare.

Reținem din studiul dlui Dragnea următoarele pasagii:

„Generația precedentă a desăvârșit opera în curs a generațiilor înaintașe, a celei dela *Dacia literară*, și a celei dela *Convorbiri literare*, a împlinit naționalizarea, popularizarea literaturii, de unde îndreptarul ei pentru zugerăvirea țării, a țaranului, cultul peisagiului, evocarea trecutului, — orânduirea ritmului literar în ritmul sufletesc al unui neam în ajunul liberării naționale. Astfel apare acțiunea *Sămănătorului* necesar organică a sufletului colectiv, ea este spontană în istoria culturii, dacă ni se îngăduie o asemănare, ca și marșul la atac al unei unități militare în războiul de întregire. În sămănătoristi s'a consumat curentul eroic de care este străbătută istoria noastră dealungul veacului trecut, concepția și estetica lor sunt configurate, dacă nu

de directiva naționalistă, de cea națională.

„Dar a trebuit să se infăptuiască idealul național, aducând desgolirea fondului nostru sufletesc, și care după războiu s'a restrâns în diversele crize, pentru ca să se vază insuficiența alimentării vieții noastre morale, cu un ideal transpus extern în istorie. De-abea acum ne-am putut da seama de urmările europenizării României care a mers mână în mână cu descreștinarea pe dinăuntru a Românilor, al căror conținut sufletesc fusese, veacuri de-arândul, unul și același.

„Religia, privită chiar numai din punct de vedere istoric, față de naționalul particular, are precăderea de a lărgi unui popor conștiința până la universalitate, legându-i soarta de soarta umanității, și a afla forma permanentului care constituie identitatea sufletului uman. Prinsă în particularism, generația precedentă nu s'a ridicat la universalitate. (Excepții mari sunt totuși! Gr. Alexandrescu, Mih. Eminescu, Cerna N. R. Tr.); ancorată în național, a sacrificat umanul, cultivând etnicul, a ignorat religia... Suprapunerea naționalului religiei, care e opera veacului precedent, a produs această îngustare a conținutului sufletesc și ruptura dintre veacuri, fără a fi crescut naționalul cu mai mult decât atunci când se subordona religiei.”

Când am reprodus aceste rânduri ținem să constatăm că generalizarea, chiar cât privește generația numită sămănătoristă, ne pare exagerată. Brătescu-Voinești are nuvele în care suprapunerea naționalului nu apare, din potrivă e un fond în ele de largă umanitate. Tot astfel în multe bucăți de I. Agârbiceanu. Apoi în lirismul lui Iosif, Anghel și mai ales în spiritualismul lui Cerna, unde sunt grațiile înguste ale naționalului? Iar dacă suprapunerea naționalului religiei e

„opera veacului precedent”, producând „îngustarea conținutului sufletesc” ce vom face cu Alexandrescu, dar mai ales cu Eminescu, opera căruia cine va spune că e lipsită de „universalitate” sau umanitate ?

În Nr. 4 publică un remarcabil articol dl Petre-Marcu-Balș „Pârvan și filosofia Statului”.

„Idea națională fiind o stare de conștiință, înainte de toate culturală, iar geografia umană demonstrând nu după oameni, ci după pământul pe care se așează, adevărate *autohtonii culturale*, nu ajungeau oare la marea realitate istorică, așa de neînțeleasă atâta vreme, așa de combătută și de contestată, a *autohtonilor naționale*” (memoriale, 173). Ideea autohtonismului, e o idee scumpă lui Pârvan. Ea apare sub diverse forme, mai ales în acele imnuri pentru cei căzuți pentru libertate (Rosalia) sau în închinarea împăratului Traian. „Popoarele modelate pe pământul pe care prind rădăcini, se supun legilor lui. Și nu va fi lege pe lume să le împiedice a tinde mereu să împlinească, veac după veac și mileniu după mileniu, poruncile legilor pământului lor”. — La baza noțiunii de Stat e națiunea, iar conștiința autohtoniei naționale e elementul unificator, identic în concepția lui Pârvan cu conștiința culturală”.

Universitatea Populară „N. Iorga” delă Vălenii de Munte își începe activitatea anul acesta la 1 Iulie și va funcționa până la 1 August. Ținând seamă de faptul că în vara acestui an se împlinesc 20 ani dela organizarea primelor cursuri de vară la Văleni, conducerea Universității Populare, ca un omagiu pentru conducătorul ei, Dl Profesor N. Iorga, pregătește un program excepțional de cursuri, cuprinzând pe cei mai de seamă învățați ai neamului. Cu această

ocazie se va tipări și o broșură comemorativă, redactată de Dl Profesor Jon Sân-Giorgiu. Inscrierile pentru participarea la cursuri se face de pe acum la Dl Ilie Ardeleanu, secretarul cursurilor la sediul Ligii Culturale, Bd. Schitu Măgureanu 1, București.

Primim și dăm loc cu plăcere următoarelor rânduri: **Cutremurul de pământ din Bulgaria.**

O țară mică și de ispravă a dat de o grozavă nenorocire.

Fiind încă dela întemeiere alături de P. E. N. Club, care lucrează pentru prietenia între popoare, aș vrea să cer colegilor mei scriitori din toate țările unde sunt în ființă P. E. N. Cluburi, să stârnească o flacără de dragoste pentru Bulgaria.

Cutremure au ruinat zeci de orașe și sate în cea mai bogată parte a țării. Mai bine de treizeci și șase de mii de case au fost stricate, în întregime sau în parte; și două sute șazeci și cinci de mii de oameni, dintre cari cele mai multe femei, copii și bătrâni, sunt fără acoperământ. Pierderea materială se socotește dela două până la patru milioane de lire sterline, sau la mai bine de o treime din bugetul Statului. Pacostea aceasta de pierzanie a căzut peste un neam care se găsea și altminteri la strâmtoare; un neam zguduitor și încărcat de sarcini, a cărui soartă a cunoscut dela 1912 răsboaie, turburări și datorii.

Poporul bulgar e prețuit de toți pentru alese însușiri și neinduplecată vitejie; el înfruntă noua nenorocire cu desnađeidea că, prin propriile mijloace nu poate să aducă îndreptarea.

Toți trebuie să se umple de dragoste, dar dragostea singură n'are cum să ridice case, să hrănească pe flămânzi, să împiedice molimele.

Dintre toți oamenii, scriitorii pot mai bine să deștepte tragerea de inimă a tuturor pentru un neam de ispravă și nefericit, și să miște acel simț de ajutor frățesc, pus în pieptul omului modern.

Mă simt îndemnat să cer colegilor scriitori, cari urmează în atâtea țări crezul P. E. N. Clubului, să ridice căldura glasului lor pentru ajutarea poporului bulgar în acest ceas de durere.

Emanoil Bucuța.

Dela „Astra“.

Salutul „Astreii“ la serbările culturale din T.-Severin. (31 unie 1928). Cuvânt rostit de dl vicepreș. **Dr. Gh. Predc.**

Alteța Regală, Domnilor Miniștri. Domnule Președinte, Onorată Adunare!

Este cunoscut faptul cum membrii familiilor (mai ales acei ale claselor burgeze și proletare) din diferitele orașe ale Europei și în special din scumpa noastră Franță, așteaptă cu nerăbdare venirea Duminecei sau a Sărbătorilor, pentru ca să poată eși din lanțul frământărilor zilnice a luptei de traiu și departe de șgomotul orașului să poată respira la colțul unei păduri, la marginea unei ape sau pe pajiștea verde și înflorită a unei câmpii, aerul curat, dăător de viață și de sănătate.

Prin comparație cu cele zise, noi, dela societățile culturale putem spune, că așteptăm cu aceiași bucurie adunările generale sau congresele acestor societăți, jubileuri însemnate — ca cel de față — care prin felul constituirei lor, stau departe de preocupările materiale, de interesele personale sau de orice sentimente bolnave, care pot îmbăcsi atmosfera vieții noastre familiare, sociale și politice.

Deasupra tuturor asperităților, pornirilor, patimilor, ambițiilor stă în aceste reuniri culturale, ideia culturală; ideia de a da poporului — în mod desinteresat — anumite cunoștințe și funcțiuni intelectuale superioare; ideia de a l face să întrebuințeze ca în practica vieții lui,

anumite deprinderi morale bune, ideia de a întreține și susține în sufletul său, dragostea de neam.

Nu se poate ca astfel de idei repetite prin numeroase serbări culturale, să nu contribuie nu numai la desvoltarea culturii noastre românești, dar și la cimentarea întregii noastre vieți sociale și politice.

Bucuria ce o simțim la serbarea de astăzi — la care ne-ați invitat, Domnule Președinte — este cu atât mai mare, cu cât avem prilejul pentru prima oară dela moartea marelui nostru Rege Ferdinand, să ne vedem în o reunire culturală, patronați de Alteța Sa Regală Principesa Mamă, strânsi uniți în jurul tronului, dovedind odată mai mult trăinicia așezământului nostru constituțional.

Asociația culturală „Astra“, vede în societățile pe care le reprezentați Dv., Domnule Președinte, niște surori, niște colaboratoare, care urmărind acelaș ideal, urcă pe poteci diferite acelaș munte, cu scopul de a ne întâlni în vârful său, în acelaș loc. Această Asociație ia parte cu deosebită bucurie la serbătoarea Dv. și Vă transmite prin glasul meu, salutul său cordial, frățesc.

Totodată Vă urează să pașiți mereu înainte, conduși de idealul ce a stat în pieptul marilor fondatori (unii de față) din a cărui suflet și inimă societățile Dv. au răsărit și prins viață.

Asociația „Astra“ dorește ceva mai mult. Ea dorește ca drumurile pe care

pășește societatea Dv. ca și potecile pe care urcă celelalte societăți culturale românești, să fie cât mai apropiate, pentru ca acești turiști intelectuali, să-și poată uni mâinile, să poată infrunta mai ușor piedicile și să poată aduce mai ales jertfele, în realizarea frumoaselor lor scopuri.

Și încât privește aceste jertfe, dacă noi din cuprinsul țării știm, trebuie să se cunoască și dincolo de hotarele țării, ca tot ceea ce s'a câștigat de această țară s'a făcut de noi și prin noi: prin entuziasmul nostru, prin priceperea și munca noastră, prin jertfa noastră.

Și dacă în trecutul îndepărtat străbunii noștri ne-au pregătit calea libertății naționale cu armele în mână, dacă în un trecut mai apropiat, contemporanii noștri, cu prețul sângelui și sacrificiul vieții lor, au săvârșit opera zilelor mărețe ale unirei noastre de astăzi; ni-se impune și nouă dela societățile culturale datorită, ca în prezent și viitor să contribuim prin armele pașnice ale inteligenței și culturai, la consolidarea și prosperarea acestei țări, făcând ca ea să ocupe locul pe care'l merită, nu numai în concertul țărilor europene, dar a tuturor țărilor din lume.

Salutul Astei. *Vorbirea dlui Aurel Ciorlea, rectorul Academiei de comerț, membru activ al Secțiilor, la recepția Universității Cluj, în onoarea Abatelui Zavoral.*

Prea sfințite Domnule Abate,
Doamnelor și Domnilor,

Potrivit scopului dublu, pe care îl are „Astra”, de o parte ea cultivă țărâ-nimea și de altă parte ea popularizează literatura română, cea propriu zisă, precum și pe cea științifică, îndeosebi în sânul intelectualilor români, din provincie, — această Asociație de cultură română își atacă problemele prin două

organe ale sale: despărțămintele, cari au contact direct cu țărâ-nimea și cu muncitorimea română, și secțiunile sale literare-științifice, cari prin conferințele și lucrările lor se adresează intelectualilor.

Activitatea despărțămintelor o normează și dirigează Comitetul central al „Astei”, cu sediul în Sibiu, iar secțiunile își au sediul și conducerea lor, aci, la Cluj.

Avem cunoștință de cuvintele călduroase, ce vi le-a adresat acum câteva zile reprezentantul Comitetului central al Astei la Sibiu.

Ne pare bine că și organului al doilea al „Astei”, secțiunilor sale literare științifice, i s'a dat ocazia fericită, a Vă putea prezenta prin graiul meu omagiile sale și toată recunoștința, pentru acel distins interes și cult ce-l aveți Prea Sfinția Voastră pentru scumpa noastră limbă, în al cărei serviciu stau aceste secțiuni.

Astra, alături de școala confesională și de Biserica națională română, a luptat o jumătate de secol cu toată stăruința și îndârjirea pentru conservarea și cultivarea limbei poporului român din Ardeal.

Azi, sub împărăția sfintei noastre libertăți, naționale, școala conf. și-a trecut fără grije sarcina sa grea asupra Statului, biserica națională își poate vedea acum nestingherită de preocupările sale mari, de ordin moral-creștinesc, și dintre cei trei tovarăși de luptă, nedespărțiți odinioară, numai Astra mai bate mereu acelaș drum, numai Astra nu și-a modificat programul ei de muncă, numai ea întreține și apără și azi cu acelaș devotament ca și în trecut, focul sacru al iubirii limbei strămoșești.

De pe urma luptei mari, ce am dat în trecut pt. conservarea limbei noastre, ne avem și noi prizonierii răniți și morții noștri, răniții și morții limbei

noastre naționale! Avem și azi încă regiuni și generații, cari sufer și acum de pe urma loviturilor grele ale dușmanilor, limbei noastre, în unele locuri ea a amuțit total, în altele s'a mutilat grozav cuvântul dulce și sonor al ei.

Alături de școala română și ca o completare a activității sale pentru recucerirea terenului pierdut și mutilat al limbei noastre, tot Astra va trebui să muncească intensiv încă câteva decenii până își va vedea rănii reînșănătoșiți și regiunile sale moarte, reinviate sub farmecul chemării la viață națională mai demnă, a graiului străbun.

Pionerii pentru această luptă grea de recucerire și reînșănătoșire în domeniul limbei, îi pregătește Astra prin secțiunile sale.

Cuvântul lor scris și vorbit va pătrunde de acum înainte mai ușor în inimile dornice după frumusețea și dulceața graiului limpede românesc.

Mi-am permis a vă schița aci rostul secțiunilor Astrei, în numele cărora am onoare să vă vorbesc, numai și numai pentru a vă oferi un și mai bun prilej de a lua cunoștință de bucuria mare ce o resimte azi în sufletul său fiecare membru prezent al acestor secțiuni, avându-vă în mijlocul nostru și auzindu-vă, Prea Sfințite Domnule Abate, fiu distins al neamului cel atât de vrednic prin patriotismul, munca și prin cultura sa avansată, și totuși grăindu-ne nouă în limba noastră.

Cu întâile cuvinte ce ni le-ați rostit aseară la sosirea în gara Clujului ne-ați robit inimile noastre.

Prezența azi a P. S. Voastre în mijlocul nostru consfințește un mare adevăr. Pe lângă simpatia ce ați avut-o pentru limba noastră, desigur, motivul care v'a determinat a o învăța, a fost convingerea că înfrățirea dintre două popoare cu idealuri și aspirațiuni simi-

lare nu poate prinde rădăcini adânci decât numai dacă această înfrățire nu este numai de ordin egoistic economic sau strategic, ci dacă ea este și de ordin sufletesc, — ori, prin ce alt mijloc poți pătrunde în sufletul unui popor decât dacă nu prin limba sa?

Dacă simpatia P. S. Voastre față de limba noastră ne măgulește și ne cucerește inimile, atunci convingerea trăinicieii numai a unei înfrățiri și sufletești dintre două popoare ne face să Vă admirăm stăruința și jertfa, ce o aduceți neincetat pentru intensificarea înfrățirii durabile și sufletești dintre poporul cehoslovac și dintre cel românesc.

E lungă seria episoadelor pe cari le cunoaștem noi azi mărturisind toate de măreția sufletului P. S. Voastre creștinesc și prietenesc din care ați picurat atâta alinare în suferințele atâtor ostași ai noștri care V'au văzut la Praga în timpul marelui războiu și V'au auzit cuvintele mângăietoare spuse în limba părinților lor indurerați de acasă.

Voi reconstrui numai unul din episoade, al cărui martor am fost și eu. Era un Maiu frumos! Sunt 11 ani de atunci.

Frumos ca natură, dar reflexul lui în sufletele ardelenilor nu stărnea plăcere, ci neagră desnădejde.

Speranțele lor scăzuseră la minimum. Bărbații lor respirați pe toate fronturile. Puțini din ei au avut norocul mare să poată lupta în rândurile fraților lor din mica Românie ori și soarta vitezei armate române atunci era cea mai crudă.

Nici o rază de speranță din nici o parte, nimeni din ei nu putea întrezări măcar o licărire din lumina marilor zori ce aveau să vie.

Multe regimente, având majoritatea soldați români ardeleni, lăncezeau trupește și sufletește, în tranșeele urgisitei Galii de atunci. Rar se găseau mai

mulți de 2—3 ofițeri de rezervă români în acelaș regiment. Era o situație chinuitoare și penibilă pentru ei, aflându-se înconjurați de soldați români și să nu poată rosti cu lunile un cuvânt măcar în limba lor.

Durerea mare amuțește graiul. Și totuși, ce altă mângăiere mai bună ar fi putut să mai aibă ei, decât dacă nu un cuvânt măcar, spus adânc, din suflet, de un frate, în graiul dulce al celor scumpi de acasă.

În această stare sufletească chinuitoare prea grozavă decât să ne-o mai putem imagina azi, unul din acești ofițeri români, dascăl din fundul Ardealului, sunt 11 ani de atunci, rătăcea prin străzile din Praga, căutându-și fiul, care primea și el acolo instrucție pentru cea mai grozavă muncă silnică, la care a putut fi condamnat un fiu, ce-și iubește cu ardore neamul, limba și legea.

Intâmplător acest tată și fiu se găsesc deodată în fața unui bun prieten al lor, soldat și el, român, de pe aceleași plaiuri, ale Ardealului jalnic. El îi întreabă repede și insistent, „Cunoașteți Praga? Cunoașteți minunile ei? Ați auzit de cel mai minunat bărbat din acest frumos oraș? Eu vă conduc și vă prezint lui. Este un bărbat distins al culturii cehe, un mare filantrop și prieten al soldaților români, de aici, și mai presus de toate el vorbește bine românește. Ați auzit de Abatele Zavoral?”

Veniți acum la el! Insoțitorul de azi al P. S. Voastre, dl secretar general al Astrei, vă poate confirma, că nici când acest tată și fiu n'au fost înfiorați mai adânc în sufletele lor de farmecul limbei lor, ca atunci în fața P. S. Voastre, ascultându-vă cu sete cuvintele mângăietoare și pline de nădejdi mai bune.

„Credeți, iubiți soldați români, în Inviere. Voi suferiți azi greu, dar poporul vostru are calități mari și va sosi odată și pentru acest popor Invierea”.

Sunt cuvinte fragmentare din predica pe care o rostea la ziua învierii din anul 1917 în mănăstirea Strahov din Praga blândul Abate Zavoral, marele prieten al românilor.

E lungă seria acestor episoduri. Sunt mulți români cari vă datoresc vecinică recunoștință.

În numele lor, și în numele membrilor secțiunei Astrei, acești păstrători și propagatori ai cultului limbei strămoșești, Vă presint, Prea Sf. Dle Abate, omagiile lor și toată recunoștința lor pentru tot ce ați făcut pentru ridicarea demnității limbei noastre, și Vă doresc mulți ani cu bună sănătate, ca să vedeți desăvârșită marea operă de înfrățire sufletească a popoarelor noastre....

Trăiască Republica Ceho-Slovacă!

Trăiască marele ei fiu, Abatele Zavoral!....

I. Lupaș: Epocile principale în Istoria Românilor. Cluj, 1928. Cartea dlui I. Lupaș, cu titlul de mai sus, inaugurează seria broșurilor care vor alcătui biblioteca istorică a „Astrei” Intocmită în lumina celor mai noi rezultate ale investigațiilor istorice, ea se va strădui — cum spune autorul în introducerea — „să dea tuturor categoriilor de intelectuali, dela sate și dela orașe, posibilitatea de a-și reface și complecta, fără cheltuială prea mare și fără multă pierdere de timp, cunoștințele din domeniul istoriei noastre naționale”. Numerii acestei biblioteci vor putea servi, apoi, și profesorilor de istorie dela școlile secundare „ca mijloace auxiliare”.

În acest prim număr al bibliotecii, dl Lupaș, în calitate de redactor al ei, dă o privire de sinteză asupra trecutului românesc întreg. Oricine încearcă însă o astfel de privire sintetică, originală, trebuie să-și expună mai întâiu punctul său de vedere cu privire la criteriile de împărțire a istoriei noastre. Primul ca-

pitol al broșurei e consacrat deci acestor probleme. După ce rezumă și analizează teoriile istoricilor Xenopol, Iorga și Onciul, precum și împărțirea susținută de Ministerul Instrucțiunii, autorul modifică împărțirile cunoscute, „povățuit și de considerațiuni științifice, dar și de altele, de ordin didactic, anume de năzuința de a înlesni tineretului nostru un paralelism folositor între evenimentele importante ale istoriei române și între cele corespunzătoare din istoria universală”.

Noua împărțire a dlui Lupaș fixează următoarele epoci :

1. *Epoca veche* până la 1241 (invasionea Tătarilor) ;
2. *Epoca medie* până la 1593 (începtul domniei lui Mihaiu Viteazul) ;
3. *Epoca nouă* până la 1821 (revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu) și
4. *Epoca contemporană* dela 1821 până în zilele noastre.

În capitolele următoare caracterizează fiecare epocă în parte.

Scrisă într'o limbă, care poate servi ca model de claritate și precizie, cartea dlui Lupaș își va atinge, fără îndoială, scopul urmărit.

N. Buta

Buletinul secțiunilor științifice-literare ale „Astrei”. Dl G. Bogdan Duică, președintele Secțiunii literare-filologice, a făcut, în cadrele Secțiunilor, o comunicare despre „Sudul și Nordul Ardealului între 1810—1815”. Comunicarea a avut loc în sala Prefecturii județului.

Doi călători prin ținutul românesc, unul arhiducele Reiner la Nord, altul, Dominic Athanasie Guillaume, la sud, dau interesante relațiuni asupra românilor. Dl Duică, un asiduu cercetător critic al trecutului nostru, a adus prin comunicarea acestor informații necunoscute până azi, folositoare și prețioase contribuții la cunoașterea neamului. Comuni-

care, sporită cu traduceri din text, apare în „Transilvania” sub titlul: „Un francez romanofil”.

Ședința plenară a Secțiilor dela 26 April. Joi, 26 April, la orele 6 p. m. a avut loc în localul „Astrei” din str. Memorandului, ședința plenară a Secțiilor.

Dl I. Agârbiceanu, înainte de intrarea în ordinea de zi, arată că, potrivit hotărârii Comitetului central, aprobată la adunarea generală a „Astrei”, localul a fost închiriat Secțiunilor și pentru despărțământul Cluj al Astrei, instalându-se aici și redacția din Cluj a revistei „Transilvania”.

Trecând la ordinea de zi dl dr. L. Daniello, din partea Secțiunii medicale, și-a făcut interesanta și instructiva comunicare „Copilul și infecția tuberculoasă”.

Dsa a stăruit, într'o expunere clară, în temeiul celor mai noi cercetări științifice, asupra infecției tuberculoase la copii. Comunicarea, mult aplaudată, se va publica în revista „Transilvania”.

Dl V. Stanciu, în prezentarea întâiului număr „Speologie” de dr. Racoviță, din biblioteca Secțiunii științelor naturale, a arătat, într'o reprivire istorică, legăturile dintre publicațiile „Astrei” și preocupările cultural-naționale ale românilor ardeleni. A apreciat apoi în termeni elogiosi admirabila contribuție la popularizarea științelor naturale, pe care o aduce „Speologia”.

Dl S. Dragomir apreciază lucrarea dlui I. Lupaș „Epocele principale din istoria românilor”, stăruind asupra calităților ei științifice. Arată folosul pe care-l poate aduce această lucrare concentrată, limpede, scrisă într'o frumoasă limbă literară.

A participat un frumos număr de membri. Viitoarea ședință a Secțiilor se va ține la 17 Mai.

Comemorarea Unirii Basarabiei.

La 29 April Secțiile științifice-literare ale „Astrei” au făcut comemorarea unirii Basarabiei, — zece ani dela marele act istoric — in Aula Universității.

Potrivit hotărârei luate in ședința plenară a Secțiilor dela 26 April au vorbit Dnii I. Lupaș din Secția istorică, despre „Pământ și suflet românesc”, iar Dl I. Agârbiceanu despre „Importanța unirii”, amândouă vorbirile apar in „Transilvania”.

La comemorare s'au asociat Universitatea, in numele căreia a vorbit, deschizând festivitatea, Dl Rector G. Bogdan-Duică și Secția Cluj a Ligii Culturale, prin graiul Dl Vladimir Ghidionescu, președintele Secției.

*

Conferența Dlui Vasile Vlaicu. In cadrele Secțiunilor Astrei a vorbit la 2 Mai, in sala prefecturii Dl V. Vlaicu despre „Doctrina populară in economia politică”. Dsa, inarmat cu o bogată colecție de proverbe și maxime populare românești, arată doctrina cristalizată prin experiența de veacuri a poporului asupra economiei politice: sănătate, — capital de muncă — avere, ban, câștig și chelbueli, datorii, hârnicie, lene, etc. Conferența, foarte bogată in material folkloristic, se va publica in „Transilvania”.

*

Buletinul Secțiunilor „Astrei”. Ședința plenară dela 31 Mai a. c. a secțiunilor „Astrei”. In fața unui număr frumos de membri s'a ținut la 31 Mai a. c. ședința plenară a Secțiunilor Astrei, pe lângă ordinea de zi publicată.

Dl Dr Iuliu Hațieganu, prof. univ. președintele secției medicale, face prezentarea lucrării Dlui Dr Axente Iancu: „Îngrijirea și alimentarea copilului mic”, apărut la No. 5 in biblioteca medicală și igienică a „Astrei”.

Dl Dr Hațieganu arată că atât biblioteca medicală cât și cea biopolitică a Astrei se adresează intelectualilor, in primul rând celor dela sate, cari trăesc in nemijlocit contact cu poporul, preoți, învățători, notari etc., urmărindu-se principal de-a inarma in primul rând pe acești intelectuali cu cunoștințele necesare pentru a putea fi buni sfătuitori ai poporului in domeniul așa de important al apărării și păstrării sănătății.

Secția medicală, spune Dl Hațieganu, a cerut concursul Dlui Dr. Axente Iancu pentru tratarea subiectului „îngrijirea și alimentarea copilului mic”, pentrucă dsa cunoaște problema in toată complexitatea ei, făcând serioase studii in Cluj, in Germania și Franța, și având o practică bogată, intrucât conduce aici la Cluj un institut de copii mici.

Dl Iancu a tratat problema integral, axa lucrării sale fiind chestiunea cea mai principală, aceea a alimentării. Aici dsa, inspirându-se din sistemul francez și cel german, reușește admirabil să alcătuiască un sistem de alimentare potrivit pentru copiii mici dela noi, și in aceasta rezidă și originalitatea lucrării Dsale. Alt merit al cărții este că desvoltă intr'o limbă limpede, pe înțelesul tuturor, toate laturile problemei, și că dă indicații *precise* asupra alimentării. Astfel subt călăuzirea ei oricare intelectual dela țară poate da sfaturile cele mai potrivite in fiecare caz ce privește îngrijirea și alimentarea copilului mic.

Dl Hațieganu aduce elogiul autorului, tinărului și harnicului doctor clujan, care desfășoară o activitate laudabilă și in cadrele „Astrei”.

Socotim că această prezentare, venind dela un om de specialitate de o competență așa de recunoscută, va fi cea mai bună recomandare pentru lucrarea dlui Dr A. Iancu, ea meritând într'adevăr să fie răspândită in cercuri cât mai largi.

Dl Dr. M. Șerban, președintele Secției social-economice, face prezentarea lucrărilor apărute până acum în bibliotecă Secției: Cooperăția de N. Ghiulea, și „Adevăratul înțeles al cooperăției”, de acelaș autor, apoi: I. Pop-Câmpeanu: „Bănci populare și cooperative sătești” și Grațian C. Mărcuș: „Din viața cooperativelor de consum.” Înainte însă de a trece în aprecierea lor, dl Dr. M. Șerban face o substanțială comunicare în care legitimează concentrarea atenției secției asupra problemei cooperăției.

Trecerea dela exploatarea în mare la aceea din regimul reformei agrare întâmpină dificultăți și produce la noi scăderea producției. Dar și fără aceasta capitalul se plasează azi mai bine în industrie și comerț și fuge de agricultură. Aceasta e amenințată și de extinderea ei în zonele cultivabile, nelucrate încă, ale pământului. Starea socială-culturală a agricultorilor e înapoiată, cooperăția vine în ajutorul agriculturii prin următoarele mijloace: Ea asigură mijloacele exploatării tehnice; asigură solidarizarea producătorilor prin filiale, centrale naționale sau internaționale; asigură capitalul intelectual, cooperativele putând angaja membrii de specialitate; economisează muncă și bani; se suprimă intermediarul; se subordonează producția consumului.

Iată pe scurt motivele pentru cari Secția social-economică a stăruit în lucrările din bibliotecă sa asupra cooperăției. Dintre lucrări prima, „Cooperăția, faptă, idee, doctrină” e destinată intelectualilor, celelalte trei țărănimei știutoare de carte.

Dl Dr. S. Opreanu prezintă cele trei numere din bibliotecă secțiunii geografice-etnografice: Secuizarea Românilor, de S. Oprean; O știință nouă: Etnografia, de G. Vâlsan. Colinele și Cetatea Ciceului, de C. Sighiartău, arătându-le cu

prinsul și criteriile după cari au fost alcătuite. Dsa arată și titlurile câtorva lucrări gata de tipar în biblioteca secției. Se intră apoi în examinarea problemei răspândirii, a desfacerii cărților, problema care va face obiectul primei ședințe, viitoare.

Biblioteca populară a Asociațiunii.

Asociațunea pentru literatură și cultura poporului român a pornit — sunt acum optsprezece ani — o bibliotecă populară care a ajuns azi la peste 160 numere. Broșuri scrise pe înțelesul poporului, din diferite domenii: istorie, economie, cooperăție, medicină, literatură etc. — ca mijloc de educație și de popularizare a cunoștințelor folositoare. Ele sunt azi împrăștiate în zeci de mii de exemplare în satele Ardealului și Bănătului, formând nucleul multor biblioteci populare, sau intrând direct în proprietatea țaranului știutor de carte, în mod gratuit, ca premii date școlarilor la examene — sau cumpărate pe un preț bagatel.

Tipărite citeț, cu literă mare, ceea ce nu trebuie să uităm că este, până azi, o condiție esențială a lătirii cărții la un popor cu puțini țărani cari pot citi fluent, cărticelele din bibliotecă „Astra” ar putea fi și mai divulgate, dacă am avea un serviciu pentru colportagiul cărții. Dar un asemenea serviciu, cât privește pe cititorii dela sate, nu avem până azi, organizat în România. Toate societățile culturale care se ocupă cu editarea cărții populare se izbesc de aceeași lipsă a colportajului.

Toate împreună, și cu sprijinul Statului — poate ar afla totuș mijlocul de a organiza un serviciu pentru desfaceră cărții populare. E o problemă esențială — cum au arătat mulți publiciști cari s'au ocupat de chestiune — în opera de culturalizare a maselor.

Nevoia soluționării ei este cu atât mai urgentă cu cât — cel puțin dincoace de Carpați — dela războiul incoace, se citește mai mult de către țărani decât de către intelectuali. După o statistică sumară ziarele noastre populare se desfac aproximativ în șaptezeci de mii de exemplare anual, câtă vreme presa zilnică ardelenească, pentru intelectuali, nu atinge împreună nici șase mii de abonați.

* * *

Ce folositor ar fi un astfel de serviciu de desfacere bine organizat al cărții pentru popor, de pildă acum când din biblioteca „Astra”, de care îngrijește harnicul profesor dl *Victor Lazar*, au apărut de-odată zece broșuri dintre cele mai vrednice de a fi cunoscute în masele mari țărănești. Prețul lor e într'adevăr bagatel, în scumpetea de azi a tiparului: 1 leu coala de tipar! Avem astfel broșuri cu 2, 3, 4, 5, 6 lei, după numărul paginilor. E cea mai ieftină editură și „Asociațiunea” aduce deșigur jertfe pentru a putea vinde pe asemenea preț, cărțile.

Nr. 153 (1—1928) ne aduce povestirea „*Răsboiului pentru întregirea neamului românesc*”, dată de dl *Victor Lazar*, care e bun povestitor, și a știut selecționa evenimentele principale, concentrând faptele, relevând pe cele mai importante. Era o lucrare așteptată de mult pe care „Astra” trebuia să o dea în biblioteca sa populară. Țăranii știutori de carte din Ardeal, și cari am luat parte la răsboiul mondial, cunoșteam fragmente, episoade, din răsboiul de unire, dar n'am avut până acum, pe înțelesul lor, o povestire de ansamblu.

O altă broșură binevenită e „*Biografia părintelui Lucaci*”, de scriitorul ardelean *Al. Ciura*, lucrare premiată de secțiunea istorică a „Astrei”, care publicase concurs cu acest subiect. E o

caldă reinviere a marelui luptător național, atât de popular odată în Ardeal, atât de mare agitator mai târziu pentru intrarea României în răsboiul de întregire.

Se popularizează de asemenea cunoștinți indispensabile despre *Răsboiul independenței* în Nr. 156, cu un adaus potrivit, nuvela lui *Neculae Gane*: *Andrei Florea Curcanul*. Răsboiul dela 1877—1878 era cunoscut în păturile țărănești mai restrânse, mai culte și mai cu bunăstare din cele două lucrări ale lui *Coșbuc*; dar în păturile largi, știutoare de carte, ale poporului, nu s'a știut prea mult de răsboiul ce pregătise pe cel de unire.

Intr'o vreme când pentru lumea satelor se caută piese teatrale populare potrivite și se găsesc rar, socotim potrivită reeditarea piesei într'un act „*Cărlanii*” de *C. Negruzzi* (Nr. 158). Bun a fost și gândul de-a reedita poeziile așa de populare ale poetului bănățean *Victor Vlad Delamarina* (Nr. 155). Retipărirea sfaturilor pentru mame despre „*Îngrijirea copilului mic până după înfărcare*” (Nr. 157) intră în programul de activitate al „Astrei”, ca și „*Bucăria gospodinei dela sate*”, sfaturi și rețete de mâncări de *Ana V. Lazar* (Nr. 161) și „*Cultivați legumi!*” (Nr. 154) de *Victor Lazar*.

Și până să avem un serviciu de răspândirea cărții la sate, intelectualii noștri din mijlocul poporului ar putea da cu folos o mână de ajutor în desfacerea bibliotecii „Astrei”. Băncile noastre, juându-le în depozit, ar putea desface, deasemenea, multe. Știm din experiență că țăranul de azi nu se uită la trei-patru lei când poate intra în imediata posesiune a cărții.

Un mare ajutor ar putea da avântului bibliotecii Astrei ministerul instrucțiunii când ar cumpăra, din fiecare

număr câte un exemplar pentru cele câteva mii de biblioteci ce a înființat. Materialul cuprins în Biblioteca populară a „Astrei” e cel mai potrivit pentru bibliotecile sătești.

Tr.

*
În ziarul ceh din *Bratislava* (Cehoslovacia): „*Slovensky dennik*” (8—10 Mai 1928) s'a publicat în foileton un studiu al secretarului nostru *Dr. Horia Petra-Petrescu* despre secretarul secțiilor noastre dl *Ion Agârbiceanu*, în traducerea cehă a dnei *Dr. Jindra Hušková*, născ. *Flajšhansová*, membrul nostru corespondent.

*
Convocare. În conformitate cu Art. 21 al Regulamentului general al Secțiunilor, convoc prin aceasta la ședința plenară a Secțiunilor științifice

literare ale „Astrei”, pe toți domnii membri activi și corespondenți ai lor. Ședința va avea loc la 29 Iunie (ss. Petru și Pavel) orele 10 a. m. în Cluj, în localul Secțiunilor, str. Memorandului 22 („Ardealul”, etaj), pe lângă următoarea ordine de zi:

1. Deschiderea ședinții.
2. Rapoartele secretarilor Secțiunilor asupra activității pe ultimul an.
3. Raportul secretarului general.
4. Declaraarea vacanțelor în Secțiuni și întregirea lor.
5. Înființarea la Cluj a unui oficiu de desfacere a publicațiilor editate de Secțiuni.
6. Închiderea ședinței.

(ss.) *Vasile Goldiș*

Președintele Asociațiunii pentru literatură și cultura poporului român.

Bibliografie.

Gh. D. Mugur: Florile, note și impresii, București 1928, Edit. Ion C. Văcărescu (40 lei).

„*Cartea vremii*”, bibliotecă pentru toți, îngrijită de Gh. D. Mugur și V. Voiculescu: No. 1, M. Eminescu, Făt Frumos din lacrimă; No. 2, Pildele Mântuitorului; No. 3, Proverbe; No. 4, Minunile lui Iisus; No. 5, Cântece din popor. Editura Fundației Culturale Regele Mihai. Fiecare broșură 6 lei.

„*Asira*” **Brașov. Raport general** pe 1927—28. Editura „Astrei”, Brașov. 32 pag.

Anuarul Academiei teologice „Andreiane” ortodoxe române în

Sibiu, pe anul școlar 1927—28, publicat de *Dr. Eusebiu R. Roșca*, rector. Sibiu, Tip. Tipogr. Arhidiecezane, 1928.

„*Revista teologică*”, Sibiu, a. 1928, No. 4—5;

„*Viața Românească*”, Iași, a. XX. No. 4; „*Familia*”, Oradea; „*Facla Românească*”, București, a. III. No. 20—22;

„*Națiunea dominantă*”, București, a. I. No. 20;

„*Gregorianum*”, Roma, vol. IX. fasc. 2, Iunie 1928.

„*Minerva*”, revistă de sinteză culturală, Iași, a. II, No. 1.